

Onsdagen den
8 mars 1978

Onsdagen den 8 mars

Kl. 10.00

---

*Val av ombud och
suppleanter i Euro-
parådets rådgivande
församling*

§ 1 Val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling

Företogs val av sex ombud jämte sex suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Valberedningen har enhälligt godkänt en gemensam lista för valet av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling. I egenskap av ledamot av valberedningen ber jag att till herr talmannen få överlämna den gemensamma listan.

Den för ifrågavarande val avlämnade gemensamma listan upplästes av talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listan, valts för tiden från öppnandet av den rådgivande församlingens nästa ordinarie möte till öppnandet av församlingens därpå följande ordinarie möte:

<i>ombud</i>	<i>personliga suppleanter</i>
Bengt Sjönell (c)	Björn Molin (fp)
Carl Lidbom (s)	Anita Gradin (s)
Anders Björck (m)	Inger Lindquist (m)
Stig Alemyr (s)	Lennart Pettersson (s)
Einar Larsson (c)	Anna Eliasson (c)
Nils Erik Wååg (s)	Kurt Hugosson (s)

§ 2 Justerades protokollet för den 28 februari.

§ 3 Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Jag anhåller härmed om entledigande från uppdragen som ledamot av arbetsmarknadsutskottet, suppleant i näringsutskottet, ledamot av Nordiska rådet, ledamot av riksdagens valberedning, ledamot av utrikesnämnden samt ledamot av riksdagens krigsdelegation.

Stockholm den 7 mars 1978

Rolf Wirtén

Denna anhållan bifölls av kammaren.

§ 4 Föredrogs och hänvisades
Propositioner
1977/78:106 till utbildningsutskottet
1977/78:112 till jordbruksutskottet

§ 5 Föredrogs och hänvisades
Motioner
1977/78:1760 och 1761 till näringsutskottet

§ 6 Föredrogs men bordlades åter
Justitieutskottets betänkanden 1977/78:21–24
Kulturutskottets betänkande 1977/78:18
Näringsutskottets betänkanden 1977/78:38–40

§ 7 Riksdagens lokalfrågor på längre sikt

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1977/78:23 med anledning av förslaget 1977/78:5 från riksdagens förvaltningsstyrelse om riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m. och propositionen 1977/78:100 i vad avser anslag till nytt riksdagshus jämte motioner.

Riksdagen beslöt den 28 maj 1975 (framst. 1974:20, KU 1975:13 reservationen, rskr 1975:207) att flytta tillbaka till ombyggda lokaler på Helgeandsholmen. I samband därmed uppdrog riksdagen åt förvaltningsstyrelsen att föranstalta om fortsatt arbete med riksdagens lokalfrågor i första hand enligt alternativ 2 i Riksdagshusutredningen 1974. Detta förslag innebar att riksdagshuset på Helgeandsholmen skulle behållas i det närmaste oförändrat. Plenisalen skulle inrymmas i gamla riksbankshuset som påbyggdes. Alla ledamotsrum skulle läggas avskilt i kanslihuset och få förbindelse till bankhuset genom en tvåvånings intäckt gångbro över Stallkanalen. Enligt riksdagsbeslutet skulle förvaltningsstyrelsen återkomma till riksdagen med nytt förslag om förvaltningsstyrelsen skulle finna att nya överväganden talade för andra lösningar eller om andra förhållanden framkom som motiverade detta.

Förvaltningsstyrelsen tillsatte den 2 september 1975 en byggnadskommitté för det fortsatta arbetet med riksdagens lokalfrågor. Kommitténs arbete hade varit inriktat på dels ett fortsatt och fördjupat studium av Helgeandsholmsprojektet främst i vad avsåg funktion, expansion, stadsbild och kostnader, dels en utredning avseende expansions- och kostnadsfrågor vid riksdagens kvarblivande vid Sergels torg.

I förslaget 1977/78:5 redovisade förvaltningsstyrelsen resultatet av det fortsatta utredningsarbetet och föreslog, att arbetet med Helgeandsholmsprojektet skulle få fortsätta enligt de tids- och kostnadsplaner som byggnads-

kommittén redovisat.

Riksdagens förvaltningsstyrelse hemställde
att riksdagen skulle

1. godkänna det redovisade ombyggnadsförslaget,
2. besluta om projektering och genomförande av förslaget enligt redovisningen och huvudtidplanen,
3. godkänna att förslaget genomfördes inom kostnadsramen 260 000 000 kr. i prisläge 1977-04-01 i vad gällde byggnaderna samt godkänna att inredning och utrustning genomfördes inom kostnadsramen 52 000 000 kr. i prisläge 1977-04-01,
4. till Den inre riksdagsförvaltningen: B 7 "Nytt Riksdagshus" under XVII:e huvudtiteln för budgetåret 1977/78 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kr. samt för budgetåret 1978/79 anvisa ett reservationsanslag av 40 000 000 kr.

I propositionen 1977/78:100, bilaga 20 B 5. Den inre riksdagsförvaltningen:
Nytt riksdagshus hemställdes

att till Den inre riksdagsförvaltningen: Nytt riksdagshus för budgetåret 1978/79 anvisades ett reservationsanslag av 40 000 000 kr.

Det i budgetpropositionen upptagna reservationsanslaget innebar ej något ytterligare anslag utöver vad som begärts i förvaltningsstyrelsens förslag.

I detta sammanhang hade behandlats
dels de under allmänna motionstiden vid 1976/77 års riksmöte väckta motionerna

1976/77:581 av Oskar Lindkvist m. fl. (s), vari hemställts

1. att riksdagen skulle uppdra åt förvaltningsstyrelsen
  - a. att utreda även frågan om en permanentning av riksdagslokalerna vid Sergels torg i enlighet med vad som i motionen anförts,
  - b. att samtidigt framlägga alternativa förslag om riksdagens framtida lokalfrågor m. m.,
2. att riksdagen beslutade att kostnaderna för utredning om alternativet Sergels torg tills vidare fick bestridas från förslagsanslaget B 1 Den inre riksdagsförvaltningen: Förvaltningskostnader,

1976/77:584 av Tore Nilsson (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att projektering och planering av riksdagshuset på Helgeandsholmen skulle ske med sikte på ett realiserande av alternativet "Samspel",

1976/77:589 av Olle Svensson m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) hemställts att riksdagen skulle uttala att möjligheten borde prövas att riksdagen under avsevärd tid bibehöll sin förläggning vid Sergels torg i avvaktan på en utredning om att i ett hus inrymma de centrala riksdagsfunktionerna,

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

1976/77:592 av Olle Wästberg i Stockholm m. fl. (fp), vari hemställdes att riksdagen beslutade avbryta arbetet på en flyttning till Helgeandsholmen och uppta förhandlingar med Stockholms kommun om lämplig form för riksdagens kvarstannande i det nuvarande, provisoriska riksdagshuset,

dels de med anledning av förvaltningsstyrelsens förslag väckta motionerna

1977/78:3 av Alf Lövenborg (apk) och Rolf Hagel (apk), vari hemställdes

1. att arbetet med Helgeandsholms-projektet avbröts,
2. att fortsatt utredningsarbete utgick från att riksdagen skulle ligga kvar vid Sergels torg,

1977/78:9 av Tore Nilsson (m), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att det hittills bedrivna projekteringsarbetet med H 2 avbröts,
2. att en arbetsgrupp tillsattes med uppdrag att till den 1 maj 1978 utveckla förslaget Samspel och redovisa detsamma som underlag för projektering på samma stadium som H 2 nu förelåg,
3. att arbetsgruppen ålades att utföra sitt uppdrag fullt öppet under fortlöpande kontroll av såväl utfört arbete som förbrukade medel,
4. att 2,5 milj. kr. anvisades för detta fortsatta arbete,

1977/78:18 av Oskar Lindkvist m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen beslutade avslå förvaltningsstyrelsens hemställan om att återflytta riksdagen till Helgeandsholmen,

1977/78:19 av Björn Molin m. fl. (fp), vari hemställdes

1. att riksdagen upphävde beslutet 1975 att flytta tillbaka till Helgeandsholmen,
2. att riksdagen skulle avslå förvaltningsstyrelsens hemställan i förslaget 1977/78:5,
3. att riksdagen beslutade uttala att det fortsatta arbetet med riksdagens lokalfrågor på längre sikt inriktades på en grundlig prövning av alternativet att riksdagen kvarstannade vid Sergels torg,

1977/78:20 av Olle Svensson m. fl. (s), vari hemställdes

1. att riksdagen skulle avslå förvaltningsstyrelsens förslag 1977/78:5,
2. att riksdagen uttalade sig för att riksdagen under avsevärd tid behöll sin förläggning vid Sergels torg så att möjligt rådrom vanns för övervägande av ett nytt alternativ, som långsiktigt kunde tillgodose önskemålet att i ett hus rymma de centrala riksdagsfunktionerna,

1977/78:21 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen skulle besluta att

1. avslå riksdagens förvaltningsstyrelsens förslag 1977/78:5 rörande riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m.,
2. uttala att riksdagen borde kvarstanna vid Sergels torg,
3. uppdraga åt förvaltningsstyrelsen att uppta erforderliga förhandlingar med Stockholms kommun i frågan,

dels den under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionen 1977/78:920 av Tore Nilsson (m), vari hemställtts att riksdagen beslutade uttala

1. att det pågående projekteringsarbetet beträffande H 2 avbröts,
2. att det av förvaltningsstyrelsen begärda anslaget på 40 milj. kr. ej beviljades,
3. att motionärens tidigare hemställan om 2,5 milj. kr. för det fortsatta arbetet för redovisning av förslaget Samspel kvarstod.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med bifall till förslaget 1977/78:5 yrkandet 1 och med avslag på motionerna 1976/77:581, 584, 589 yrkandet 2, 592, 1977/78:3, 9, 18–21 samt 920 yrkandena 1 och 3 godkänna det av förvaltningsstyrelsen redovisade ombyggnadsförslaget,
2. med anledning av förslaget 1977/78:5 yrkandet 2 besluta om projektering och genomförande av ombyggnadsförslaget i huvudsaklig överensstämmelse med i förslaget framlagd redovisning och huvudtidplan,
3. med bifall till förslaget 1977/78:5 yrkandet 3 godkänna att ombyggnadsförslaget genomfördes inom kostnadsramen 260 000 000 kr. i prisläge 1977-04-01 i vad gällde byggnaderna samt godkänna att inredning och utrustning genomfördes inom kostnadsramen 52 000 000 kr. i prisläge 1977-04-01,
4. med bifall till förslaget 1977/78:5 yrkandet 4 såvitt nu var i fråga till Den inre riksdagsförvaltningen: Nytt riksdagshus på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 under sjuttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kr.,
5. med avslag på motionen 1977/78:920 yrkandet 2 och med bifall till propositionen 1977/78:100 bilaga 20 punkten B 5 och förslaget 1977/78:5 yrkandet 4 såvitt nu var i fråga till Den inre riksdagsförvaltningen: Nytt riksdagshus för budgetåret 1978/79 under sjuttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 40 000 000 kr.,
6. uppdra åt förvaltningsstyrelsen att vid det fortsatta arbetet med ombyggnadsförslaget beakta vad utskottet i betänkandet anfört om förslagets detaljgenomförande.

Reservation hade avgivits av Holger Mossberg (s), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Ove Karlsson (s), Hans Gustafsson (s) och Wivi-Anne Cederqvist (s) som ansett att utskottet bort hemställa
att riksdagen skulle

1. med anledning av förslaget 1977/78:5 samt motionerna 1976/77:581, 584, 589 yrkandet 2, 592, 1977/78:3, 9, 18, 19, 20, 21 och 920 yrkandena 1 och 3 uppdra åt förvaltningsstyrelsen att i enlighet med vad reservanterna anfört ytterligare överväga riksdagens lokalfrågor på längre sikt,
2. för det fortsatta utredningsarbetet med riksdagens lokalfrågor på längre sikt till Den inre riksdagsförvaltningen: Fortsatt utredning om riksdagens hus m. m. på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 under sjuttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kr.,

3. avslå det i förslaget 1977/78:5 framställda yrkandet 4 om anvisning på tilläggsbudget för budgetåret 1977/78 till Den inre riksdagsförvaltningen: B 7 "Nytt riksdagshus" under sjuttonde huvudtiteln om ett reservationsanslag av 25 000 000 kr.,

4. med bifall till motionen 1977/78:920 yrkandet 2 avslå det i propositionen 1977/78:100 bilaga 20 punkten B 5 Den inre riksdagsförvaltningen: Nytt riksdagshus och förslaget 1977/78:5 yrkandet 4 framställda yrkandet om anvisning för budgetåret 1978/79 av ett reservationsanslag av 40 000 000 kr.

KARL BOO (c):

Herr talman! Riksdagen går i dag att fatta beslut om sina lokalfrågor på längre sikt. Det förslag som nu framläggs för riksdagens prövning bygger på ett omfattande och noggrant utredningsarbete. Jag vill passa på tillfället att framföra ett tack till förvaltningsstyrelsen och dess byggnadskommitté för det stora arbetet som styrelsens och kommitténs ledamöter, experter och utredare under de senaste två åren nedlagt på frågorna. Problemen har varit många, men man har inte sparat någon möda för att lösa dem på ett tillfredsställande sätt. Det är min och konstitutionsutskottets uppfattning att riksdagen härigenom har fått en hållbar grund för att fatta beslut som blir utgångspunkten för ett förverkligande av en värdig och effektiv boning för riksdagen under en lång tid framöver. Jag vill också tacka utskottets ledamöter och icke minst dess kansli för det omfattande beredningsarbete som nedlagts på frågorna.

Arbetet på att lösa riksdagens lokalfrågor på längre sikt har nu pågått sedan mer än tio år. Det var 1967 års riksdag som fattade det första beslutet om igångsättandet av utredningsarbetet. Frågan om övergång från två- till enkammersystem var en väsentlig faktor. Även oberoende av denna stod det dock redan då klart att riksdagens lokalbehov inte kunde tillgodoses enbart i riksdagshuset på Helgeandsholmen i det längre perspektivet.

Sedan 1967 års riksdagsbeslut har det bedrivits ett fortlöpande och intensivt arbete med riksdagens lokalfrågor. Arbetet har styrts av successiva riksdagsbeslut.

Ett mycket viktigt beslut, som fick stort inflytande på det fortsatta arbetet, fattades av 1973 års riksdag. Beslutet innebar att riksdagshuset på Helgeandsholmen under alla förhållanden skulle bevaras för framtiden. Det hus där riksdagen fattat så många av de för vår nuvarande demokrati grundläggande besluten skulle inte få rivras. Bakom detta beslut stod en enhällig riksdag.

Det fortsatta arbetet inriktades på två alternativ. Det ena avsåg att riksdagen skulle kvarbli i de nuvarande provisoriska lokalerna vid Sergels torg. Det andra innebar återflyttning till Helgeandsholmen efter ombyggnad av det gamla riksdagshuset. Efter en omfattande utredning stannade förvaltningsstyrelsen för det senare alternativet. Grundfrågan i riksdagsbehandlingen var vilketdera av alternativen som skulle väljas. Efter en lång och omfattande beredning i utskottet av frågorna beslöt riksdagen 1975 att

ansluta sig till förvaltningsstyrelsens förslag om återflyttning till Helgeandsholmen. Beslutet låg helt i linje med beslutet att bevara det gamla riksdagshuset.

Med 1975 års principbeslut som grundval har arbetet gått vidare. Det fortsatta utredningsarbetet har – som förutsattes 1975 – koncentrerats till frågan om det är möjligt att få funktionsdugliga och i övrigt lämpliga lokaler för riksdagen med utnyttjande av riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. Arbetet visade att detta var möjligt.

Det förslag som byggnadskommittén framlagt och som förvaltningsstyrelsen anslutit sig till innebär i korthet att riksdagen i fortsättningen får sina centrala funktioner förlagda till riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. Riksdagshuset behålles med endast försiktiga ombyggnader. Även riksbankshuset bevaras till stora delar men påbyggs för att bereda utrymme för en ny plenisal med därtill anslutande funktioner. Ledamöternas bostads- och arbetsrum förläggs till kanslihuset, som även kommer att bereda utrymme för andra servicefunktioner för ledamöterna. För uppkommande expansionsbehov kan kanslihusannexen tas i anspråk. Förslaget innebär enligt byggnadskommitténs bedömning att riksdagen får väl fungerande lokaler, att tidigare formulerade krav beträffande riksbyggnadernas yttre och inre bevarande kan tillgodoses, att säkerhetsfrågorna kan få en tillfredsställande lösning, att expansionsmöjligheterna är goda och att kostnaderna i fast penningvärde hålls på den nivå som redovisades för riksdagen våren 1976.

Även denna gång har åtskilliga motioner väckts, och i flera av dem begärs att riksdagen skall stanna kvar vid Sergels torg. Samtidigt har kritik riktats mot förvaltningsstyrelsens förslag i vissa hänseenden.

Konstitutionsutskottet har, som jag redan tidigare sagt, ägnat ett betydande arbete åt att granska förvaltningsstyrelsens förslag ur de olika aspekter som är aktuella och i samband därmed prövat de invändningar och motförslag som framställts. Resultatet av utskottets arbete är att utskottet i allt väsentligt kan tillstyrka förvaltningsstyrelsens förslag. Utskottet har funnit att det framlagda förslaget utgör en ändamålsenlig lösning av riksdagens lokalfrågor i enlighet med riksdagens principbeslut i maj 1975 om en återflyttning till ombyggda lokaler på Helgeandsholmen.

Vid sin prövning av ärendet har utskottet utgått från vad riksdagen uttalade 1975, nämligen att den främsta förutsättningen för en god lösning av lokalfrågan är att riksdagen bereds möjlighet att på bästa sätt fylla sina funktioner. Därvid har utskottet understrukit vikten av att ett förslag till lösning av riksdagens lokalfrågor på längre sikt måste ge utrymme för flexibilitet. Lokalerna måste utan svårigheter kunna anpassas till sådana ändrade förhållanden som kan bli aktuella under deras beräknade nyttjandetid. Utskottet har funnit att det av förvaltningsstyrelsen framlagda förslaget i tillräcklig grad tillgodoser de krav på flexibilitet som måste kunna ställas. Expansionsmöjligheterna bedöms vara goda.

Utskottet har vidare funnit det möjligt att utan alltför stora ingrepp i byggnaderna omdisponera olika lokaler och lokalgrupper. Utskottet har

därvid förutsatt att den närmare planläggningen och utformningen av förslagen sker under beaktande av kravet på flexibilitet. Ändringar i olika detaljer måste sålunda kunna företas om det uppkommer förhållanden som motiverar just sådana ändringar. Detta gäller enligt utskottets mening självklart även under det fortsatta projekteringsarbetet.

Den kritik som riktats mot förslaget innebär bl. a. att sambandet mellan ledamotsbyggnaden, det gamla kanslihuset, och plenisalen i det påbyggda riksbankshuset anses vara otillräckligt. Därvid har man särskilt framhållit kommunikationsförhållandena vid votering.

Utskottet har funnit kritiken överdriven. Förslaget innebär i jämförelse med de rådande förhållandena vid Sergels torg att voteringstiden förlängs med en minut. Det kan enligt utskottets mening godtas. Självklart kan man förutsätta att reglerna för ärendenas avgörande i kammaren också kan ändras. Redan nu sker en sammanföring av ärenden för debatter och avgörande i votering i följd. Sådana överväganden kan även göras i fortsättningen, och de kan framtonas också av andra önskemål, nämligen t. ex. större närvarofrekvens av ledamöterna i kammaren under sessionstiden.

Expansionsfrågorna har jag redan berört. Utskottet har för sin del i det framlagda förslaget funnit betryggande garantier för att man i framtiden kan tillgodose detta krav, även av betydande storleksordning. Inte heller de invändningar som i dessa hänsenden framställts mot förslaget kan utskottet sålunda tillstyrka eller finna bärande.

Säkerhetsfrågorna har av utskottet tillmätts en mycket stor betydelse. Inte minst den internationella terrorismens utveckling under senare år har understrukit kravet på att säkerheten kan göras betryggande. Utskottet har i denna del fått utförlig och ingående information. Det har visat sig att de nuvarande provisoriska lokalerna vid Sergels torg genom sin utformning och belägenhet i praktiken inte kan ges en betryggande säkerhetsnivå. Det beror bl. a. på att byggnaden disponeras, förutom av riksdagen, av fjorton andra hyresgäster av varierande storlek och placering, alla med självklara krav på god tillgänglighet, lagerutrymmen, inlastningsmöjligheter, inre kommunikationer etc. Däremot kan säkerhetsfrågorna få en tillfredsställande lösning i det föreslagna riksdagshuskomplexet på Helgeandsholmen. Detta utgör enligt utskottets mening ett mycket starkt skäl för godtagande av förvaltningsstyrelsens förslag.

Kostnadsfrågorna har dragits fram i åtskilliga motioner. Därvid har bl. a. gjorts gällande att ett kvarblivande vid Sergels torg skulle bli avsevärt billigare för riksdagen än ett godtagande av förvaltningsstyrelsens förslag. Utskottet har ägnat kostnadsfrågorna en betydande uppmärksamhet. Utskottet har inte funnit utredningen ge vid handen att kostnaderna vid ett eventuellt kvarblivande vid Sergels torg i det långa perspektivet skulle bli lägre för riksdagen än vid en återflyttning till Helgeandsholmen.

Kostnaderna har för Helgeandsholmsalternativet beräknats till 28 milj. kr. per år plus kostnader för underhåll av kanslihuset före ombyggnad 2,7 milj. kr. eller tillsammans 30,7 milj. kr. Det gör 589 kr. per m² lägenhetsyta. För Sergelstorgsalternativet har kostnaderna beräknats bli 34 milj. kr. plus

underhållskostnader för riksbyggnaderna 3,4 milj. kr., dvs. 37,6 milj. kr. per år. Sammantaget gör det en kostnad av 810 kr. per m² lägenhetsyta.

När det gäller kostnaderna är det självklart att en sammanvägning bör göras mellan riksdagens kostnader och Stockholms kommuns kostnader. Liksom på alla andra områden i samhället måste givetvis den totala bedömningen av användbarheten och de kostnader som kan uppstå i samband därmed vara det avgörande riktmärket.

Noteras kan också ett uttalande som gjordes i går av ett borgarråd i Stockholm. Enligt ett tidningsreferat sade borgarrådet att det är ett bättre ekonomiskt alternativ för Stockholms kommun att riksdagen flyttar från Sergels torg, så att kommunen kan ta ut en högre hyreskostnad av andra hyresgäster. Jag vill bara omnämna detta. Jag menar ändå att den sammanvägda totala bedömningen måste vara det avgörande för ställningstagandet. Ett kvarstannande här i huset skulle föranleda stora förändringar i nuvarande byggnader, vilket pekar på att ett kvarblivande skulle betyda avsevärt högre kostnader för riksdagen än som nu finns framräknade.

För bedömningen av riksdagens lokalfrågor på längre sikt har utskottet dock inte funnit att skillnaderna i fråga om kostnader bör tillmätas någon avgörande betydelse. Enligt utskottets mening är kostnaderna för det föreslagna ombyggnadsprojektet godtagbara.

Beslut har fattats om att regeringskansliet successivt skall flyttas till nybyggda eller ombyggda lokaler i Södra Klara. Flyttningen skall genomföras oberoende av hur riksdagen beslutar om sina lokalfrågor. Tidsmässigt finns det dock ett visst samband, bl. a. genom att kanslihuset måste utrymmas under slutet av år 1980, om den tidsplan som nu föreligger i förvaltningsstyrelsens förslag skall kunna följas.

Utskottet har uttalat att det självfallet är önskvärt att man så mycket som möjligt samordnar det statliga byggande som blir följden om man genomför både regeringskansliets flyttning till Södra Klara och riksdagens återflyttning till Helgeandsholmen. Man bör då också vidta åtgärder för att förhindra ökade kostnader genom onödig forcering av vissa byggnadsarbeten. Utskottet har ansett att det bör vara möjligt att tillgodose dessa önskemål med den tidsplan som föreligger i ärendet. Det innebär som bekant att riksdagen sommaren/hösten 1983 skall kunna flytta tillbaka till Helgeandsholmen.

Utskottets granskning av det av förvaltningsstyrelsen framlagda förslaget har självfallet omfattat många fler aspekter än dem som jag nu kortfattat redogjort för. Resultatet av prövningen blev, som jag redan nämnt, att utskottet ansett det framlagda förslaget utgöra en ändamålsenlig lösning av riksdagens lokalbehov.

Mot den bakgrunden har utskottet bedömt de motionsvis framställda yrkandena om att riksdagen skall uttala sig till förmån för andra lösningar av riksdagens lokalfråga. Utskottet har därvid funnit att det inte finns anledning att ompröva riksdagens principbeslut 1975 att återflytta till Helgeandsholmen. Utskottet avstyrker därmed yrkandena om att riksdagen skall kvarbli vid Sergels torg. Jag vill erinra om att inte heller den reservation som föreligger i ärendet tillgodoser detta önskemål. I reservationen har ju flera

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

olika intressen samlats: dels de som önskar stanna kvar vid Sergels torg med i stort sett de lokaler som nu finns men med möjlighet till expansion, dels de som kan tänka sig att stanna kvar vid Sergels torg, men då endast under förutsättning av väsentliga ombyggnader för att uppnå den funktionsduglighet som man i det avseendet har åsyftat. Det skapar åtminstone för oss som har deltagit i utskottets arbete en något förvirrad bild av vad reservanternas sammantaget egentligen vill med sitt yrkande.

Utskottet har inte heller ansett det erforderligt att efter 1975 års riksdagsbeslut och med det framlagda förslagets ändamålsenlighet på nytt utreda Sergelstorgsalternativet. Även de motionsyrkanden som avsett detta avstyrker således utskottet.

Det kan i detta sammanhang vara av värde att påminna om vad generaldirektören för planverket, Lennart Holm, skrev i Dagens Nyheter i förrgår. Efter en redovisning av en del andra frågor skriver han: "Det avgörande valet för riksdagens framtida bosättning måste vara hänsynen till huvudstaden och dess sätt att fungera."

Lennart Holm säger något senare i sin artikel:

"Väljer riksdagen Helgeandsholmen återställer man det nära grannskapet till regeringskanslierna, som nu successivt flyttar över Strömmen till kvarteren kring södra delen av Drottninggatan. Man skapar, just genom sin relativa slutenhet, sin ringa publik, förutsättningar att utveckla Helgeandsholmen till en fantastisk park mitt i stadens vatten. Man återtar sin plats i rikets centrum, flankerad över vattenytorna av slott, riddarhus och stads-
hus."

Det är således chefen för planverket som så riktigt – jag vill använda det uttrycket, även om det jag citerat låter romantiskt – beskriver värdet av att riksdagen återflyttar till Helgeandsholmen.

Med sin positiva bedömning av det framlagda ombyggnadsförslaget har utskottet slutligen funnit det uteslutet att nu överväga ytterligare ombyggnadsplaner för Helgeandsholmen. Även de motioner som avsett detta avstyrker utskottet sålunda.

Utskottets bedömning innebär sammanfattningsvis att utskottet i allt väsentligt tillstyrker förvaltningsstyrelsens ombyggnadsförslag. Jag är övertygad om att riksdagen med ett beslut i enlighet därmed kommer att lägga en god grund för det fortsatta arbetet på att ge riksdagen ändamålsenliga och väl fungerande lokaler i en miljö där riksdagen framgångsrikt verkat under det demokratiska genombrottets tid.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till utskottets hemställan.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag erinra om innebörden av det ställningstagande som vi har att göra vid voteringen i detta ärende.

Mot varandra står två huvudförslag.

Majoriteten i utskottet, som utgörs av fem centerpartister, två moderater och två socialdemokrater, yrkar på ett definitivt beslut. Det alternativ de förordar är en återflyttning till Helgeandsholmen, men med tonvikt på

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

verksamhetens förläggning inte till det gamla riksdagshuset utan till vad någon kallat bakfickan, den gamla riksbanken, samt till kanslihuset och de s. k. kanslihusannexen i Gamla stan. De som röstar för det förslaget binder framtida riksmöten ett långt stycke in på nästa årtusende vid denna arbetsplats, som tar i anspråk fyra-sex byggnader och sträcker sig över ett ganska vitt spritt område.

Mot detta står det alternativ som vi reser, fem från socialdemokraterna och en från folkpartiet, har förordat i utskottet. Vi anser det vara olyckligt om en av en knapp riksdagsmajoritet uppställd, självpålagd tidtabell skulle förhindra en bredare och mera fördjupad bearbetning av problemet hur riksdagens lokalfrågor skall lösas på längre sikt. Följer riksdagen oss innebär detta inte något slutligt ställningstagande i sak till något alternativ för riksdagens framtida lokalisering på längre sikt. Förvaltningsstyrelsens av majoriteten tillstyrkta förslag förpuppas i så fall i avvaktan på en utredning om huruvida riksdagens långsiktiga lokalbehov kan lösas genom kvarblivande vid Sergels torg i ett funktionellt förbättrat riksdagshus och med utnyttjande av erbjudna expansionsmöjligheter. Förvaltningsstyrelsen tilldelas enligt vårt förslag en breddning av sitt utredningsuppdrag. Ett riksdagsbeslut till förmån för reservationen innebär alltså inte att återflyttningförslaget enligt alternativ H 2 faller. Vad som uppnås är att riksdagen något senare ges möjlighet att ta ställning till två på likartat sätt fullständigt utarbetade förslag, varav det ena gäller flyttning till Helgeandsholmen, Gamla stan, och det andra kvarblivande vid Sergels torg. Vi tycker faktiskt att det är en gärd av rättvisa mot den starka opinion inom riksdagen som vill kvarstanna vid Sergels torg och i dag inte vill binda sig, att en sådan ordentlig utredning av detta alternativ kommer till stånd före definitivt beslut. Konstitutionsutskottets grundliga behandling av förvaltningsstyrelsens och byggnadsutredningens förslag har styrkt oss i uppfattningen att det finns ett behov av en sådan utvidgad undersökning.

Gentemot detta säger nu utskottsmajoriteten lakoniskt att den inte finner det vara erforderligt att efter 1975 års riksdagsbeslut om flyttning, som ju fattades av en knapp majoritet här i riksdagen, och med tanke på "det framlagda förslaget ändamålsenlighet på nytt utreda Sergelstorgsalternativet".

Hos reservanterna kan jag säga att det finns olika grader av tveksamhet om förslaget fyller sitt ändamål. Men vi förenas i uppfattningen att ett uppskov är motiverat därför att det kan belysa chansen att få en bättre fungerande arbetsplats. Reservanterna vill med andra ord ge tillbaka till riksdagen något av den handlingsfrihet som under riksdagshusärendets gång blivit alltmer insnörd i hänsynstaganden till andra krav än att åt de folkvalda och de i riksdagshuset arbetande skapa en så väl fungerande arbetsplats som möjligt.

I 1974 års framställning om ett nytt riksdagshus, vilken låg som underlag för principbeslutet året därpå, framhöll förvaltningsstyrelsen följande: "Styrelsen noterar med tillfredsställelse att det omfattande utredningsarbete som pågörjades mera systematiskt år 1967 nu är slutfört och gett ett i alla

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

avseenden gott resultat. Under årens lopp har frågeställningarna förenklats och konkretiserats. Nybyggnadsalternativet har fallit bort, likaså Nedre Norrmalmsalternativet. Det nu planerade förslaget ter sig mot denna bakgrund som en logisk och naturlig lösning på riksdagens lokalfråga.”

Vad som här sagts vara en utveckling mot en logisk och naturlig lösning rymmer i själva verket stora reträtter från en planering som till en början skedde med små restriktioner. Riktmärket var då att få ett gott samband och de centrala funktionerna samlade i ett hus. Själv tycker jag att det var ett allvarligt misstag som skedde i slutet av 1960-talet att falla undan för Stockholms kommuns krav att den nordiska arkitekttävlingen om ett nytt riksdagshus skulle begränsas till ny- eller ombyggnad på själva Helgeandsholmen. Därigenom omöjliggjordes en förutsättningslös prövning av möjligheterna att bygga ett nytt hus på nedre Norrmalm, dvs. på det område som ligger närmast Gustav Adolfs torg. I dagens situation framstår det närmast som obegripligt att kommunens önskemål om ett nytt parkeringshus och viss trafikföring i området kom att hindra utvecklingen av ett sådant alternativ som kunde ha inneburit den bästa och mest konstruktiva lösningen av riksdagens lokalfråga på längre sikt. På vägen mot vad förvaltningsstyrelsen kallar en förenkling av ärendet sorterar man också bort de förutsättningar för arkitektpristävlingen som gick ut på att arbetsplatsen skulle begränsas till Helgeandsholmen och att det skulle kunna ske en nybyggnad efter rivning av det gamla riksdagshuset. Planeringen låstes allt hårdare fast vid riksbyggnaderna, vilkas både yttre och inre utseende skulle få rubbas mycket måttligt. Läser man vad byggnadskommittén, förvaltningsstyrelsen och utskottsmajoriteten skriver och lyssnar man till förslagets talesmän här i kammaren, såsom Karl Boo som nyss citerade planverkets chef, finner man att återflyttningensalternativet inte presenteras som ett i funktionellt hänseende överlägset alternativ till Sergels torg. Ambitionen har inskränkts till att i stort sett bevara nuvarande standard plus en begränsad utbyggnad med utnyttjande av riksbyggnaderna på Helgeandsholmen.

Tidigare citerade Karl Boo planverkets chef och utskottsmajoriteten citerar med gillande riksantikvarieämbetet då detta sätter riksbyggnadernas vård i högsätet och finner att beslutet om bevarande blir mest meningsfullt genom ett utnyttjande av byggnaderna för det ursprungliga ändamålet.

Här vill jag göra en utviking, där jag talar mer som motionär än som utskottsreservant. Vi är några socialdemokrater som i motionen 1977/78:20 har tagit upp de här frågorna. Där säger vi att de senaste årens utredningsarbete och debatter har belyst vilka problem och svårigheter som skulle uppkomma om riksdagen flyttade tillbaka till Helgeandsholmen och samtidigt behövde ta i anspråk inte bara det nuvarande kanslihuset utan också vissa ytterligare fastigheter i Gamla stan. Den avgörande fråga som ställdes redan 1975 av en stor minoritet i riksdagen, däribland 105 socialdemokrater, praktiskt taget hela folkpartigruppen och hela vpk-gruppen, var om framtida riksdagar skulle låta sig tillfredsställas med den erbjudna standarden. Utskottsbehandlingen i höstas och i vår har ökat mina tvivel om att framtida riksdagsmän kommer att kunna få sina anspråk tillgodosedda i den mycket

speciella och känsliga miljön i och kring de gamla riksbyggnaderna på Helgeandsholmen i Gamla stan, som kanske lämpar sig för lyriska skildringar av den typ som herr Boo citerade men som när det gäller funktion och även expansionsmöjligheter inte synes bli acceptabla.

Vinner reservationen får vi möjlighet att ta ställning till förvaltningsstyrelsens förslag något senare. Vi kastar det alltså inte i papperskorgen. Personligen vill jag dock redan nu sammanfatta mina intryck av dess svagheter. Studerar man beräkningar av riksdagens hittillsvarande och framtida lokalbehov finner man att den verkliga standardhöjningen skedde då vi flyttade in i huset vid Sergels torg. Det stämmer också med minnesbilderna hos oss som var riksdagsledamöter före 1971. I jämförelse därmed är skillnaden mellan dagsläget och lokalprogrammet 1977 ganska liten. Som jag tidigare sagt hävdas inte heller av förslagens tillskyndare att det ger en bättre arbetsplats än vid Sergels torg. Man nöjer sig med att den är likvärdig och medger ett värdigt utnyttjande av riksbyggnaderna.

Att jag inte är tillfredsställd med förslaget beror på att arbetsrutiner och trivsel blir lidande på att vår tillvaro och våra arbetsförhållanden underordnas riksbyggnaderna. Detta handlar inte bara om långa avstånd mellan olika lokaler, inte heller enbart om köer vid hissar och rulltrappor. Det handlar om trappesteg här och var och om bristande samordning mellan olika funktioner. Det handlar om otrivsel och idelig irritation.

Sedan 1975 har argumenten förstärkts för att visa försiktighet i att binda framtida riksdagar till att härbärgas i byggnader, som visserligen har god klass för att svara mot riksdagens statsrättsliga funktion i kammare och utskott och som närmast är överdådiga – vill jag kalla det – i fråga om de representativa funktionerna, men som har klara brister när det gäller planeringen för riksdagsmännens kontakter med dem de representerar och alla de snabbt expanderande aktiviteter som sker kring partigrupper och partikanslier samt i utredningar.

Utskottsmajoriteten tycks vara medveten om bristerna i förslaget då det gäller sammanträdeslokaler, utrymmen för partikanslier samt handläggare- och kontorservice för enskilda riksdagsmän och partigrupper. Låt mig bara konstatera att i det praktverk, som innehåller detaljförslag om rumsplacering m. m., återfinns inte dessa funktioner inom kategorin "utrymmen som kräver nära kontakt med kammarens plenisal". En del av dessa funktioner finns i kanslihuset, andra hänvisas till reservutrymmen i kanslihusannexen, alltså på största möjliga avstånd från riksdagshändelsernas centrum och voteringarna i plenisalen.

Det går inte – som utskottsmajoriteten gör och som Karl Boo här gjorde – att avvisa sådan kritik med hänvisning till behovet av en flexibel planering, eftersom man använder sig av byggnader som är mycket svårangepassade till nya förhållanden. Förvaltningsstyrelsen anger som en styrka hos förslaget att personalen får vara med om att i detalj påverka utformningen av de lokaler, som enligt majoritetens uppfattning kanske måste utrymmas och fråntas sin utpekade lokalisering för att ge rum åt andra av närkontakter mer beroende aktiviteter vid en expansion.

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

I vår motion konstaterade vi att förvaltningsstyrelsens förslag i ett avseende innebar en påtaglig försämring från funktionssynpunkt. I tidigare utredningar hade det angetts som en viktig förutsättning för att ha ledamotsrummen i kanslihuset och plenisalen i bankhuset att det skulle finnas en gångbro i två våningar över Stallkanalen. Det nya förslaget upptar en gångförbindelse i anslutning till Stallbron. I det förslag som remitterades till utskottet kommenterade förvaltningsstyrelsen över huvud taget inte denna väsentliga funktionsförsämring. I handlingarna redovisades enbart ett uttalande av byggnadskommittén om att "planförslaget tillgodoser de krav, som byggnadskommittén anser vara av vikt för riksdagen".

I utskottets handlingar finns numera mycket mer rikhaltigt material, vilket framgår av bil. 5, 8, 9 och 10. Vi kan notera att gångavståndet från partikanslier och ledamotsrum till lokaler i plenisalsbyggnad och utskottsbyggnad är 150–370 m, vartill kommer två komplicerade vertikala förflyttningar.

Av utredningens sammanfattning framgår att förflyttningen från mest avlägset belägna ledamotsrum till kammaren tar 4 minuter – herr Boo var inne på den saken. Den som studerar originalhandlingen finner att utredningens beräkningar av förflyttningstider förutsätter vissa särskilda åtgärder för att möjliggöra en ökning av gånghastigheter vid maximalt flöde, som det heter. Bl. a. måste hörnen vid svängen från förbindelsegången till rulltrapporna vara avfasade. Vid färd från plan 1 till plenisalen kan man välja rulltrappa 11 och fortsätta med rulltrappa 13 till plan 4. Där väntar rulltrappa 15 runt hörnet och med den åker man till ett halvplan mellan 4 och 5. På andra sidan detta halvplan för rulltrappa 17 upp till plenisalens plan 5. Färden kräver alltså fyra rulltrappor i tre riktningar. Utredningen utgår från att maximalt 206 ledamöter under voteringsdagar skall förflytta sig på detta komplicerade sätt. Beräkningen förutsätter att inga sammanträden med riksdagsledamöter anordnas i gruppledningsrummen eller inom partikanslierna i övrigt. Då spricker tidtabellen.

Vad jag här har sagt utgör inte någon kritik mot byggnadskommittén eller förvaltningsstyrelsen. Då vi senast behandlade ärendet 1975 fick vi i en föredragning höra att det närmast var en olöslig uppgift att smidigt klara förbindelsen mellan ledamots- och plenisalsbyggnad utan tvåvåningsbron. Det var förvaltningsstyrelsens egen uppfattning. Utskottets behandling av frågan har bekräftat hur svårt det är att klara sambanden under beaktande av stadsmiljön i detta känsliga område. Arbetsplatsfunktionen måste på ett besvärande sätt underordnas andra intressen.

Mot denna bakgrund har reservanterna velat skapa förutsättningar för den första grundliga utredningen av en förbättring av vår nuvarande arbetsplats för att undersöka om det kan vara ett lämpligt alternativ att mera permanent stanna här. Idén är inte ny. Som vi påpekar i reservationen väcktes redan 1968, när riksdagen beslöt anta ett erbjudande från de kommunala myndigheterna i Stockholm om en provisorisk förläggning av riksdagen till Sergels torg, tanken att pröva möjligheten att permanenta provisoriet. Tyvärr avvisades detta förslag från en framsynt ledamot av förvaltningsstyrelsen av

alla utom en reservant i bankoutsiktet.

Nu säger konstitutionsutskottets majoritet nej till en ny utredning. Men samtidigt kan man genom en rad citat ur utskottets majoritetsskrivning belägga att alternativet Sergels torg inte har blivit tillräckligt utrett. Så t. ex. säger utskottet: "Arbetet har främst inriktats på en fortsatt utveckling av det förslag till ombyggnad av riksbyggnaderna på Helgeandsholmen som riksdagen i första hand förordade i sitt beslut 1975."

I själva verket har den noggranna utskottsbehandlingen kastat nytt ljus över en rad förhållanden som behöver ytterligare utredas. Den av oss begärda utredningen bör ha som utgångspunkt att arbetet i riksdagshuset vid Sergels torg i stort sett fungerar tillfredsställande. De brister – i funktion och utrymme – som efter hand har kommit fram borde gå att lösa på ett godtagbart sätt. I varje fall tycker vi att det är förmätet av majoriteten att t. o. m. motsätta sig en sådan undersökning och därmed omöjliggöra en rättvisande jämförelse mellan de två huvudalternativen för riksdagens lokalisering.

Särskilt betydelsefullt för utredningsarbetet bör vara frågan om expensionsmöjligheter och möjligheterna att utan större svårigheter nå anpassning till sådana ändrade förhållanden som kan bli aktuella under lokalernas utnyttjandetid. Jag har medverkat till en fyrpartimotion, i vilken vi erinrar om att sedan demokratiseringen och tillkomsten av riksomfattande politiska partier har riksdagsledamöternas arbete i allt större utsträckning kommit att knytas till partigrupperna och olika organ inom resp. partier. Därtill har de i växande utsträckning engagerats i offentliga utredningar, förtroendemannastyrelser m. m. Denna breddning motiverar en grundlig översyn inte bara av riksdagens arbetsformer utan också av dess organisation och resurser. Partigrupper och enskilda måste få den hjälp som är nödvändig för att de skall kunna fylla sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt och för att demokratin skall fungera effektivt.

I förberedelserna inför beslutet om riksdagshuset har dessa arbetsuppgifter kommit för mycket i skymundan i jämförelse med de mera statsrättsliga funktionerna. En nödvändig utveckling av riksdagsarbetet får inte hindras av bristande framsynthet i lokalplaneringen. Det gäller att bl. a. överväga hur ledamöternas egna resurser i form av skrivhjälp, service med utredningar och annan handläggning skall kunna förstärkas och hur riksdagsgruppernas gemensamma behov skall kunna tillgodoses. Även frågan om tillgången till sammanträdeslokaler är viktig.

Under utskottets behandling av frågan har framkommit att expensionsmöjligheterna vid Sergels torg är mycket goda. Det finns stora möjligheter att successivt ta över kvarteren på andra sidan Drottninggatan inom vad som kallas Hägern Större. Rivning och nybyggnad för första etappen kan börja direkt. Det framgick vid den utfrågning med förtroendemän från samtliga partier i Stockholms kommun, som finns återgiven i bilaga till det i dag behandlade betänkandet.

I de i förvaltningsstyrelsens framställning redovisade beräkningarna, som har utförts av byggnadsstyrelsen och grundats på äldre skriftliga uppgifter

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

från Stockholms fastighetskontor, har som expansionsmöjlighet endast räknats med ca 5 500 m². Expansionsmöjligheterna anges nu kunna omfatta ca 16 000 m² lägenhetsarea, vilket är något mer än vad förvaltningsstyrelsen beräknar kommer att erfordras fram till år 2000. Redan första etappen, som avser saneringsmogna fastigheter i detta kvarter, anges kunna inrymma 360 kontorsrum.

Herr talman! Jag skall i stort sett nöja mig med detta som motivering för förslaget om en breddning av utredningsmaterialet. Låt mig bara till sist uttala min förvåning över att konstitutionsutskottets majoritet inte med ett enda ord i sin skrivning berört finansutskottets yttrande över förslaget. Jag kan acceptera att kostnadsfrågorna inte får ha ett avgörande inflytande på vårt beslut, men givetvis bör man om man betalar ett högt pris vara övertygad om att man får god valuta i form av ett väl fungerande riksdagshus för insatsen.

Det nya förslaget om återflyttning till Helgeandsholmen och till Gamla stan kommer i en tid då det svenska samhället och huvudparten av dess medborgare upplever ett svårt ekonomiskt tryck. Då regeringen i början av april månad föregående år presenterade sitt ekonomiska åtstramningspaket rekommenderades riksdagen att senarelägga en återflyttning till Helgeandsholmen. Samma rekommendation återkom senare i kompletteringspropositionen. I sin skrivelse till konstitutionsutskottet i november uttalade finansutskottet att det enligt dess mening var olyckligt "att riksdagen tvingas ta ställning till detta stora projekt utan att ha möjlighet att sätta in det i det större budgetperspektiv som ges då budgetförslaget för 1978/79 föreligger". Vi har i dag den överblicken och vet att det blir ett mycket stort budgetunderskott.

I förvaltningsstyrelsens första förslag från 1974 beräknas investeringskostnaderna för det nu aktuella återflyttningalternativet till drygt 120 milj. kr. I april 1977 har de beräknade kostnaderna ungefär fördubblats eller är beräknade till 260 milj. kr., vartill kommer inredningskostnader på 52 milj. kr. Hur höga kostnaderna kommer att bli vid inflyttningen i början eller mitten av 1980-talet kan man bara gissa sig till – en halv miljard är säkert inte tilltaget i överkant. Finansutskottet gör den bedömningen att underlaget i förslaget inte ger tillräcklig grund för att hävda att återflyttning till Helgeandsholmen skall väljas framför andra alternativ därför att det blir billigare. Konstitutionsutskottets majoritet säger något liknande.

Finansutskottet gör det tillägget att den reala innebörden av utgifterna på ett avgörande sätt skiljer sig åt i alternativen. I Sergelstorgsalternativet utnyttjas redan befintliga lokaler. Utgifterna består i huvudsak av hyresbetalningar till kommunen. Helgeandsholmsprojektet kräver däremot en betydande investering.

Avslutningsvis framhåller finansutskottet, bakom vilket står en stor majoritet från olika partier, att det statsfinansiella läget f. n. är mycket ansträngt och kan förutses så förbli under flera budgetår framöver. Alternativet Helgeandsholmen medför betydligt större budgetanspråk än alternativet Sergels torg under de närmaste åren, påpekar utskottet.

Jag vill inte förneka att det kan vara värt priset om man får fram ett väl fungerande riksdagshus. Vi är inte övertygade om att framtida riksdagar finner det här förslaget tillräckligt bra och föreslår därför kompletterande utredningar för att få fram ett mera fullständigt underlag för kommande beslut.

Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad vid konstitutionsutskottets betänkande.

I detta anförande instämde Åke Wictorsson (s).

KARL BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Många av de frågor som Olle Svensson tog upp kommer senare i debatten att analyseras och diskuteras. Jag nöjer mig därför med ett par kommentarer.

Det framgick tydligt av Olle Svenssons anförande att min bedömning av vad som dolde sig i reservationen är riktig. Det var flera intressen från olika utgångspunkter som samlades i det yrkande som reservationen föreslår. Detta framgår också, om man tar del av reservationen – jag citerar från s. 58 i betänkandet: "Detta utredningsarbete skall särskilt avse frågorna om Sergelstorgsalternativet kan förbättras i funktionshänseende i förhållande till nuläget och vilka kostnader som åtgärder i detta hänseende kan medföra." Det betyder att reservanterna inte kan acceptera alternativet i nuvarande skick. Det krävs betydande förbättringar i funktionellt avseende enligt den skrivningen.

Olle Svensson bevisar också en annan sak: att han och reservanterna helt bortser från de kontinuerliga riksdagsbeslut som har fattats under årens lopp. Det är en total omprövning av dessa beslut som reservanterna självklart vill förverkliga. Jag vill poängtera det därför att det skall vara klart vid voteringen att så är förhållandet.

Jag vill därutöver säga att de utredningskrav som ställs i reservationen självklart är så långtgående att det kommer att ta en betydande tid att åstadkomma en analys enligt de krav som reservationen uppställde. Därmed är det väl också sannolikt att den förpuppning, som det har kallats i utskottsresonemangen, av förslaget om en återflyttning till Helgeandsholmen efter utredning måste leda till en förnyad prövning.

Jag vill också göra kammaren observant på att Olle Svensson inte nämnde någonting om en central och viktig fråga, nämligen säkerhetsfrågan. Det har som vi vet varit en seriös diskussion i utredningen och utskottet i den frågan och det har, som jag också framhöll i det tidigare inlägget, varit på de skäl som där redovisades som åtminstone vi från majoritetens sida gjort vårt ställningstagande.

Sedan ironiserade Olle Svensson något över att jag här citerade vad planverkets chef har gett uttryck för i bedömningen av de estetiska värdena. Jag tycker att de skall finnas med i bilden.

Till slut vill jag än en gång säga att vårt krav självfallet är att vi skall få funktionsduglighet i de nya lokalerna på Helgeandsholmen.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att det bakom den här reservationen kan finnas olika intressen och olika bedömningar, det har jag inte förnekat. Det finns, som jag sade, olika grader av tvacksamhet. Men vad som förenar oss som står bakom reservationen är att det inte föreligger ett sådant beslutsunderlag i dag som gör att man bör ta ställning till förslaget och därmed binda framtida riksdagar ett gott stycke in på år 2000 genom att göra en så omfattande satsning. Det är därför vi begär att få fram detta ytterligare material.

I övrigt vill jag till Karl Boo säga att när jag ironiserade, vilket jag kanske gjorde i viss mån, över att han citerade planverkets chef – jag citerade riksantikvarieämbetets skrivelse – så berodde det på att jag tyckte att detta visade att man underordnar riksdagens arbetsplatsfråga andra intressen, t. ex. att få en vacker park, att få en trevlig miljö. Allt detta är inte något fel, men vi måste sätta arbetsplatsens funktion i centrum, och det har vi velat göra genom reservationen.

Sedan en sak om säkerhetsfrågan. Vi har förelagts olika synpunkter när det gäller säkerheten, och vi har hört polisens och säkerhetsinstansernas synpunkter. Men vi är väl överens om, och vi var överens om det i utskottet, att här måste ske en avvägning mellan öppenhet och slutenhet. Den skall inte polisiära myndigheter göra, utan den skall riksdagen göra. Jag finner för min del att en satsning på det demokratiska samhällets öppna principer är riktig när man bestämmer om riksdagshusfrågan. F. ö. säger ju förvaltningsstyrelsen att när det gäller förbättringen av säkerhetsanordningar vid Sergels torg krävs en slutgiltig studie av förslaget. Det innebär alltså att först genom den utredning som vi har begärt kan man komma fram till ett slutligt ställningstagande.

KARL BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar nu att också Olle Svensson accepterar att vi har satt funktionsdugligheten i första rummet, men att det enligt honom inte heller är något fel om man kan göra detta och samtidigt få en stadsbild som i sig själv är en framtoning av var vi skall finnas i framtiden.

Bara en kommentar. Olle Svensson berörde säkerhetsfrågan på så sätt att han menar att vi måste ha en öppenhet, underförstått att mitt inlägg skulle ha betytt att vi inte var angelägna om den inriktningen. Självfallt är vi alla överens om att vi skall kunna ha en öppenhet i vårt arbete. Jag hoppas att det inte kan bli några missförstånd på det sättet. Men lika självklart – mot den beskrivning som utskottet gör och som jag också gjorde – är det nödvändigt att vi har ett skalskydd, som vi brukar kalla det i tekniska resonemang, som gör det möjligt att förhindra sådana situationer som kan förekomma och som det tyvärr finns exempel på.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det Karl Boo yttrade nu senast vill jag bara understryka att jag själv sade att vi har varit eniga i den bedömningen att vi måste ha som utgångspunkt ett det öppna samhällets riksdagshus. Det

hindrar inte att man måste diskutera olika säkerhetsfrågor, och Karl Boo vet att det utifrån de utgångspunkterna finns erinringar också mot det förslag som han stöder. Men jag anser att de frågorna med fördel kan lösas i samband med den utredning som vi begär. Det stämmer också med förvaltningsstyrelsens uttalande att man behöver studera ett förslag i detalj innan man kan lösa dessa frågor.

Jag tror inte att riksdagens lokalfråga över huvud taget skall avgöras från den utgångspunkten. Det viktiga är funktionen – om den arbetsplats vi får blir bra eller ej. Det är det väsentliga.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skall komma åter till några av de frågor som Karl Boo och Olle Svensson har diskuterat med varandra här. Låt mig emellertid inledningsvis erinra om att det har pågått ett utredningsarbete i över tio år, och i dag står vi i den situationen att vi har att pröva ett nytt utredningskrav. Möjligen kan någon tycka att jag skulle känna triumf inför detta mot bakgrund av den debatt vi förde 1975. Jag hävdade nämligen den gången att utredningen skulle vara mer öppen, mer förutsättningslös än den blev.

Men jag känner ingen sådan triumf. Man har i utredningsarbetet tagit hänsyn till mina önskemål att pröva expansionsmöjligheterna på lång sikt. Man har lagt fram ett förslag som tillfredsställer mina krav på funktionsduglighet, och framför allt: den ena riksdagen får ta hänsyn till vad den andra riksdagen har beslutat.

Det har fattats en rad beslut under årens lopp. Det började med att riksdagen beslöt flytta hit och att dessa lokaler skulle utnyttjas som ett provisorium. De har fungerat bra som ett provisorium. I förhållande till de gamla lokalerna på Helgeandsholmen innebar våra lokaler här en betydande förbättring. Lokalerna har varit så bra att jag har ett intryck av att en del ledamöter fortfarande känner entusiasm inför detta. Andra har kommit till riksdagen under provisoriet, och de har växt in i denna miljö. Men det är inte till de gamla lokalerna på Helgeandsholmen som någon har föreslagit att vi skall återvända, utan det är till helt nya lokaler.

Under årens lopp har olika lösningar av riksdagens långsiktiga bostadsproblem sållats bort. En tid talade man om som ett alternativ att man skulle riva det gamla riksdagshuset på Helgeandsholmen och där bygga ett nytt riksdagshus. Riksdagen har bestämt uttalat sig mot en sådan lösning. Det är sålunda inte bara riksantikvarieämbetet som har gjort det, utan riksdagen själv har tagit avstånd från en sådan rivning. Riksdagen har sagt att de båda husen på Helgeandsholmen skall bevaras.

Vi diskuterade även en tid möjligheterna att bygga ett riksdagshus på nedre Norrmalm – Olle Svensson har varit inne på detta. Ett av dessa alternativ var att lägga riksdagshuset vid Gustaf Adolfs torg. Jag skall inte ett ögonblick dölja att jag hörde till dem som omfattade denna tanke och samtidigt föreställde mig att det gamla riksdagshuset skulle kunna utnyttjas av riksbanken och för vissa andra statliga ändamål. Detta alternativ stämde så dåligt med planeringen i Stockholm att även det föll.

Det har funnits en rad alternativ för riksdagshus på Helgeandsholmen. I dag återstår endast ett. Mot detta står Sergelstorgsalternativet – alla andra alternativ är ute ur bilden. Och märk väl att det utredningskrav som nu har förts fram gäller endast Sergelstorgsalternativet. Helgeandsholmsalternativet skall förpuppas, och övriga alternativ nämns över huvud taget inte. Vi är alltså överens om att i dag återstår två alternativ.

Riksdagen har beslutat att flytta till Helgeandsholmen och uttalat sig för ett bestämt alternativ. Som har nämnts tidigare i debatten har det också fattats beslut om att de olika departementens verksamhet skall föras samman i byggnader på nedre Norrmalm. Låt mig också erinra om att riksbanken har övergivit Helgeandsholmen för att ge plats åt riksdagen och att det har uppförts en ny riksbanksbyggnad.

Det är säkerligen riktigt, som Olle Svensson betonade, att det här gäller ett val för många år framåt. Vilket alternativ riksdagen än stannar inför fordras det så stora investeringar, att man måste ställa krav på en rimlig avskrivningstid. Den bör i varje fall vara 60–70 år.

Det går inte heller att binda tomtmark för avsevärd tid framåt, utan riksdagen får träffa sitt val. Jag har under beredningen av ärendet i konstitutionsutskottet prövat möjligheten att man skulle vara kvar här ett tiotal år och under tiden bygga ett nytt riksdagshus. Men det finns ingen centralt belägen tomtmark här i Stockholm. Den närmast belägna ligger ute på Gärdet. Skall vårt parlamentariska system fungera får det inte vara så långt mellan riksdagshuset och kanslihuset som skulle bli fallet med en sådan placering. Troligen skulle också många betrakta en sådan förläggning som alltför avlägsen. Det finns ju t. o. m. de som betraktar en förläggning till Helgeandsholmen som perifer.

Man får gå ut ifrån att riksdagshusets placering skall bestämmas för avsevärd tid framåt. För min del vill jag nog räkna med att det skall gälla ett par hundra år framåt i tiden.

Det finns sålunda, när man skall bedöma detta ärende, fyra faktorer som man måste ta hänsyn till. Det finns endast två alternativ att välja mellan: Helgeandsholmen och Sergels torg. Lösningen måste gälla en avsevärd tid framåt. Riksbyggnaderna på Helgeandsholmen skall enligt riksdagens eget beslut bevaras. De nya kanslihusbyggnaderna skall ligga på Norrmalm.

Det råder sedan fullständig enighet om att utgångspunkten för valet mellan Helgeandsholmen och Sergels torg skall vara funktionsdugligheten hos byggnaderna. När man bedömer detta får man räkna med stora förändringar i riksdagens verksamhet. Kraven på flexibilitet och expansionsmöjligheter blir därför centrala. För mig är detta avgörande vid mitt ställningstagande.

Ledamotsrollen kommer säkerligen att förändras. Men det finns inslag i riksdagsarbetet som man kan räkna med skall bli bestående. Riksdagen har vissa statsrättsliga funktioner som måste fyllas, och jag antar att det råder fullständig enighet i riksdagen om att dessa skall fyllas av riksdagen. Även i framtiden skall det hållas kammarsammanträden. De ställer stora krav på plenisalen och på lokaliteterna kring denna. Utskotten spelar en mycket stor roll i den svenska riksdagen och har gjort det under århundraden. Enligt min

mening bör den stadga och styrka som det ger åt riksdagens verksamhet bevaras. Följaktligen blir utskottslokalernas funktionsduglighet av stor betydelse. I jämförelse med utskotten hör partigrupperna till de mera moderna inslagen i riksdagen, i varje fall i sin utvecklade form. Allt tyder på att verksamheten blir ännu mer particentrerad – på den punkten håller jag helt med Olle Svensson. Det föder krav på lokaler. Troligen ökar arbetsvolymen i riksdagen och därmed den tid ledamoten får vara i riksdagshuset. Därmed växer kraven på service. Det finns ett oavvisligt krav på ledamoten att samtidigt fullgöra sin uppgift i riksdagshuset och ha goda kontakter med väljarna.

När jag från dessa och andra utgångspunkter har försökt bedöma de båda alternativen, har jag kommit fram till att riksdagen fungerar vilket av dessa alternativ riksdagen än stannar inför.

I dag ställs vi emellertid inför frågan om det finns anledning att ytterligare utreda Sergelstorgsalternativet. Enligt min mening rör det sig här om två frågor. Den ena lyder: Kan man rikta så grava anmärkningar mot det förslag som lagts fram av byggnadskommittén och som tillstyrkts av en enhällig förvaltningsstyrelse och av majoriteten i konstitutionsutskottet att de talar för en ny utredning om Sergelstorgsalternativet? Denna fråga kommer säkert att i ett senare inlägg i debatten belysas av framför allt Erik Wärnberg, men jag skall antyda något av min syn på saken.

Den främsta anmärkningen torde vara att avståndet från ledamotsrummen till plenisalen är för långt. Olle Svensson var inne på detta. När jag satt och lyssnade på honom fick jag det intrycket att han argumenterade som om ledamöterna aldrig vore i plenisalen utan i alla andra lokaler i riksdagshuset. Naturligtvis skall man kunna ta sig till plenisalen vid votering, om man t. ex. befinner sig på sitt rum, men jag tror att det är fel att utgå ifrån att alla är borta från plenisalen. Här har också Sergelstorgsalternativet sina svagheter. Redan nu är huset för trångt. Funktionerna får flyttas ut ur huset, och i fortsättningen kommer alltså en betydande del av verksamheten att vara förlagd till lokaler väster om Drottninggatan, och därifrån skall man också kunna ta sig till plenisalen. Jag har inte sett några utredningar om hur lång tid detta skulle ta. Jag antar emellertid att utgångspunkten är riksdagsledamöternas rum, och då kan jag inte se annat av utredningarna än att det skulle bli en förlängning med en minut. Frågan är om denna minut skall avgöra placeringen av riksdagshuset.

Det går inte att komma ifrån att voteringarna i allt större utsträckning förs samman. Man kan inte utgå ifrån en situation där man debatterar i tio minuter och sedan voterar för att sedan på nytt debattera i tio minuter och votera, osv. Voteringarna kommer som sagt i mycket stor utsträckning att föras samman. Jag antar att vi alla är av den åsikten att vi mellan dessa voteringar inte har någon anledning att besöka våra rum.

Det talas om att avståndet blir större till tunnelbana, bussar och järnvägsstation. Otvivelaktigt är det så, men denna förlängning är så liten att den inte kan få vara avgörande. Man talar också om buller och ljudproblem på Helgeandsholmen. Såvitt jag har kunnat förstå vid min genomgång av

ärendet går det att lösa dessa problem.

Vidare talar man om en felaktig disposition av lokalerna. Som konstitutionsutskottet understrukit i sitt betänkande och som utskottets ordförande betonade i sitt inlägg är flexibiliteten stor vid Helgeandsholmsalternativet, och de felaktigheter i fråga om disposition av lokaler som kan finnas är det sålunda möjligt att rätta till.

Den andra frågan lyder: Kan man genom ytterligare utredningar få fram bättre lösningar vid Sergels torg? Nu föreliggande utredningar visar att expansionen måste ske väster om Drottninggatan. De byggnader riksdagen nu disponerar över får även i fortsättningen en kombinerad användning: riksdagen, kulturhus och kommersiell verksamhet. Den del som nu utnyttjas av Stockholms kommun som kulturhus skall fortsätta att användas för detta ändamål. Själv tycker jag detta är motiverat. Enligt stadsplaneringen skall det finnas restauranger och affärer i dessa byggnader. Det finns alltså delar av dessa hus som riksdagen inte kan ta i anspråk. Den får kombinera sin verksamhet med dessa andra aktiviteter, som det säkert är motiverat att ha mitt i centrum av en storstad – men man kan naturligtvis fråga sig, om det är motiverat att ha dem tillsammans med riksdagen i ett och samma hus.

När det gäller expansionsmöjligheterna väster om Drottninggatan behövs det inga nya utredningar för att konstatera, att man kan vinna åtskilliga kvadratmetrar där och att de är tillräckliga för riksdagens expansion under avsevärd tid framåt, dock under förutsättning att man kan förvärva byggnaderna. De som ligger närmast den nuvarande riksdagsbyggnaden har betecknats som rivningsfastigheter. Jag har ingen anledning att betvivla denna beskrivning av dessa. Däremot är vissa andra fastigheter i dessa kvarter relativt nyuppförda och kan stå kvar i nuvarande skick under en lång följd av år framåt. Jag har svårt att se att man kan genom ytterligare utredningar definitivt lägga fast när dessa olika fastigheter kan bli disponibla genom att de som nu har sina lokaler där har fått ersättningslokaler. Kostnaderna för denna mark och dessa byggnader blir betydande – det rör sig ju om centralt belägen tomtmark i Stockholm. Samtidigt har vi statliga byggnader på Helgeandsholmen och i Gamla stan i omedelbar anslutning till Helgeandsholmen, som inte blir effektivt utnyttjade om inte riksdagen flyttar dit. Dem råder vi över på ett helt annat sätt än över området väster om Drottninggatan.

I utredningskravet måste självfallet också ingå att se vilka ändringar som bör och kan genomföras i detta hus. Det kan dock inte vara någon mening i att genomföra så stora förändringar i detta nybyggda hus, att det väsentligen blir endast skalet som finns kvar. Det ter sig för mig som meningslöst. Hur skall man exempelvis kunna ändra denna plenisal så att den inte blir lika ödslig som den nu är? Den har byggts som en teatersal, och troligen fungerar den mycket bra som en sådan. Men jag vågar hävda att den fungerar dåligt som plenisal. Det blir mycket betydande ombyggnader som får företas. Taket behöver sänkas avsevärt. Läktaren skall naturligtvis samtidigt bibehållas, eftersom förhandlingarna skall ske inför offentligheten, och det måste vidtas en rad andra dispositioner.

Foajén här utanför har ritats som en teaterfoajé och inte som en plenalsfoajé. Man får göra om även den och vidta en rad andra stora förändringar inom huset. Det blir alltså fråga om verkligt omfattande ingrepp i detta hus. Detta gäller t. ex. om man skall skapa de servicelokaler som erfordras när riksdagen skall vara här 100 år framåt, bl. a. servicelokalerna för restaurangen.

Inte heller kan man genom nya utredningar ändra läget. Runt om i världen är man angelägen om att ge ett fritt och monumentalt läge åt parlamentshusen. Det gäller inte endast parlamentshus som uppförts under tidigare sekler eller i början av vårt århundrade. Även när man planerar och bygger nya parlamentshus är man inställd på detta. Man kan tycka att det fria läget och monumentaliteten är något helt ovidkommande, och sådana faktorer skall naturligtvis inte vara avgörande, men i allmänhet uppfattar man dem som en markering av riksdagens ställning.

Det är intressant att jämföra med kommunerna. Det är ytterst sällan kommunerna hyr in sig i några byggnader, exempelvis i varuhus. De har sina kommunalhus. De bygger nya sådana, visserligen mycket funktionella, men man strävar ändå efter att markera deras egenart. På många håll håller man hårt på sina gamla stadshus – var och en kan finna sitt exempel.

Självfallet, vill jag skynda mig att tillägga, kan inte sådana synpunkter bestämma vårt ståndpunktstagande. Men när man kan tillgodose dem utan att minska funktionsdugligheten, ja t. o. m. med ökad funktionsduglighet, får de relevans.

Man kan självklart genom nya utredningar söka finna ändamålsenliga användningar av riksbyggnaderna på Helgeandsholmen och av de kanslihusbyggnader som kommer att överges för de nya på Norrmalm. Men är det inte en felaktig inriktning av ett utredningsarbete, om det siktar på att man skall kunna göra dessa byggnader till kulturhus och konferenscentrum och detta kulturhus och hotell till lämpliga riksdagslokaler? Är det inte bättre att samla kulturaktiviteterna hit till Sergels torg, använda denna sal som teaterlokal och andra lokaler här för konferenser och låta hotellet bli ett hotell och samtidigt göra de förändringar på Helgeandsholmen och i Gamla stan som erfordras för att riksdagen skall få väl fungerande lokaler? Ytterligare utredningar föder dessutom stor osäkerhet i den statliga och kommunala planeringen. De ger intryck av oförmåga att fatta beslut.

Olle Svensson talade om riksdagens självpålagda tidtabell. Mot bakgrund av våra gemensamma synpunkter på riksdagens ställning bör Olle Svensson och jag dock kunna vara överens om att ingen annan än riksdagen själv kan pålägga oss en tidtabell. Eller är det någon utanför riksdagen som skall bestämma riksdagens tidtabell?

Kostnadsperspektivet har förts in i debatten. Det kommer säkert att diskuteras mer under den fortsatta debatten. Låt mig bara erinra om två ting.

Det ena är att man nu kräver utredning och räknar med att i framtiden få ett beslut. Det är ju inte säkert att en förskjutning framåt i tiden innebär minskade kostnader. I varje fall är det inte den kommunala erfarenhet som de

Onsdagen den
8 mars 1978.

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

flesta av oss har.

Det andra är att i det material som ledamöterna har finns en redovisning av kostnaderna. Såvitt jag kan förstå är relationerna mellan kostnaderna sådana att det billigaste alternativet är Helgeandsholmen och att de båda Sergelstorgsalternativen, långtidsförhyrning resp. köp av fastigheten, är dyrare när det gäller det som är det väsentliga, nämligen årskostnaderna.

Herr talman! Som framgår av mitt anförande finns det en kombination av skäl för Helgeandsholmsalternativet. Vi uppnår en god funktionsduglighet för riksdagen genom att bl. a. bygga en ny plenisal och tillhörande foajé, förbättra standarden på ledamotsrummen och skapa tillfredsställande lokaler för nödvändig service osv. Funktionsdugligheten blir bättre än vad den är här vid Sergels torg och bättre än vad man kan uppnå med ett nytt Sergelstorgsalternativ. Samtidigt säkerställer vi expansionsmöjligheterna på lång sikt. Vi löser problemet med användning av riksbyggnaderna på Helgeandsholmen på ett mycket tillfredsställande sätt. Och vi lösgör lokaler för kulturella ändamål, konferenser och hotellverksamhet här vid Sergels torg.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Sven Mellqvist (s).

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är en något ovanlig situation som jag befinner mig i. Hilding Johansson och jag brukar ju tillsammans vara vapendragare för konstitutionsutskottets betänkanden.

Jag skall inte gå in på hela debatten utan bara framföra ett par försynta kommentarer.

Den ena gäller den omdiskuterade kommunikationen mellan ledamotsrummen i kanslihuset och plenisalen i bankhuset. Hilding Johansson sade här att jag tämligen godtyckligt utgår ifrån att alla ledamöter skulle vara borta från kammaren under plenidagarna. Nej, Hilding Johansson vet mycket väl att vad jag byggde på var den kommunikationsutredning som finns redovisad i betänkandet. Den är baserad på observationer av närvarofrekvensen vid voteringar i det nuvarande provisoriska riksdagshuset vid Sergels torg. Jag underströk bara svårigheten med den förändring som här har skett.

Sedan bara en enda sak till. Hilding Johansson sade att beslutet i dag gäller för en mycket lång framtid – ett hundratal år, sade han. Jag vill gärna instämma i att det gör det – om man följer majoritetens förslag! Då har man att ta ställning till någonting som måste fungera bra med tanke på avskrivningskostnader och annat under mycket lång tid, och då minskar man riksdagens framtida handlingsfrihet när det gäller de egna arbetsförhållandena. Om man däremot följer reservanternas förslag, fattar man i dag inte ett sådant definitivt beslut, utan man bevarar då, på ett annat sätt än om man följer majoritetens förslag, den framtida handlingsfriheten.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Även jag skall vara försynt i min argumentering.

Men handlingsfriheten gäller i så fall bara ett år framåt. Om jag fattat reservanternas rätt skall riksdagen år 1979 kunna fatta det definitiva beslutet. Det betyder alltså att man skjuter avgörandet ett år framför sig.

Det kan inte vara meningen att man med denna utredning för alltid utan riksdagsbeslut skall bevara detta hus och att riksdagen skall stanna kvar här. Även Sergelstorgsalternativet innebär investeringar, som leder till att man måste göra avskrivningar och räkna med avskrivningstid. Ingen argumenterar heller numera för alternativet att bevara denna byggnad i dess nuvarande skick. Ingen hävdar att den räcker till för riksdagen. Det betyder att vi egentligen har två olika nybyggnadsalternativ, som står emot varandra. Man kan få ett uppskov genom att följa reservationen, men man får ingen lösning. Jag kan inte se annat än att det på lång sikt är nödvändigt att man väljer Helgeandsholmsalternativet, och jag misstänker att man kommer att göra det också, sedan man fått se den utredning som reservanternas begär.

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Karl Boo tyckte att reservationen i ärendet var en aning förvirrad. Det står honom fritt att tycka det, men jag tror jag kan försäkra kammarens ledamöter att det nog inte är någonting i jämförelse med den förvirring som torde komma att prägla de stackars ledamöter som skulle behöva tillbringa sin tid i Helgeandsholmen-Gamlastansalternativet!

Jag tycker f. ö. det är felaktigt att kalla det förslaget Helgeandsholmsalternativet, eftersom större delen av byggnadsalternativet ligger i Gamla stan. Alla tänkbara expansionsutrymmen ligger ju där. När man ser vissa lösa skisser över hur det skulle kunna se ut i framtiden, finner man att riksdagen liknar en växande amöba som tar över allt större bitar av Gamla stan. Detta skulle den fortsätta att göra, men naturligtvis med mycket goda förbindelser mellan de olika byggnadsdelarna, vilket det inte skulle vara något större problem att åstadkomma, om jag förstått saken rätt. Uppriktigt sagt: Jag tror inte på de argumenten, herr talman!

Den avgörande motiveringen för oss när vi tar ställning i dag är att vi får ett komplex av byggnader som fungerar bra som arbetsplats, där vi kan tillbringa effektiv tid med vad vi skall göra utan att behöva irra omkring i en mängd långa korridorer, rulltrappor och hissar samt byta plan uppåt och neråt för att komma dit vi skall.

Det klagas med viss rätt över att allting i det här huset inte är perfekt. Vad är det då reservanternas har sagt? Jo, de säger: All right, låt oss utreda hur det här komplexet skulle se ut, om det fördes fram till en standard ungefär motsvarande den som det nuvarande förslaget till Helgeandsholmen-Gamlastansalternativ fört fram till! Detta bör inte ta alltför lång tid att göra. Vi kan kanske klara det inom ett år eller någonting sådant. Låt oss under tiden förpuppa det andra förslaget!

Vilka nackdelar innebär då detta? Man skjuter visserligen litet på tidtabellen, men är det egentligen någon nackdel? I dagens finansiella läge

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

finns det kanske anledning att vara litet försiktig med att sätta i gång projekt som kostar så våldsamt mycket som det här är fråga om.

Låt oss alltså ta reda på litet mer och låt oss få ett bättre beslutsunderlag!

Hilding Johansson klagade över att han inte sett någon utredning av hur lång tid det skulle ta att förflytta sig mellan det nuvarande riksdagshuset och de nybyggnader som eventuellt skulle uppföras i dess omedelbara närhet. Jag instämmer i detta. Det är ju just sådana utredningar som vi efterlyser i reservationen och som vi vill ha fram.

Jag tycker att den tar på sig ett mycket stort ansvar som i dag är beredd att besluta sig för att flytta tillbaka till Helgeandsholmen och till Gamla stan, till ett projekt som sannerligen är långt ifrån övertygande utrett vad gäller hur det fungerar, ett projekt där kostnaderna är – för att uttrycka sig mildt – osäkra. Vi vet att det blir dyrt. Vi vet att det blir mycket dyrt. Men vi har en väldigt liten aning om hur dyrt det egentligen blir.

Skall vi mot den bakgrunden i dag binda oss för detta, när vi kan skjuta något på det och se till att vi får fram ett bättre beslutsunderlag? Vågar man egentligen ta detta ansvar och ta på sig dessa stora kostnader utan att vi har ett bättre beslutsunderlag?

Jag vill verkligen uppmana kammarens ledamöter att överväga detta mycket noga. För dem som vill bestämma sig för att flytta tillbaka till Helgeandsholmen skulle det ha varit till fördel om det funnits likvärdiga alternativ att välja mellan, så att man ärligt kunde säga: Här hade vi två alternativ att jämföra, och jag har kommit fram till att detta är det bästa. I dag är en sådan jämförelse omöjlig, eftersom något jämförbart alternativ inte finns. Något sådant är inte framtaget.

Det är oerhört väsentligt att vi har ett bra beslutsunderlag när vi skall hantera summor som rör sig om en halv miljard eller mer. När vi har ett sådant kan vi kanske börja väga in sådana saker som hur huset ser ut utanpå och hur omgivningen ser ut. Men det allra väsentligaste är hur huset fungerar. Jag tror att det också är ganska väsentligt att våra väljare kan lita på att vi inte i något slags nostalgisk yra vill tillbaka till ett hus som vi tycker har en trevlig fasad och att vi inte slänger ut pengar i en icke riktigt kontrollerbar utsträckning.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationen.

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Alltsedan planerna på införandet av en enkammarriksdag blev aktuella i mitten av 1960-talet har frågan om riksdagens framtida placering diskuterats intensivt, och den har inte minst utretts i en rad olika sammanhang. Det första utredningsbeslutet fattades av 1967 års riksdag, alltså för mer än tio år sedan. Sedan har den ena utredningen och tävlingen efter den andra genomförts, och det är sannerligen ingen överdrift att säga att frågan nu är väl genomlyst.

I dag har vi att behandla frågans vidare handläggning. Vi har i botten ett beslut av 1975 års riksdag om återflyttning till Helgeandsholmen. Det gäller

nu att ta ställning till om detta beslut skall fullföljas eller om det skall rivas upp. Må vara därmed hur som helst, men i dag måste vi fatta ett avgörande beslut i den här frågan.

Det finns, som framgår av utskottsbetänkandet, tanke på ytterligare utredningar. Enligt min bestämda uppfattning bör ett sådant förslag avvisas. Som framgår av betänkandet står det alldeles klart att de utredningar som har gjorts utifrån de förutsättningar som har gällt vid olika tidpunkter är tillfredsställande. Det är sedan en annan sak att det under utredningsarbetet har framkommit olika uppfattningar. Skiftande åsikter ger även olika uppfattningar i faktafrågor. Detta är knappast märkligt – det är naturligt när det gäller ett projekt av denna karaktär och omfattning. Det hade snarast varit besynnerligt om alla experter hade kommit fram till precis samma slutsatser i alla frågor. Jag har aldrig hört talas om något byggprojekt där så varit fallet.

Vad som ytterligare bör understrykas i denna debatt är att det är riksdagen själv och ingen annan som fattar beslut om riksdagens framtida förläggning. Det är naturligt att Stockholms kommun kan ha en del synpunkter när det gäller olika alternativs tekniska och stadsplanemässiga för- och nackdelar, men det ankommer icke på kommunen att bedriva en kampanj för den ena eller andra lösningen. Riksdagens lokalisering och verksamhet är en riksangelägenhet – inte en kommunal stadsplanefråga vilken som helst. De försök som gjorts från Stockholms kommuns sida att påverka ledamöterna att stanna kvar i provisoriet vid Sergels torg – av skäl som jag här inte närmare skall gå in på – har dock förhoppningsvis haft motsatt effekt.

Det finns många aspekter som kan läggas på ett riksdagshus utformning och lokalisering. Vi prioriterar säkert alla litet olika. Men det viktigaste borde vara funktionsdugligheten. Kommer vi att fungera lika bra eller bättre om vi flyttar tillbaka till Helgeandsholmen? Finns där expansionsmöjligheter? Vilken standard kommer ledamöterna att få? Vad kommer det hela att kosta?

Låt oss först titta på ytorna. Om vi flyttar tillbaka till Helgeandsholmen får vi en sammanlagd yta om 52 000 m². Det är alltså mer än vi i dag disponerar vid Sergels torg. I direkt anslutning till det nuvarande kanslihuset finns 22 000 m² expansionsyta i lokaler som ägs av staten.

Här vid Sergels torg är vi redan trångbodda, så trångbodda att vi har fått ge oss ut på stan och hyra ytterligare lokaler. Vi hyr 1 000 m² på andra sidan Brunkebergstorg i Investeringsbankens hus. Vad står oss till buds om vi skulle vilja expandera här vid Sergels torg, om vi till äventyrs skulle stanna kvar? Det som ligger närmast till hands är östra kulturhuset, som inte är särskilt lämpligt för arbetsrum av olika slag men där det finns 2 600 m². I övrigt kan man tänka sig en nybyggnad på andra sidan Drottninggatan i kvarteret Hägern större. Om vi bygger nytt där kan vi få 5 500 m². Men detta är också enligt min mening vad som finns, om vi stannar kvar här, inom en rimlig framtid och till rimliga kostnader.

Det finns också andra alternativ. Femte Hötorgshuset och diverse andra förslag har nämnts. Men då uppstår problem med äganderätten och därmed

också tillgången till de aktuella lokalerna. Hur vi än räknar så kommer vi expansionsmässigt att vara i ett bättre läge om vi flyttar tillbaka till Helgeandsholmen.

Herr talman! Det har sagts väldigt mycket om kommunikationerna, och jag kan inte underlåta att något beröra den saken. Man utgår hela tiden från att här fungerar allting perfekt. Här är det inga problem att ta sig till plenisalen! Vad säger alla kammarens ledamöter, som också här har åkt rulltrappor, som här tvingats springa ut på gatan mot riksbanken när de befunnit sig på plan 5 – därför att det gått snabbare om man skall en trappa upp att springa ut på trottoaren och sedan in igen genom tryckeriexpeditionens lokaler. Och Olle Svensson i Eskilstuna, som har talat så varmt om problemen där nere, kanske kan erinra sig att det också här kan vara svårt att springa i de trånga trapporna ned till plenisalen. Ett litet exempel! För några år sedan skulle jag försöka ta mig snabbt till en votering i det här förnämliga huset. Jag ramlade ordentligt i hastigheten, snavade illa och stukade foten. Den som hittade mig då, liggande där, var den förträfflige Olle Svensson i Eskilstuna.

Det är alltså inte på det sättet att här fungerar allting perfekt, och det kommer, herr Svensson, att fungera ännu mindre perfekt om vi ger oss ut och expanderar på andra sidan gatan. Vi kan ju inte gärna ha en täckt broförbindelse över Drottninggatan i markplanet. Vi kan inte spärra av Drottninggatan, utan om det blir en bro så får den i så fall ligga i höjd med den här plenisalen. Också då kommer många av de ledamöter som finns i det huset att tvingas åka uppåt med hjälp av hissar eller rulltrappor på andra sidan gatan.

Sedan är det inte så, herr talman, att det bara tar tre minuter från det voteringsklockorna börjar ljuda till dess voteringsapparaten kan starta. Det tar mer. Jag roade mig förra året med att med hjälp av stoppur undersöka hur lång tid det verkligen tar. Genomsnittsvärdet var 3 minuter och 40 sekunder under den mätserie jag gjorde. Jag tror alltså att vi skall vara väldigt försiktiga med upphaussningen av det här huset. Stannar vi kvar här måste vi mycket snabbt expandera, och vi har redan gjort det – på andra sidan Brunkebergstorg. Alla de problem som Olle Svensson talar om kommer mycket snabbt att bli än värre här förutom att vi då inte kan göra de ombyggnader som vi kan göra nere vid Helgeandsholmen för att rent allmänt sett skapa en bättre miljö för oss.

Frågan om kostnaderna har belysts här. Jag skall bara beröra den kortfattat. Det går självfallet inte att ange några exakta kostnader för någotdera alternativet, men de utredningar som har gjorts av sakkunnigt folk på byggnadsstyrelsen har ändå kommit fram till att det blir klart billigare att flytta till Helgeandsholmen. Jag svär inte i varje detalj på de siffror som finns, men jag tror att de i stort sett är riktiga. Vad som är osäkert är vad alla dessa fantastiska expansioner här omkring kommer att kosta – och här ligger alltså osäkerheten i det alternativ som innebär att vi skulle stanna kvar.

I utskottet nämnde en av reservanterna gentill att om vi stannar kvar här, då skall vi kunna sätta pli på det här huset så att det verkligen fungerar bra, och det får kosta såg 100 milj. kr. Då kan vi börja räkna: köpa det här huset för

över 400 milj. kr., lägga på 100 milj. kr. för att få stil på det här huset så att det fungerar bra plus vara tvungna att underhålla byggnaderna nere vid Helgeandsholmen och göra något vettigt av dem, så att de kan användas för något lämpligt ändamål, vilket kan kosta minst 50 milj. kr. till. Då är vi uppe i belopp som är högst avsevärda. Det blir med all säkerhet billigare att flytta till Helgeandsholmen.

Men det viktigaste, herr talman, är naturligtvis ändå att vi får det bättre där. Det har talats om romantiker som drömmer sig tillbaka till flydda tider. Min egen erfarenhet av Helgeandsholmen omfattar bara två år, varför jag med all bestämdhet vill hävda att jag inte av några nostalgiska skäl vill tillbaka dit. Jag har varit här betydligt längre än på Helgeandsholmen. Jag har som många andra yngre ledamöter av den här kammaren ställt mig positiv till de krav på väsentligt förbättrade arbetsmöjligheter som den förändrade politikerrollen ställer. Där har det ibland funnits en skillnad mellan yngre och äldre ledamöter i riksdagen. Min bestämda uppfattning är att de ökade krav som med all rätt ställs på politikerna ökar deras behov av service, och det behovet måste tas på allvar.

Jag skulle aldrig kunna tänka mig att medverka till en flyttning till lokaler som skulle försämra riksdagskamraternas arbetsmöjligheter. Det enda jag kan tänka mig att medverka till är att flytta till ett alternativ som ger goda möjligheter till väsentligt förbättrade arbetsförhållanden för oss som har förmånen att verka som riksdagsledamöter – och det får vi också om vi flyttar tillbaka.

Jag vill också understryka att konstitutionsutskottet klart sagt ifrån att det inte går att nu i detalj binda sig för exakta dispositioner när det gäller rumsfördelning och liknande. Förändringar kommer att ske under arbetets gång, och de kommer att kunna utformas så att man också i detaljer ordentligt förbättrar. Det gäller teknisk utrustning, vissa lokaldispositioner, möblering osv. På alla dessa punkter kan vi väsentligt förbättra det hela om vi flyttar tillbaka.

Herr talman! I dag måste vi fatta ett beslut. Ytterligare utredningar är bara ett sätt att blanda bort korten. De syftar bara till att förhindra att vi flyttar tillbaka till Helgeandsholmen i enlighet med tidigare riksdagsbeslut. Det måste vi ha klart för oss när vi om några timmar kommer att votera. Om den reservation som finns bifalles kommer det uteslutande att få till effekt att vi stannar kvar vid Sergels torg. Och jag tycker det är ärligt att det sägs klart ut från dem som står bakom reservationen.

Herr talman! Utskottet föreslår en återflyttning. Jag är förvissad om att detta innebär en bra lösning för riksdagen och att den lösningen är vida överlägsen ett kvarstannande vid Sergels torg. Därför vill jag yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde Lars Schött, Rolf Clarkson, Karl Leuchovius, och Sixten Pettersson (samtliga m).

TORDEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck spekulerar en hel del i hur det eventuellt skulle bli vid Sergels torg om vi expanderar här. Han är emot att göra en utredning för att närmare ta reda på hur det skulle bli.

Han pratade om att vi nu står inför att riva upp förslaget om återflyttning. Nej, det är det inte fråga om. Det finns ingen som yrkat så. Och det står inte så i reservationen.

Det står: Låt oss lägga förslaget om återflyttning åt sidan och göra en utredning vad gäller Sergels torg – sedan kan vi fatta beslut.

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck riktade ett verkligt dråpslag mot reservationen då han som argument för sin ståndpunkt tog upp att jag hjälpte honom upp när han ramlade i trappan och stukade foten. Man kan nog ramla i trappor och stuka fötter hur man än konstruerar de här lokalförslagen.

Jag skall inte föra någon alltför vidlyftig diskussion med Anders Björck, men jag vill ta upp två saker.

Jag tycker det var oförsynt av Anders Björck att beskriva Stockholms kommuns insatser i riksdagshusfrågan som något slags propagandistisk affär. Vi är mycket beroende av Stockholms kommun vilket beslut vi än väljer här i kammaren. Och jag vill gärna understryka vad som sades vid utskottets utfrågning inför företrädare för samliga partier. John-Olof Persson sade följande: "Jag är ganska övertygad om att man inte på kort men på litet längre sikt kan tillgodose riksdagens önskemål om expansion. Så har det fungerat på andra områden, och så tror jag också att det kan fungera här."

Enligt mitt sätt att se anser Stockholms kommun att det är riksdagen som skall fatta beslutet om hur den vill ordna sina arbetsuppgifter i framtiden. Från kommunens sida har det inte funnits något agerande för den ena eller den andra ståndpunkten i denna fråga. Det som har framförts från kommunen är mera ett uttryck för de delade meningar som kan finnas inom riksdagen beträffande vilken ståndpunkt man skall ta i framtiden. Både de som företräder majoriteten och de som företräder reservanterna bör kunna ta fasta på Stockholms kommuns inställning att vilja samverka vilket alternativ vi än väljer.

Kommunikationsutredningen gällde förslaget om återflyttning. Det är väl ändå svårt för Anders Björck att hävda att det blir lättare att klara kommunikationerna på en arbetsplats som omfattar fyra eller sex byggnader på Helgeandsholmen – det nuvarande riksdagshuset och riksbankshuset samt kanslihusannexen i Gamla stan – än på den vi nu har, där det finns möjligheter till utbyggnad betydligt närmare.

Det finns många möjligheter att citera utredningen. Jag vill peka på att den anger att man kan behöva höja gånghastigheten från 1,4 meter per sekund till 1,8 meter per sekund. Då är det bra med spänstiga ledamöter som Anders Björck, men även andras krav bör kunna tillgodoses.

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Torkel Lindahl sade att jag skulle vara emot en utredning. Självfallet är jag inte det. Men frågan har gång på gång utretts utifrån de givna förutsättningar som har funnits på grund av riksdagens i demokratisk ordning fattade beslut. Sergelstorgsalternativet har också utretts. Det finns med i skrivelsen från byggnadskommittén och förvaltningsstyrelsen. Men de som vill stanna kvar har inte varit särskilt precisa när de har talat om vad de vill göra med det här huset. Det har sagts att vi kan expandera här och vi kan expandera där, det har sagts att det kan få kosta 100 milj. kr. Det är just ni som har bevisbördan när det gäller dessa frågor. Även alternativet Sergels torg har alltså utretts, såväl att vi långtidshyr huset – vi äger det ju inte – som att vi köper det.

Sedan undrar man hur jag kan dra slutsatsen att ett bifall till reservationen innebär ett kvarstannande här. De personer som tidigare öppet och ärligt har sagt att "vi vill stanna kvar vid Sergels torg" har nu i sista sekunden i konstitutionsutskottet funnit att deras sak är svag. Och vad gör man när man inser att man förmodligen kommer att förlora en votering mellan de båda alternativen? Jo, då kryper man, som vanligt i politiska sammanhang, bakom utredningskappan. Då säger man: "En utredning kan vi alltid få med några ledamöter till på." Det är detta det handlar om. Det är samma personer som har varit för ett kvarstannande som nu vill ha en utredning.

Att någon stukar foten är inte något starkt argument, sade Olle Svensson. Det erkänns, men jag tog det som ett exempel för att komma ifrån Olle Svenssons bisarra teoretiserande när det gällde olika kommunikationsleder. Jag ville visa att de trappor och hissar som finns här sannerligen inte är avpassade till de kommunikationer som vi behöver, eftersom detta hus inte är byggt primärt för en riksdag utan för en teater. Även om det finns människor som tycker att skillnaden är hårfin, tycker faktiskt inte jag det. Måhända har Olle Svensson en annan uppfattning.

Stockholms stads handlande känner vi väl till, och här kritiserar jag Stockholms stad utifrån de utgångspunkter jag har som riksdagsledamot och inte på något sätt som partipolitiker. Att kommunen har drivit en kampanj för att vi skall stanna kvar här vid Sergels torg torde klart framgå av debatten.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

TORKEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Anders Björck anser att reservationen betyder *en* sak – jag påstår att den betyder någonting annat. Jag vill uppmana kammarens ledamöter att läsa vad reservationen går ut på, så kan ni själva avgöra att det är jag som har rätt.

Jag har ingenting speciellt emot att flytta, exempelvis till Helgeandsholmen – det har jag hela tiden sagt. Men den föreliggande utredningen har på intet sätt övertygat mig om att vi skulle hamna i en bättre situation sedan vi

flyttat. Det är det som jag tycker är det avgörande. Låt oss ta reda på vad vi kan få ut av det här huset!

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill återvända till den sakliga debatten när det gäller kommunikationerna. Dessa är givetvis – ingen har hävdad någonting annat – bättre här vid Sergels torg, och de kan bli ännu bättre. Under utskottets behandling har det klart visat sig att det går att genom en hissförbindelse förbättra kommunikationen också från elfte våningen, som i dag är den sämsta ur kommunikationssynpunkt. Detta är bara ett exempel på de förbättringar som kan göras, och detta är ett av argumenten för en utredning.

I övrigt tycker jag att Anders Björck inte hade så mycket av sakliga argument att komma med. Men jag tror att han har en känslomässig övertygelse, och det är att det är värdefullt att komma ett steg närmare kungen.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Det sista var väl inte så särdeles sakligt det heller. Skall man döma av herr Olle Svenssons inställning i denna fråga, tycks han anse att ett steg närmare narkomanerna på Sergels torg är någonting som motiverar ett kvarstannande här. På den nivån skall vi naturligtvis inte föra den här debatten. Jag har i mitt anförande över huvud taget inte berört miljöfrågorna, som onekligen talar till Helgeandsholmsalternativets fördel. Jag har försökt föra en saklig debatt kring funktionsdugligheten, och som riksdagsledamot tycker jag att det är väsentligt att vi får förbättrade arbetsmöjligheter jämfört med nuläget.

Som jag sade i mitt inledningsanförande har denna fråga utretts oavbrutet sedan 1967. Det har alltså varit elva års utredande. Varje beslut som har fattats har gått ut på att vi skall flytta till Helgeandsholmen. Herr Olle Svensson och andra gillar inte detta, och det har de naturligtvis sin fulla rätt till. Men det måste faktiskt vara så att riksdagen utgår från de beslut som riksdagen själv har fattat när det gäller inriktningen av utredningsarbetet. Någonting annat vore ju fullkomligt orimligt.

Vi har, herr talman, fattat ett beslut om återflyttning – den 28 maj 1975. Det är det beslutet som – om man skall vara litet elak – vissa nu försöker riva upp. Det är de naturligtvis i sin fulla rätt att göra, men vi måste ändå utgå från de fattade riksdagsbesluten.

Får jag sedan till slut bara med ett par ord beröra vad ett bifall till reservationen innebär – och nu vädjar jag till kammarkamraternas politiska förstånd. Är det någon som tror att om vi nu beslutar att fortsätta att utreda den här frågan ett par år och sedan fattar beslut förmodligen någon gång på 1980-talet, eftersom detta utredningsarbete kommer att ta tid, det då kommer att finnas möjligheter att flytta tillbaka till Helgeandsholmen enligt de premisser som riksdagen haft för sina tidigare beslut i ärendet? Då har vi ju helt kommit i otakt med flyttningarna av departementen och mycket annat.

Jag tror nog att var och en förstår ett ett bifall till reservationen innebär ett adjö för alltid till Helgeandsholmen – dess värre. Det är därför det är ett sakbeslut vi måste fatta i dag.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Om ärendet Riksdagens lokalfrågor på längre sikt, som återkommit flera gånger, kan sägas att tveksamheten ökat rörande det rimliga i en återflyttning till Helgeandsholmen. 1975 års beslut om återflyttning kan knappast sägas vara grundat på en tillfredsställande prövning ens av det realistiska i detta alternativ – än mindre på en prövning i förhållandet till det andra huvudalternativet, Sergels torg.

Vid det tillfället förordade majoriteten i konstitutionsutskottet att förvaltningsstyrelsen borde få i uppdrag att tillsätta en särskild beredning för att närmare överväga riksdagens lokalfråga på längre sikt, men reservationen som gick ut på beslut om återflyttning segrade – trots utskottets utförligt redovisade skäl för en ytterligare beredning.

De starka betänkligheter mot en återflyttning till Helgeandsholmen som vid detta tillfälle anfördes har förstärkts i den fortsatta debatten. Tveksamheten gäller både funktionen och kostnadsberäkningarna. Detta kom till uttryck när 1975/76 års riksdag behandlade förvaltningsstyrelsens anslagsäskande på 6 milj. kr. Konstitutionsutskottet anförde då, att genom att bevilja anslaget så "kan den nödvändiga grunden skapas för riksdagens kommande prövning av ärendet, inte minst då det gäller att ta ställning till närmare utarbetade och analyserade förslags funktionsduglighet liksom till framtida kostnader och anslagsbehov".

Detta tolkades så att riksdagen skulle vara oförhindrad att mot bakgrund av utredningsresultaten pröva riksdagens lokalfrågor i sin helhet. Detta underströks i ett särskilt yttrande från tre socialdemokratiska utskottsledamöter som fastslog: "Utskottets ställningstagande för att utredningen fullföljs innebär inte att riksdagen avhänder sig handlingsfrihet inför det slutliga ställningstagandet." I en vpk-reservation anfördes att det var med stor tveksamhet som begärda medel beviljades och att den jämförande kostnadsberäkning mellan Sergelstorgs- resp. Helgeandsholmsalternativet, som begärts i en motion, åter borde tas upp vid den slutliga prövningen av riksdagens lokalfrågor på längre sikt.

Vid 1976/77 års riksdag begärdes ytterligare 4,5 milj. kr. för, som det hette, fortsatt utredning om riksdagens hus m. m. Förvaltningsstyrelsen anförde då att begärda medel behövdes bl. a. för att det kontinuerliga projekteringsarbetet inte skulle behöva avbrytas utan kunna löpa vidare till dess riksdagsbeslut fattats.

Det var uppenbart att synpunkten alltmer flyttades över från utredning till projektering och att arbetet ensidigt inriktades på att fullfölja planerna på en återflyttning till Helgeandsholmen. Vi bedömde då i vänsterpartiet kommunisterna att riksdagens möjligheter att pröva även Sergelstorgsalternativet skulle minska om anslaget beviljades. Vi yrkade därför avslag.

Riksdagens beslut innebar att 2,5 milj. kr. beviljades mot begärda 4,5 milj.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

kr. Konstitutionsutskottet anförde att en viss del av det begärda anslaget borde beviljas för att vissa kompletterande utredningar skulle kunna fullföljas. Utskottet menade att om ingen del av anslaget beviljades kunde följden bli att det pågående samrådet med kommunala organ och berörda myndigheter skulle avbrytas och att utredningen kring alternativet Sergels torg endast skulle bli summarisk.

Om tveksamheten ökat både inom och utanför riksdagen beträffande en återflyttning till Helgeandsholmen, så har detta tydligen inte påverkat förvaltningsstyrelsen i särskilt hög grad. Den har petat i det ursprungliga förslaget när alltför uppenbara orimligheter framkommit. Men inga andra kalkyler har kunnat rubba inställningen att Helgeandsholmen är en bra affär och Sergels torg en dålig. Stockholms kommuns beräkningar visar exempelvis ett helt annat resultat än utredningens, i fråga om såväl kostnader som expansionsmöjligheter.

Förvaltningsstyrelsens förslag 1977/78, som nu behandlas, innebär att man begär riksdagens godkännande av det redovisade ombyggnadsförslaget för Helgeandsholmen och även erforderliga medel för genomförandet av förslaget. På så sätt skulle all fortsatt jämförelse mellan Helgeandsholmen och Sergels torg vara borta ur bilden. Detta kan inte vara rimligt.

Finansutskottets yttrande till konstitutionsutskottet är mycket intressant. Det blottar den stora tveksamheten inför ett beslut om återflyttning på grundval av det underlag som nu föreligger. Men KU-majoriteten tiger på ett generat och generande sätt om detta.

Det är ingen överdrift att påstå att Sergelstorgsalternativet blivit styvmoderligt behandlat i utredningsarbetet. Det måste få en verklig chans till jämförelse ur både funktions- och kostnadssynpunkt. Anders Björck utdömde visserligen Sergelstorgsalternativet utan vidare utredning, men det tror jag inte vi skall ta så allvarligt. Anders Björck kritiserade också Stockholms kommuns agerande. Men jag vill påminna honom om hur han yttrade sig vid den utskottsutfrågning som förekom i konstitutionsutskottet. Jag läser ur det stenografiska protokollet:

”Anders Björck: Herr ordförande! Först vill jag säga att jag känner en väldigt djup tacksamhet – och det tror jag många vid det här bordet gör – för den stora omsorg Stockholms kommun har ägnat riksdagens lokalfrågor. Vi vet alla att det är en helt osjälvisk omsorg som har dikterat detta, och det är mycket bra att vi fått så många prominenta företrädare för kommunen att ställa upp.”

Är det inte en viss klivenhet, Anders Björck, mellan vad som sades då och vad som sades här i talarstolen i dag?

Det är en ganska kraftig opinionsyttring som kommer till uttryck i motionerna som behandlas i utskottsbetänkandet. Ett genomgående tema i motionerna är avslagsyrkande på förvaltningsstyrelsens förslag och opinion för Sergels torg. I vpk-motionen 1977/78:21 har vi yrkat att riksdagen bör avslå förvaltningsstyrelsens förslag och uttala sig för ett kvarstannande vid Sergels torg samt uppdra åt förvaltningsstyrelsen att uppta erforderliga förhandlingar med Stockholms kommun i frågan. I andra motioner finns

andra yrkanden, som dock har likartad innebörd.

Konstitutionsutskottets majoritet kommer dock till slutsatsen att förvaltningsstyrelsens förslag utgör en ändamålsenlig lösning av riksdagens lokalfrågor i överensstämmelse med 1975 års beslut om återflyttning till Helgeandsholmen. Om man bara har detta beslut att utgå från kan det kanske vara möjligt att komma till denna ståndpunkt.

Men huvudfrågan är fortfarande om återflyttningsbeslutet är överlägset eller underlägset alternativet Sergels torg. Utifrån sin bestämda uppfattning att 1975 års beslut skall gälla, finner heller inte utskottsmajoriteten anledning att på nytt eller ytterligare utreda Sergelstorgsalternativet. Detta är en märklig ståndpunkt.

Tveksamheten rörande en återflyttning har ökat, och kravet på en utförligare belysning av Sergelstorgsalternativet har växt. Men det rör inte utskottsmajoriteten i ryggen!

Det finns kanske skäl att gå litet utanför ritningar och kalkyler för att undersöka vilka drivkrafterna främst är för en återflyttning.

Hur mycket nostalgi har det gått i denna fråga? Är det så att en del ledamöter drömmer sig tillbaka till det gamla riksdagshuset, oberoende av om "idyllen" kan fungera eller inte för dagens och morgondagens riksdagsarbete? Jag tyckte Karl Boos inlägg röjde åtskillig romantik här i dag.

Hur mycket finns av statustänkande i frågan? De flesta parlament har egna hus, får man ibland höra. Ofta är det fråga om hus med pelare och valv i stil med Helgeandsholmen. Däremot har jag ännu aldrig hört en besökande här i huset ifrågasätta det förhållandet att riksdagen hittills varit hyresgäst hos Stockholms kommun. F. ö. kan ju också detta hus förvärvas – även om det inte finns särskilt gott om pelare och valv här! Är det den avskärmade placeringen på Helgeandsholmen, motiverad av s. k. säkerhetsskäl, som lockar en del? För vår del tror vi att det är långt mera betydelsefullt att riksdagen är placerad i nära kontakt med folk. Också riksdagsmän kan må väl av att möta en demonstration på Sergels torg. I valet mellan isolering av parlamentet bakom broar och lättillgänglighet för allmänheten föredrar vi det sistnämnda.

Det är uppenbart att en rad konservativa synsätt mobiliseras för återflyttningsalternativet. Det är allvarligt om sådana skäl får bli bestämmande för ställningstagandet i denna fråga. Det är allvarligt om sådana skäl leder till att man blundar för det faktum att all erfarenhet visar att kostnaderna alltid blir avsevärt högre än de beräknade när man börjar ombyggnad av gamla hus. Det är allvarligt om sådana skäl leder till att man förringar problemen för Helgeandsholmen och förstorar problemen för Sergels torg.

Till konstitutionsutskottets betänkande nr 23 har fogats en reservation av sex ledamöter. Reservationen tillgodoser vpk-motionen i så måtto att den innefattar avslag på förvaltningsstyrelsens förslag rörande ombyggnad på Helgeandsholmen och de härför begärda medlen. Men man avstår från att ta ställning till alternativen nu. I stället för uttalande om riksdagens kvarstannande vid Sergels torg – vilket vi begärt – förordas i reservationen ytterligare överväganden av riksdagens lokalfråga på längre sikt. Även detta är klart

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

bättre än förvaltningsstyrelsens och utskottsmajoritetens förslag, eftersom Sergels torg därmed blir föremål för ytterligare utredning. Även om alltså reservationen inte går så långt som vpk-motionen kommer vi att stödja den.

I detta sammanhang, herr talman, vill jag påtala den orimliga situationen att vpk:s representanter i utskotten hindras från att där yttra sig och avge reservationer. Inte ens i riksdagens konstitutionsutskott kan ett riksdagsparti – som klarat den gällande fyraprocentsspärren – arbeta på samma villkor som andra partier. Detta utskott borde vara föregångare när det gäller att skapa rimliga arbetsförhållanden i riksdagen. De synpunkter på riksdagshusfrågan som vi har från vänsterpartiet kommunisterna har alltså inte kunnat framföras i reservation mot utskottsmajoritetens beslut.

Vi protesterar från vpk mot att de övriga partiernas odemokratiska ställningstaganden hindrar oss att arbeta på ett normalt sätt. Därigenom kan vi bli tvingade att ta kammarens tid i anspråk för att läsa upp vad som normalt utvecklas i en reservation. Ansvaret härför faller i så fall på de partier som genom sitt ställningstagande saboterar kammarens arbete. Det är hög tid att frågan om utskottens sammansättning och arbete bringas till en riktig lösning.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall replikera herr Berndtson på en enda punkt, och det gäller det uttalande av mig som han läste upp utifrån de stenografiska uppteckningarna. Jag tillät mig att driva ganska blodigt med Stockholms kommuns inställning i den här frågan, och mitt yttrande följdes i utskottet av muntra leenden, t. o. m. från de utpekade borgarrådets sida.

Man skall naturligtvis alltid vara försiktig med att använda sig av satir, men jag trodde nog att om det var *någon* i vpk:s riksdagsgrupp som skulle förstå satir, så skulle det vara herr Berndtsson.

NILS BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis väldigt svårt att utläsa om Anders Björck menade något annat än vad det stenografiska protokollet berättar. Men det är uppenbart att Anders Björck redan har fått för sig att den här lokalen är en teaterlokal och inte riksdagens hus.

ANDERS BJÖRCK (m) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Berndtson, det är inte särskilt svårt att få klart för sig vad som avses i dessa sammanhang. Det är bara att läsa vidare i de stenografiska uppteckningarna, så kommer herr Berndtson att få alldeles klart för sig vad jag och andra menade i den här frågan. Detta behöver man inte förflytta sig till någon teaterlokal för att få klart för sig.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! När riksdagen nu står i begrepp att fatta beslutet om sitt framtida hemvist, så är det ett beslut som i mycket liten grad berör de

nuvarande riksdagsledamöterna personligen. Med den normala omsättning som sker av de folkvalda kommer dagens generation av ledamöter, oberoende av om de är yngre eller äldre, bara att vistas en kort tid i riksdagens lokaler efter inflyttningen, om man nu bestämmer sig för att flytta tillbaka till Helgeandsholmen.

Men ansvaret kommer att vila på denna kammars ledamöter för hur institutionen riksdagen kommer att ha sina lokalfrågor ordnade generationer framöver, vilka arbetsmöjligheter kommande ombud för Sveriges folk kommer att ha, vilket ansikte folkrepresentationen skall visa sina egna medborgare eller gäster från andra länder. Det är heller ingen unken nostalgi eller annan sentimentalitet när man anser att det åvilar dagens generation att bevara kulturbyggnader som tidigare betydligt fattigare generationer orkat skapa för att ge den spirande demokratin i vårt land en bostad att vara i. Det är alltså ett stort ansvar som i dag åvilar riksdagsmännen, och jämfört med de skäl som jag här räknat upp måste argumenten om ett absolut grannskap till de stora varuhusen eller T-banans huvudknutpunkt väga ganska lätt – ja, det måste närmast vara litet genant att de här argumenten över huvud taget har nämnts.

Viktigast av allt måste, som jag ser det, vara att skapa goda arbetsmöjligheter för kommande riksdagar och att det är de som då verkar som skall bestämma hur de själva vill ha det. Det beslut som nu skall fattas bör alltså vara sådant att valfriheten framöver i största möjliga utsträckning bevaras, inte bara ett år, som reservanterna vill, utan minst 60, kanske hundratals år. En sak tror jag dock att vi alla är överens om: riksdagen skall vara vårt lands styrelsecentrum, där skall folkrepresentationen leva vidare för så lång tid vi kan överblicka.

Jag tror även att det finns en stor majoritet bakom åsikten att Sveriges riksdag också bör finnas på en arbetsplats där både exteriör och interiör gör ett värdigt intryck. Begreppet pompa och ståt vare mig fjärran, men riksdagens egenart kräver en ändå en viss värdighet.

Om vi är säkra på riksdagens kommande ställning i vårt framtida styrelseskick, så kan vi däremot aldrig vara säkra på vilka arbetsformer som framöver kommer att väljas. Vi som i dagsläget haft uppdraget att försöka utforma lokaliteterna i ett permanent riksdagshus har bara att utgå från vad som i dag är beslutat och ge ytterligare några marginaler på punkter där ändringar kan förefalla troliga. I övrigt gäller det att skapa möjligheter till flexibilitet.

Motioner om ändringar i riksdagens arbetsformer och enskilda ledamöters förutsättningar har alltid funnits. En del är hugskott, en del är mera sakligt underbyggda, en del rymmer privata önskedrömmar, andra rymmer samhällsperspektiv.

För en byggnadsutredning är det dock omöjligt att ta hänsyn till alla önsksningar förrän riksdagen har ställt sig bakom dem. Det hjälper inte om en motion återges i aldrig så många tidningar – riksdagens arbetsformer ändras inte förrän riksdagen beslutat därom. Det finns i dagsläget de som vill förvandla plenisalens offentliga överläggningar till någonting som inte angår

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

riksdagsledamöterna mer än under voteringarna, men jag tror det finns betydligt flera som vill se kammaren mera välfylld av riksdagsledamöter även under överläggningarna och som vill ha kammaren som den verkliga centralpunkten i riksdagens arbete. Jag själv ansluter mig till den senare ståndpunkten. Jag vågar t. o. m. säga att kunskapen om vad som händer i riksdagens plenisal är en förutsättning för att den absolut livsviktiga kontakten med väljarkåren skall kunna ge det bästa utbytet. I ett kommande permanent riksdagshus bör då möjligheter stå öppna för olika meningsriktningar beträffande arbetsformerna. Dagens överläggningar kan knappast ge svar på frågan om framtida arbetsrutiner. Vi vet vad som nu gäller, och vi får rätta oss därefter och ge möjlighet till valfrihet framöver.

Vilka förutsättningar måste då finnas för att bäst kunna tillgodose den valfrihet som jag här talat om? Viktigast är givetvis att utrymme står till förfogande, dels för expansion, men dels också för andra förändringar. Lika viktigt är det givetvis att riksdagen själv förfogar över det utrymme som kan tänkas stå till buds, detta mot bakgrund av att vi alla vet hur försiktig riksdagen hittills har varit när det gäller att gå bröstganges till väga för att kunna tillgodose sina egna önskemål. Utan ett stort utrymme, som riksdagen själv förfogar över, kan man alltså säga att riksdagen saknar valfrihet och flexibilitet.

Av de två alternativ som i dag ligger på riksdagens bord är det bara ett som uppfyller de anspråk som riksdagen har rätt att ställa för att kommande riksdagar skall vara fria i sitt val. Jag bortser då från förslaget Samspel, som genom sin konstruktion och genom sin utrensning av innehållet inte heller fyller riksdagens krav på bevarande. Det alternativ som uppfyller kravet på kommande valfrihet är Helgeandsholmsalternativet och inte, som reservanterna vill påstå, Sergelstorgsalternativet. Jag använder fortfarande uttrycket Helgeandsholmsalternativet därför att även detta alternativ går in i Gamla stan, liksom jag konsekvent använder begreppet Sergels torg, trots de utsvävningar som gjorts av detta alternativ – man är ju redan på andra sidan Brunkebergstorg och på väg att gå över Drottninggatan. Därför kan vi använda begreppet Sergels torg.

Vid Helgeandsholmen äger kronan inte bara de fastigheter som man anser sig ha behov av vid inflyttningen 1983 utan dessutom en reserv av drygt 600 rum om tillsammans 22 000 kvm lägenhetsyta, som man kan ta i anspråk den dag då behov därav föreligger. Vid Sergels torg fattas i dag redan vid inflyttningen 2 600 kvm, om man skall följa det lokalprogram som nu antagits. Kommunerna har förklarat att man 1983 kan ställa ca 8 000 kvm lägenhetsyta till förfogande rätt över Drottninggatan i ett nybygge. Byggnadskommittén har ingen anledning ifrågasätta detta erbjudande, även om ytan ökade med ett par tre tusen kvadratmeter från det skriftliga meddelande man gav byggnadskommittén i juni 1977 och till den PM man gav ledamöter och press direkt i oktober månad. Av 8 000 kvm blir det bara 5 000 kvar, sedan man täckt de bortfallna ytorna i östra kulturhuset. De 2 600 kvm jag sade att vi hade behov av omedelbart och som man skulle få i östra kulturhuset försvinner, eftersom detta inte får tas i anspråk. Det blir alltså bara drygt 5 000

kvm kvar.

Övriga utrymmen som kan tänkas stå till riksdagens förfogande är spridda i flera fastigheter. När Olle Svensson här talar om att vi kommer att ha fyra till sex fastigheter nere vid Gamla stan, så är detta ingenting mot vad det kan bli här uppe, därför att de alternativ som presenterats offentligen och skriftligen till kommittén omfattar ytor kringkastade på en hel serie punkter kring detta hus. De blir alltså många fler. De är som sagt spridda runt omkring och de flesta ägs av privata intressenter, vilkas villighet att i dagsläget utrymma dem är lika med noll. I andra fall finns privata hyresgäster som måste avhyssas. Det är därför ingen överdrit att påstå att utöver ett relativt säkert expansionsutrymme på drygt 5 000 kvm till f. ö. okända kostnader finns bara spridda, osäkra lokaltillgångar här uppe.

Byggnadskommittén har vid sina beräkningar utgått ifrån att framme vid nästa sekel behövs ytterligare ca 15 000 kvm lägenhetsyta. Skulle det vara en felaktig bedömning genom att den är för hög och att det relativt säkra tillskottet om drygt 5 000 kvm skulle räcka till, uppfyller ändå inte Sergelstorgsalternativet anspråken på att ge den framtida riksdagsgenerationen valfrihet, då riksdagen aldrig kan få förfoga över fastigheterna vid Sergels torg efter eget val. Antingen riksdagen blir hyresgäst eller köper fastigheterna skall bortåt en tredjedel av dem användas för annat ändamål. Det är ett absolut villkor i stadens offerter. Vi kommer alltså aldrig någonsin att kunna använda en tredjedel av dem till riksdagshus. Jag har förståelse för kommunens krav i detta avseende. Några rester av kommunens stolta målsättning på 1960-talet om en kulturens högberg bland bankpalatsen vill man givetvis ha kvar. Dessutom är det någonting av en självklarhet att det skall finnas butiker i stadens centrum där människor strömmar förbi.

Men lika fullt är dessa för riksdagen främmande verksamheter ett stort hinder i valfriheten att ordna arbetsförhållandena. Jag skall här inte göra ett alltför stort nummer av säkerhetsfrågorna, men alla som haft med den här saken att göra förstår själva vad ett offentligt garage och en försörjningsled i källaren betyder från säkerhetssynpunkt. Jag kan naturligtvis anföra många praktiska exempel på den begränsade valfrihet som föreligger när en fastighet har den dubbelanvändning som i dag är fallet vid Sergels torg och som för all framtid skall bestå enligt villkoret i kommunens offert.

Jag skall nöja mig med att anföra ett litet problem. Det finns bara ett kök, och detta liksom andra utrymmen är gemensamma med den offentliga restaurangen. Riksdagen är i dag alltså piskad att göra upp med samma entreprenör som har den offentliga restaurangen under, och helt utan problem kan jag försäkra kammarens ledamöter att det inte varit hittills.

Det finns dock större och allvarigare betänkligheter. I stort sett kan jag intyga att samarbetet med kommunen hittills har fungerat bra, men det kan finnas skäl att också peka på andra företeelser som inte är bra. Låt mig liksom andra talare här har gjort uttala min uppskattning av de stadshuspolitiker som sagt att riksdagens lokalfråga är riksdagens angelägenhet, medan kommunen i huvudsak har ansvaret att hjälpa till och dessutom att bevaka stadsbilsfrågorna. Jag har exakt samma synsätt.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

Men riktigt intressant blir den här frågan först när jag beskriver vad som hänt under två år, 1968 och 1977. År 1968 sade det ledande borgarrådet, väl att märka med stöd av sin partigrupp, att Sergels torg för riksdagen var ett provisorium och ingenting annat. Alla försök att undersöka om det provisoriska riksdagshuset kunde bearbetas för att bli ett permanent riksdagshus avvisades bestämt. Man sade: Hängde riksdagen sig ändå kvar, skulle man beteckna ledamöterna som kulturbarbarer, vilka inskränkte den kulturella verksamheten kring Sergels torg. Framme vid 1977 försöker en annan kommunal myndighet, fastighetskontoret – jag förmodar med borgarrådets stöd – att påverka riksdagen åt motsatt håll genom att vid sidan av sina officiella kontakter dela ut ett mångfaldigt papper till riksdagens ledamöter med ett innehåll som på många punkter är diskutabelt och som jag dessutom kan beslå med direkta felaktigheter på flera punkter.

Nu tror jag förstås att riksdagens ledamöter kan stå pall även för sådana här framstötter, men det illustrerar på ett belysande sätt hur riksdagens valfrihet blir begränsad, om den skall göras beroende av vem som för tillfället sitter på de olika stolarna i Stadshuset. Användningen av riksbyggnaderna borde ha varit självklar – riksbanken tvingades lämna dem 1968 och man tvingades att bygga ett nyss hus för 150 milj. kr. för att man inte ens fick utreda möjligheterna att göra detta hus till en permanent lokal. Det orsakades av Stockholms stadshuspolitiker.

Jag håller med Olle Svensson när han säger att det kanske var en olycka att man inte satte sig på kommunens planmonopol och även utredde markfrågan kring Gustav Adolfs torg, men riksdagen hade då den åsikten att hade vi en kommun med planmonopol skulle detta också gälla riksdagen. Man borde inte stifta en lag som förbjöd Stockholms kommun att utöva sitt markmonopol.

Likadant är det i dag. Vi har försökt att finna oss i Stockholms kommuns önskingar när det gällt att stadsplanemässigt få riksdagen att fungera nere vid Helgeandsholmen. Man kan säga att vi haft ett intensivt samarbete med staden, därför att hela byggnadskommittén delat uppfattningen att kommunens främsta uppgift i dag är att passa in riksdagens hus i stadsbilden. Man har hela tiden på förslag av ansvariga politiker haft ett kontinuerligt samarbete med dem av kommunens representanter som handläggare dessa frågor.

Detta intensiva samarbete har lett till att man nu är helt överens i stadsbilda- och stadsplanefrågorna. Visserligen har byggnadsnämnden bordlagt själva beslutet, men anledningen härtill var inga erinringar, utan att man ville avvakta riksdagens slutliga beslut.

Intressant är också att konstatera, som Karl Boo gjorde här förut, att planverkets chef, Lennart Holm, i en artikel uttalar sig helhjärtat – inte i något slags sentimentalitet och nostalgi – för det inslag i stadsbilden som en ombyggnad av riksbanken medför och berömmar förslaget kvalitetsmässigt sett, också från alla de synpunkter som rör byggnadsplanen.

Samarbetet med kommunen har inneburit att en del förändringar har vidtagits i det ursprungliga förslaget, som benämndes alternativ 2, men de

viktigaste av dem har tidigare redovisats för riksdagen. Högbron mellan plenivalsfoajén och kanslihuset har kommit bort och ersatts med en klimatskyddad förbindelse i höjd med Stalkanalbron. Detta i sin tur har fått till följd att gångtiden mellan arbetsrummen och plenisalen har förlängts med en minut. Tiden ligger ändå inom den ram som riksdagen tidigare godkänt, dvs. fyra minuter. Kommittén och förvaltningsstyrelsen har ansett att den miljöbevarande åtgärd som bron borttagande innebar, och som var ett krav från kommunen, var värd priset av ett par timmars förlängning av riksdags-sessionen – för det är vad det rör sig om. Det är heller inte uteslutet i framtiden att en ny, mänsklig och trivsamt plenisal med vettig takhöjd osv. och med trevliga kringliggande utrymmen kommer att hålla ledamöterna kvar vid kammaren på ett annat sätt, så att tidsförlusten försvinner helt. Det går f. ö. även att anlägga förvarningssignaler, om det skulle bedömas som erforderligt.

Det är kring den här minuten som riksdagshusfrågan kommit att cirkulera, med lustigheter i pressen och i motioner och med en stor, vetenskaplig kommunikationsutredning som nästan skulle ha hedrat statens järnvägar eller SL. Ytterst få har dock förstått att den minut vi har vunnit här vid Sergels torg har fått betalas ganska dyrt, nämligen med omöjligheten att stänga av hotelldelen och med att plenivalsfoajén har blivit husets stora trafikled.

I en riksdagsdebatt som den här kan man givetvis inte gå in på några långa tekniska förklaringar om vilka utrymmen som finns i de olika husen och arbetsplatsernas beskaffenhet. Något om principerna för lokalernas utplacering kan dock sägas.

Gamla riksbanken har blivit plenivalsbyggnad med alla kammarnära uppgifter, som kammarkansli, stenografer, press, klubb- och läsrum samt restaurang. Stora delar av det huset har bevarats, till det yttre nästan helt. Det gamla riksdagshuset har blivit det stora utskottshuset, men lämnar också plats för mycket annat, såsom upplysningstjänsten, biblioteket med egen ingång utifrån, administrationen och flera andra saker som inte behöver ligga nära kammaren. Detta hus har bevarats nästan intakt utseendemässigt, men stor möda har lagts ned på att förbättra miljön. Kanslihuset innehåller ledamotsrum, partikanslier och utrymmen för gymnastik och liknande. Konferensrum finns i alla tre husen, därför att det har ansetts bra. Det är bättre att ha konferensrum där man arbetar än att ha dem samlade i en enda pool på ett ställe: annars hade det naturligtvis varit tekniskt möjligt att göra så.

I byggnadskommittén har funnits representanter för de olika personalkategorierna, som alla efter slutat arbete ansluter sig till förslaget om arbetslokalernas ordnande. I ett läge där man har att bygga om befintliga hus till arbetslokaler i modern tid är det utomordentligt intressant att kunna konstatera den stora uppslutningen från riksdagens personal bakom de åtgärder som föreslås.

Vad gäller riksdagsledamöternas arbetsplatser är det klart att omdömet färgas av vad man anser att riksdagsmännen skall ha som främsta arbetsuppgift, men jag tror ändå att det vid en objektiv bedömning blir svårt att hitta

någon punkt där inte ledamöternas arbetsplats blir bättre vid ett förverkligande av Helgeandsholmsalternativet än vad som är fallet vid Sergels torg i dag. Jag vågar säga att funktionsmässigt är Helgeandsholmsalternativet överlägset Sergelstorgsalternativet.

Den naturliga uppdelning på tre hus som är tänkt vid Helgeandsholmen är inte en nackdel, som en del kritiker velat göra gällande. I stället är det en fördel. Ett hotell ligger bättre i en egen byggnad än med mängder av passager in i plenivalsbyggnaden. Biblioteket ligger bäst med en egen ingång. Samtidigt finns mellan varje hus minst en förbindelseväg som snabbt kan nås.

Var än riksdagen skall hålla till är det förenat med kostnader, vare sig man äger sin bostad eller hyr av andra. Riksdagen hade väldigt små lokalkostnader före enkammarriksdagen, beroende på att huset var byggt för länge sedan men också på att man eftersatte underhållet. Anspråken var därtill mycket små. Riksdagen har även under den tid den varit hyresgäst i provisoriet vid Sergels torg haft en låg hyra. Skall man bli permanent bosatt vid Sergels torg, är det ganska självklart att kommunen nu vill ha ut en hyra som åtminstone är baserad på det historiska anskaffningsvärdet. Det är vad kommunen nu har begärt.

För att få en jämförelse till stånd har byggnadskommittén låtit byggnadsstyrelsen räkna fram en årshyra, där man i botten för Helgeandsholmsalternativet lagt det nuvarande avkastningsvärdet på byggnaderna och därtill ombyggnadskostnaderna.

I prisläget den 1 april 1977 skulle årshyran då bli 589 kr. per kvadratmeter vid Helgeandsholmen mot 810 kr. vid Sergels torg. I dagsläget är det alltså ekonomiskt mycket fördelaktigare för riksdagen att flytta tillbaka till ombyggda lokaler på Helgeandsholmen. Jag skulle dock vilja säga att den här sifferexercisen redan har förlorat en del av sitt värde. Man hade i den då gjorda kalkylen räknat med att 2 600 m² yta i östra kulturhuset skulle tas i anspråk. Nu får man 8 000 m² på andra sidan Drottninggatan, och man vet inte ett dugg om vad de kommer att kosta. Skall man bygga nytt och bygga om här i huset – och det är ju vad reservanterna egentligen vill – skulle man komma upp till oerhört höga kostnader; det har redan nämnts av andra talare.

I det duplicerade papper från kommunen som jag talade om förut har gjorts en beräkning, som gör gällande att vid stark inflation kommer ombyggnadskostnaderna och därmed årshyran vid Helgeandsholmen att stiga kraftigt. Men byggenskapen skall ju inte sluta i det här landet trots inflationen, och byggs inte riksdags-, riksbank- och kanslihus om för detta ändamål så blir det för någonting annat, som då får ta inflationspriserna. F. ö. har jag inte märkt att hyresnivån ligger stilla i gamla hus när den stiger i nya. Vi har numera en bruksvärdes- eller marknadshyra, och det blir den som blir utslagsgivande. Vi har märkt inte minst på den nya offert beträffande det här huset som vi fått från Stockholms kommun hur hyreskostnaderna har stigit från 1974 fram till i dag.

Til syvende og sidst blir alltså marknadshyran avgörande för riksdagens beräknade hyressättning.

Då den marknadsmässiga hyran efter gjorda, mycket vetenskapliga

undersökningar ligger 30 % lägre kring Helgeandsholmen–Gamla stan än i City vid Sergels torg, blir det alltså fördelaktigare att ligga vid Helgeandsholmen.

Det finns de som menar att skall vi titta på de ekonomiska sammanhängen, så måste vi också blanda in Stockholms kommuns ekonomi. Jag tycker inte man skall göra det, för riksdagens lokalfrågor skall styras av riksdagens behov av lokaler, inte av den kommunala ekonomin.

Men även om kommunens ekonomi skulle blandas in i sammanhanget, tror jag det vore oklokt att inte använda ett hus till vad det är egentligen är avsett för. Hotelldelen är byggd till hotell, och jag har den uppfattningen att det är brist på hotellrum i centrala Stockholm. Var kan man hyra eller bygga ett hotell för det pris som kommunen har erbjudit riksdagen att kvarstanna för?

Teaterhuset är byggt till en teater. Enligt gällande avtal mellan kommunen och riksdagen betalar riksdagen en stor summa pengar för att lokalerna skall återställas till teater när riksdagen flyttar. Skall då kommunen inte bygga någon ny stadsteater? Jo, det avser man väl att göra, för annars skulle inte ett borgarråd i tysthet ha låtit göra en ritning för gamla riksdagshusets omvandling till stadsteater. Den ombyggnaden kommer säkert att bli dyrare än att göra om T-huset vid Sergels torg till teater, som man f. ö. till stor del redan fått betalt för enligt hyresavtalet med riksdagen. Kvar står då bara glashuset ut mot torget, och efter framgångarna som kommunen haft med östra kulturhuset kan det som är kvar av den västra delen inte vara något problem.

Herr talman! Riksdagen har fattat principbeslut om återflyttning till Helgeandsholmen samt givit förvaltningsstyrelsen i uppdrag att utföra en serie undersökningar för att fullfölja beslutet. Därefter har riksdagen med mycket stor majoritet utökat uppdraget något därutöver, så att även Sergels torg skulle undersökas till en del för att ett utförligare material skulle föreligga för ett slutligt beslut. Dessa undersökningar som begärdes har nu utförts och mot detta har, såvitt jag förstår, inga större erinringar framställts.

Det är alltså dags att avgöra den här frågan nu. Om riksdagen vid varje tillfälle den får en förnyad begäran om utredning hittar på någon ny liten del att utreda, drar den ett löjets skimmer över sig själv.

Även en riksdag måste veta vad den vill. En sak vet vi direkt. Varje ny utredning kostar pengar. Den miljon som här föreslagits kommer säkerligen inte att förslå. Varje förändring i huset kostar pengar, varje uppskov komplicerar det hyresavtal som i dag finns med Stockholms kommun, varje uppskov försvårar departementens överflyttning och placering i Klara. För många är i dag uppskovet den obotfärdiges förhinder. Jag tror att Olle Svenssons kritik av Helgeandsholmen och beröm av det här huset kan tolkas i den riktningen. För många är det inte så, utan det gäller ett ärligt upplagt uppskovsförslag för att se om förslaget om ett bättre Sergels torg kvarstår. Fortfarande finns alla de skäl som jag tidigare räknat upp för att man skall stanna kvar. Hur man än gör kan man inte bygga om detta hus inom några rimliga ekonomiska ramar. Det går inte, som var och en säkert förstår, att

t. ex. sänka detta tak. Att få den absoluta vetskapen om vad som är möjligt genom en utredning kan inte vara värt den stora skada som ett uppskov åstadkommer.

Låt mig så något ta upp ett par saker i reservationen. Där står bl. a. att det är samma projektorganisation som utfört beräkningarna vid Sergels torg och vid Helgeandsholmen, och man kan lätt förledas att tro att objektiviteten ifrågasatts. Till detta skall då lämnas den upplysningen att visserligen har beräkningarna utförts av samma projektorganisation under byggnadsstyrelsens överinseende, men det har inte i något fall varit samma konsulter som gjort beräkningarna. Man har velat hålla isär projekten, så att ingen skulle kunna komma och säga att någon har haft ekonomisk nytta av att driva den ena eller andra linjen.

Man talar vidare om att utredningsarbetet vilar på ett föråldrat material, och att detta tydligen beror på att inga kontakter tagits med Stockholms stads representanter.

För att börja med påståendet att inga kontakter skulle ha förekommit vill jag bara upplysa kammaren om att sådana kontakter på det tekniska planet har skett praktiskt taget oavbrutet.

Även om inga protokoll föreligger, har andra kontakter upprätthållits. Reservanterna lyssnade troligen inte ordentligt på vad som sades vid utfrågningen inför KU. Där sades nämligen att sådana kontakter har tagits. Därför har flera förfrågningar ställda till kommunen skriftligen besvarats. Offerterna med sina följebrev har också varit undertecknade av Stockholms stads främsta representanter på borgarrådssidan. Jag förstår inte vart reservanterna vill komma med sitt påstående.

Möjligen menar reservanterna att kommunens folk skulle ha tagit kontakt med utredningen för att tala om att tidigare lämnade uppgifter varit felaktiga, och onekligen skulle detta ha sett snyggt ut. I stället för att lägga ut en stencil på riksdagsledamöternas platser skulle man ha gått till kommittén och sagt att de uppgifter som tidigare lämnats var felaktiga. Jag undrar om det är detta reservanterna menar.

Utredningen lämnade sitt förslag till förvaltningsstyrelsen den 22 september 1977 och riksdagen fick förslaget några dagar senare. Förslaget var byggt på skrivelser från Stockholms kommun, dagtecknade 14 juni och 16 juli 1977, samt muntliga och skriftliga kontakter med ägarna till fastigheterna Hägern Större 14–15 av ännu senare datum.

Tiden mellan 16 juli och 22 september har gjort att reservanterna förebrår utredningen att arbeta med föråldrat material. På hur kort tid skall man kunna lägga fram en sådan här utredning? Ingen utredning i världen kan arbeta med ett material som är en vecka gammalt.

Skall man i stället arbeta med ett material som kommer andra vägar, ett material som i sina kostnadsberäkningar glömmer bort väsentliga saker, t. ex. att vi har kostnader för ett garage? Detta har stencilförfattarna inte kommit ihåg, och de för också fram flera andra felaktigheter. En sådan här utredning måste arbeta med ett seriöst material, som i detta fall givits av kommunens offentliga representanter.

För att ytterligare klarlägga att kontakter tagits i alla frågor av betydelse kan jag läsa upp en mening i kommunens skrivelse av den 14 juni beträffande fastigheterna som ägs av Lantbrukarnas riksförbund resp. Länssparbanken:

”För att klarlägga möjligheterna att överta ledigblivna lokaler (efter fusion mellan Stockholms Sparbank och Länssparbanken) bör kontakt tas med Länssparbanken.”

Detta gör utredningen och får från ifrågavarande institutioner ett klart nej. De har inga ytor att släppa till. I den PM som ledamöterna fått på sina banker den 6 oktober från fastighetskontoret säger de som representerar kommunen att kommitténs ledamöter inte förstår skillnaden mellan ja och nej. Det är visserligen nej, men det skall tolkas som ja. Så kan man inte arbeta i en utredning.

Till detta skulle jag vilja lägga att jag tror att alla som haft med tomfrågor att göra vet att detta är typexemplet på en sådan långrottningsfråga med markbyte och vad därtill hör, vilken helt ligger utanför vad riksdagen kan överblicka eller påverka. Riksdagen har ingen mark som kan bytas bort till Länssparbanken eller Lantbrukarnas riksförbund.

Vill man invänta dylika besked, vill man utreda alla nya hugskott eller mera seriösa förslag, så kommer riksdagen att bo i ett evigt provisorium.

Enligt min uppfattning finns det i dag två klara alternativ. Båda är ungefär lika långt framme i nuläget. När man säger att Sergels torg inte är det, tycker jag att det rör sig om felaktigheter. Sergels torg existerar i dag i verkligheten. Riksdagens ledamöter kan knalla omkring i detta hus och se hur det fungerar. Man har arbetat här i några år. Det här huset ligger betydligt längre fram i planeringen än de skisser som gäller för Helgeandsholmen. Det går att göra bedömningar mellan de här två sakerna.

Möjligheten att bedöma vilket alternativ man skall välja på objektiva grunder är i dag, som jag ser det, mycket stor, och dessa bedömningsgrunder är helt framtagna i enlighet med riksdagens så gott som enhälliga beslut.

Som jag sade tidigare måste även en riksdag veta vad den vill. Ett ytterligare uppskov skapar bara problem utan att riksdagen kan få några bestämda nya uppgifter.

Om vi får ett nytt hus på kanske 8 000 m² på andra sidan gatan, betyder det att vi får mycket ökade kostnader, eftersom vi i inflyttningsögonblicket bara har behov av 2 600 m². Det betyder att vi får ganska många kvadratmeter över för några år framåt. Det är klart att man kan lägga in nya statliga verksamheter i dessa utrymmen, men då får vi ytterligare en blandning utöver den blandning vi redan har av butiker m. m. Om vi förlägger statlig verksamhet här i centrum, betyder det att vi förhindrar den utflyttning till kommunerna Haninge och Botkyrka som regeringen tänkt sig och uppdragit åt byggnadsstyrelsen att föranstalta om. Det är bättre att Haninge och Botkyrka får arbetsplatser för utredare än att verksamheten skall ligga här vid Drottninggatan.

Olle Svensson använde en lång stund för att kritisera utredningens siffror. Han har exempelvis sagt att det kan bli ett avstånd på 150–370 m till

partikanslierna, och det är möjligt. Men partikanslierna har än så länge inte ansetts ha någon kammarnära funktion, varför de förlagts litet längre bort. Det är ledamöternas platser som fått komma närmare.

Det finns också andra saker som Olle Svensson kritiserat, men jag är inte riktigt säker på att han har förstått allting alldeles riktigt. I sin motion har han t. ex. sagt att de mest avlägsna arbetsplatserna i det här huset ligger på 55 m avstånd. Den noggranna mätning som gjordes visade att avståndet är 195 m. Ungefär lika vårdslöst har Olle Svensson handskats med siffrorna på flera andra punkter, och jag ber kammarens ledamöter tänka på detta när de tar ställning till allt det andra som nämnts – beträffande 5–6 hus, tidsförlängningen, fasade hörn och annat som man gjort sig lustig över. Det är alltså denna minut som tvingat fram den här synnerligen noggranna utredningen.

Om jag sedan får rätta Anders Björck skulle jag vilja säga att han tycks ha för sig att man måste bygga en bro över Drottninggatan, om man väljer att stanna kvar vid Sergels torg. Så är emellertid inte fallet. Något broalternativ har kommunen aldrig tänkt sig. Det gäller en tunnel – som väl tillfredsställer Olle Svenssons krav på att åka upp och ned. Kommer man in i det huset rör det nämligen sig om fyra våningar. Man skall sedan åka ned under marknivån. Sedan går man under Drottninggatan för att därefter åka upp till våning 7 eller 8 i det här huset – f. ö. i en hiss som är spärrad i det hörnet. Men det är kanske möjligt att bryta spärren och skicka i väg statsråd och talmän. Man skall alltså åka upp och sedan gå ut i den ändan av huset. Därefter skall man gå ned en trappa för att kunna komma in i plenisalen. Olle Svensson blir helt tillfredsställd med lösningen i det huset, det kan jag försäkra, för det blir ingen bro över Drottninggatan. Det går inte att bygga en sådan. Jag vill rätta Anders Björck på den punkten.

Man säger att det är dyrt att bygga om på Helgeandsholmen. Visst är det dyrt, det är inget tvivel om den saken. Många talar om mycket högre kostnader än dem byggnadsstyrelsen och andra sakkunniga kommit fram till. Jag kan inte svära på att deras kostnadsuppgifter är riktiga, men jag kan hellre svära på dem än på de påståenden som görs på annat håll. Om man nu säger att det blir dyrt att bygga om på Helgeandsholmen, skapar man ändå arbetstillfällen som vi längtar efter. Det skall ju i dag ordnas arbetstillfällen genom uppförande av olika sorters förvaltningsbyggnader. I dag är det ju en kris inom byggnadsbranschen, och alla partier är överens om att vi i dagsläget skall försöka stimulera till en ökning av byggenskapen. I dagsläget är det alltså utmärkt att sätta i gång och bygga om på Helgeandsholmen.

Herr talman! Jag har kanske talat litet för länge. Behöver jag yrka bifall till utskottets hemställan?

I detta anförande instämde Börje StenSSon (fp), Eric Holmqvist (s), Per-Eric Ringaby (m), Sven Andersson i Örebro (fp), Helge Hagberg (s), Rune Torwald (c), Anton Fågelsbo (c), Sven Mellqvist (s), Ivar Högström (s), Gusti Gustavsson (s), Torsten Karlsson (s), Hagar Normark (s) och Evert Hedberg (s).

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har den största respekt för Erik Wärnberg, och vi vet alla att när han talar gör han det med pondus och sakkunskap. Vi är båda medlemmar av Helgeandspojkarna – det namnet bör finnas kvar – och jag tycker att det alltid är roligt att se Erik Wärnberg i första ledet, och jag tycker också om när jag får springa i takt med honom. Men i dag kan jag inte göra det. Jag måste polemisera mot hans inställning, och det är inte så svårt att göra detta, eftersom Erik Wärnberg var den som kläckte idén om att man skulle permanenta Sergels torg.

Jag talade tidigare om en framsynt ledamot av förvaltningsstyrelsen, som önskade permanenta riksdagshuset vid Sergels torg. Det var Erik Wärnberg, och han lade fram det förslaget 1968. Jag tycker nu att vi på de bästa grunder kan fullfölja den idén. Det är klart att man därvid kan tillämpa en avancerad teknisk-ekonomisk exercis med de här problemen. Möjligen blir det till slut ändå så, att resultatet kan användas både av dem som vill stanna kvar och av dem som vill flytta till Helgeandsholmen.

Låt mig ta upp en punkt som jag tycker är viktig. Erik Wärnberg säger att de expansionsmöjligheter som finns vid Sergels torg och som vi vill närmare undersöka bara är kringkastade ytor. Jag vill påpeka att kommunen efter det att förvaltningsstyrelsens utredning var klar har presenterat ett mera utförligt förslag till utnyttjande av det kvarter som av flera skäl ligger bäst till för en fortsatt expansion vid Sergels torg, nämligen Hågern Större. Detta förslag redovisas i bilaga 7 till konstitutionsutskottets betänkande på s. 194–195.

Av bilagan framgår att företrädare för samtliga politiska partigrupper i Stockholms kommunfullmäktige vid utfrågning ställer sig bakom detta förslag och är beredda att omedelbart riva de aktuella delarna av kvarteret och påbörja en modern kontorsbyggnad där för riksdagen. Stadsplan för detta alternativ är klar, och ombyggnaden har egentligen bara väntat på riksdagens beslut i huvudfrågan om Sergels torg eller Helgeandsholmen. Redan i första etappen får man tillgång till drygt 10 000 kvadratmeters våningsyta eller 8 500 i lägenhetsareal, dvs. det mått som förvaltningsstyrelsen genomgående har försökt att använda. Här finns alltså en utomordentlig möjlighet att få en expansion vid Sergels torg, och det är ett material som klart har redovisats inför utskottet.

TORDEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Erik Wärnberg gjorde sig lustig över problemen att ta sig fram här i huset vid en tänkbar expansion över Drottninggatan. Men, herr Wärnberg, exakt samma situation gäller vid ett genomförande av förslaget om återflyttning till Helgeandsholmen och Gamla stan. Så snart man skall över till ett annat hus gäller i stort sett den beskrivning som Erik Wärnberg gav. Vad som är så bedrövligt här är alltså inte särskilt mycket bättre i återflyttningsoalternativet.

Sedan kan jag bara notera att herr Wärnberg började med att argumentera för handlingsfrihet och valfrihet men sedan föreslår att riksdagen omedelbart skall bestämma sig för ett alternativ, som innebär en lösning på mellan 50 och

100 år. Det är möjligt att det finns någon logik i det men – jag beklagar – jag har inte fattat den.

ERIK WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att Torkel Lindahl inte hörde vad jag sade. Jag framhöll att vad som är nödvändigt för att bevara valfriheten och flexibiliteten är att man förfogar över de lokaler som man bor i, och här förfogar vi inte över en tredjedel av lokalerna. Vi förfogar alltså inte över det hus som vi bor i här antingen vi äger det eller hyr det, medan vi i återflyttningsoptionen har lokaler som vi helt äger. Det är däri som den stora valfriheten ligger.

Den valfrihet som reservanterna vill ha omfattar ett år, fram till den tidpunkt när man skall bestämma sig nästa år. Vad man då skall hitta på för att få valfrihet ytterligare något år framåt i tiden vet jag inte. Men det är också en fråga om att man här måste binda sig med långtidskontrakt. I Sergelstorgs-alternativet har valfriheten upphört den dag man bestämmer sig för att vara kvar här. Jag medger att man har valfrihet ett år till, till enorma kostnader och med besvärliga utredningsalternativ, men inte längre än så. Vid en återflyttning har vi valfrihet kanske i generationer framåt.

Sedan gjorde jag mig kanske litet rolig över bedrövligheten här. Det var inte meningen att vara så rolig över den, utan meningen var bara att tala om att det inte är så rasande bra med expansionsutrymmet på den absolut bästa del som man kan presentera. Hur skall det sedan bli när man kommer bort till Lantbrukets riksförbunds hus och till Länssparbanken, där man skall trava i väg rätt långt bort och där avstånden kommer att bli betydligt längre än de är vid Helgeandsholmen? Man kommer nämligen inte in i ett hus som man inte får disponera över. Det är andra hyresgäster som har det huset.

Det är kringkastade ytor i det förslag som kommunen har presenterat. Det är officiella och offentliga förslag som kommunen har presenterat för byggnadskommittén. Man har visserligen mot slutet enat sig om vilken sida av Drottninggatan som vi skall vara på, men innan dess hade man spritt ut lokalerna på ett flertal håll, i höghusen, i bunkrarna och allt vad de områden kallas som har spikats. Men det man nu presenterar, inte för oss i byggnadskommittén utan för riksdagens ledamöter i en stencil som inte på något sätt är en officiell skrivelse till kommittén, är att vi skall ta i anspråk hus som vi inte disponerar över utan där vi måste gå bröstganges till väga för att komma in i dem.

De 5 500 kvadratmeterna har vi när vi har räknat bort de 2 600. Det är jag medveten om. Kostnaderna för dem känner jag inte till.

Jag hinner kanske, herr talman, tala om att jag 1968 var reservant och sade att nu skall vi undersöka om vi kan vara permanent i det här huset. Men då trodde jag att vi skulle ha ett permanent hus för riksdagen allena och inte dela med oss en tredjedel till andra hyresgäster. Jag trodde att vi skulle få lokaler som passade oss och inte en plenisal som ser ut som denna och en hel massa andra utrymmen. Dessutom – det viktigaste av allt – fanns då en möjlighet för riksbanken att ligga kvar på Helgeandsholmen. Nu har riksbanken genom kommunens agerande tvingats bygga ett nytt hus. Kanske 100 milj. kr. är

bortkastade. Nu vill man kasta bort ytterligare pengar i stället för att bygga om det hus vi har.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

OLLE SVENSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påminna vännen Erik Wärnberg om att det förslag som då lades om provisorisk förflyttning till Sergels torg och den lösning som man då tänkte sig stod Erik Wärnberg bakom. Han hade också arbetat med det förslaget. Det är Erik Wärnbergs lösning som vi har här, bl. a. av plenisalen.

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

Jag tycker nog att man, om man diskuterar de här frågorna och jämför med fastigheten Hägern större – där Erik Wärnberg nu inte bestrider att det finns tillräckligt expansionsrymme enligt de försäkringar som givits inför utskottet – bör ha klart för sig att det är skillnaden mellan avståndet till lokalerna vid Drottninggatan och avståndet från gamla riksdagshuset och gamla riksbanks- huset ända bort till kanslihusannexet som det handlar om, när ni skall uppfylla ert expansionsutrymme. Vi skall emellertid inte ta ställning till den frågan i dag, utan det skall vi göra i framtiden, jag vill betona det.

Erik Wärnberg gjorde sig också lustig över att någon skulle ha varit ironisk i fråga om det representativa. Men när Erik Wärnberg försvarade stånd- punkten att vi skulle stanna här vid Sergels torg, hade han ett utomordentligt argument mot dem som talar om nostalgi. Erik Wärnberg anförde i ett särskilt yttrande till bankoutskottets utlåtande nr 47 år 1968:

”Det har ansetts att det kommande Riksdagshuset bl. a. av historiska och traditionella skäl bör ligga i närheten av dess nuvarande plats. Dessa skäl får mindre tyngd för varje år som Riksdagen är placerad i de provisoriska lokalerna vid Sergels torg. Efter en tioårsperiod, till vilken tid provisorietiden beräknas uppgå, torde Riksdagen vara väl etablerad vid Sergels torg, och genom regeringsbyggnadernas planerade förskjutning norrut fått ytterligare fäste där.”

Det var Erik Wärnbergs uppfattning 1968. Jag instämmer till fullo i detta. Det går alltså att ha samma ståndpunkt i dag, då det står klart att riksdagen stannar än längre tid.

Det här är en historisk plats. Vi har här fattat beslut om en ny författning. Här har enkammarriksdagen introducerats. Man kan också mobilisera traditionella och historiska skäl för att söka en lösning här – och då givetvis en bättre lösning än den vi nu har. Det är dit reservanternas syftar med sin reservation.

TORDEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att om man i dag binder sig för hundra år framåt kallas det valfrihet, men om man vill skaffa sig bättre beslutsunderlag för att kunna fatta ett vettigt beslut nästa år, heter det att man binder sig. Jag förstår fortfarande inte riktigt det hela.

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

ERIK WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Man binder sig givetvis för att vara kvar i de områden kring Helgeandsholmen och i Gamla stan som förslaget rör sig om, men man binder sig då inte på annat sätt än att man kan flytta in i lokaler som man redan äger. Skillnaden är ju den att man disponerar det området och har valfrihet att flytta från det ena stället till det andra, om man behöver göra det, medan man här sitter fast. Dessutom är man på den här platsen beroende av vilket borgarråd som sitter på vilken stol, eftersom åsikterna i Stadshuset ändras. Det beroendet tycker jag inte att riksdagen skall försätta sig i!

Det skulle naturligtvis vara bra om Olle Svensson ville läsa upp *hela* det särskilda yttrandet av mig och inte bara valda delar av det. Yttrandet var byggt på förutsättningen att man, om man flyttade hit, ändå skulle kunna bevara riksbankshuset för riksbanken och att riksbanken dessutom skulle kunna använda riksdagshuset samt på förutsättningen att man redan på ett tidigt stadium skulle kunna gå in i förslaget till detta hus och se till att det blev ett hus som passade riksdagen och inte en teater – som skulle byggas om, först från teater till riksdagshus och sedan till teater igen – utan att man redan från början skulle undersöka om det fanns några möjligheter till en vettig lösning. Då sade emellertid kommunen definitivt nej, och riksdagen sade också definitivt nej. Någon gång måste även kommunen och staten bestämma sig, och för planeringens skull måste man ju ta reda på vad man vill.

Det är detta som har gjort att jag tycker att när vi nu har byggt ett nytt riksbankshus och när vi inte har lyckats få det här huset så bra som vi vill ha det och när vi dessutom inte längre har någon användning för riksbyggnaderna där nere på Helgeandsholmen samt när det går att få dem att fungera mycket bättre för riksdagen än det här huset gör, då finns det inte längre någon anledning att uppehålla sig vid den där tio år gamla reservationen som jag en gång avgav i förvaltningsstyrelsen för att öppna en möjlighet för riksdagen att stanna kvar här.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Det här tycker jag inte är riksdagens viktigaste fråga; långt därifrån. Engagemanget är verkligen imponerande, fastän man kunde tycka att det kunde ägnas åt en sak som är viktigare för folkmajoriteten än den här frågan. – Det viktigaste är naturligtvis inte frågan om riksdagens placering, utan det viktigaste är riksdagens politik. Skulle en flyttning garantera en annan politik, funnes det all anledning att fundera litet extra. Men så fungerar det ju inte.

Det är många förunderliga argument som man möter i den här debatten. Jag vill ändå ta fasta på att Olle Svensson säger att också den här platsen är historisk, eftersom vi har genomfört författningsreformen här. Ja, men här har ju också stått slaget på Brunkeberg – om det skall tillmätas någon betydelse.

Jag vill ändå, trots att jag inte anser att frågan är den viktigaste som vi har att behandla i Sveriges riksdag, lägga fram några funderingar i ärendet.

Utskottet finner ingen anledning att ompröva riksdagens principbeslut om

en återflyttning till Helgeandsholmen står det i materialet. Rolf Hagel och jag har i likhet med en del andra motionärer yrkat på att arbetet med Helgeandsholmsprojektet skall avbrytas och att man i det fortsatta utredningsarbetet skall utgå från att riksdagen skall ligga kvar vid Sergels torg. Det har anförts en rad skäl mot en flyttning: den kostar oerhört mycket pengar, det nuvarande riksdagshuset är modernt och bra att arbeta i och det har påvisats att det finns expansionsmöjligheter.

Men det finns i det här huset också starka påtryckargrupper för en flyttning. Utskottet, utredarna och förvaltningskontoret försöker självfallet använda sig av seriösa och sakliga argument så långt detta är möjligt, men de skäl som har använts i andra sammanhang, exempelvis av äldre riksdagsledamöter, är inte alltid lika sakliga. Man går faktiskt omkring och suckar efter atmosfären i det gamla riksdagshuset. Det talas om den stilfulla inredningen, det pompösa ytterstalet, det lugna, avspända och vackra läget.

Jag tycker att detta är nostalgi så att det dammar om det. Men Erik Wärnberg vände sig mot den definitionen och sade att det inte innebär någon nostalgi att försöka bevara gamla kulturbyggnader. Det håller jag helt med om. Men jag anser ju inte att det gamla riksdagshuset skall rivas, och jag tror inte att riksdagen måste finnas där för att byggnaden skall kunna bevaras.

Nu har man tydligen bråttom med att få fram ett beslut, och det är förklarligt. Återflyttningsivrarna är klart medvetna om att de psykiska förutsättningarna för en flyttning till Helgeandsholmen minskar undan för undan. De minskar med varje val, då inslaget av nya människor växer. Dessa kan inte sakna någonting som de inte varit med om. De har också andra värderingar än Karl Boo, som drömmande talade om närheten till kungliga slottet.

Det är klart att om man nu tycker att riksdagen skall vara en fridfull och avskild oas, då är kanske placeringen vid Sergels torg inte den bästa. Strax nedanför det här huset finns ju en representativ uppsättning av samhällets utslagna: knarklangarna, de av sprit permanent omtöcknade, ungdomar som varken har en meningsfull fritid eller ett hyggligt jobb. Här illustreras verkligen samhällets brister och grymhet. Här ser också riksdagens ledamöter hur mycket som återstår att göra och verkningarna av ett system som varken garanterar meningsfull fritid, arbete eller trygghet åt människorna.

För att råda bot på detta kan man gå till väga som i så många andra sammanhang: antingen försöker man städa bort de besvärande yttringarna av samhällets ofullkomlighet eller också, som i det här fallet och om man får som man vill, flyttar man riksdagen till ett annat och behagligare landskap. Jag säger detta därför att ett av de skäl för en flyttning som jag har mött har varit att "detta är ingen värdig plats för Sveriges riksdag". Men man måste då fråga sig om det får kosta hur mycket som helst att vara värdig.

260 milj. kr. plus 52 milj. kr. för inredningen är vad man har kommit fram till i 1977 års kostnadsläge, och det betyder att siffrorna redan nu är mogna för revidering. Såvitt jag kan förstå kan ingen bestämt säga hur stora kostnaderna kommer att bli för en flyttning och ombyggnad i samband med Helgeandsholmen. Däremot vet man med betydligt större säkerhet hur stora de fasta

kostnaderna vid Sergels torg är. Risken torde alltså vara synnerligen stor för en Operakällarskandal i mammutformat. Om jag inte minns fel blev kostnaden för den ombyggnaden dubbelt så stor som man hade räknat med. Skulle det gå på samma sätt med det här projektet hamnar vi på över halva miljarden – det är ju dyrt att röra i gamla hus.

I det här sammanhanget har det också talats mycket om expansionsmöjligheterna. Dessa skulle bli större om man väljer Helgeandsholmen. Så säger i varje fall anhängarna av en flyttning. Från Stockholms kommuns sida hävdar man däremot att riksdagen har goda expansionsmöjligheter där den nu befinner sig. Men jag vill i detta sammanhang ställa frågan: Skall det tas som ett axiom, en självklarhet, att riksdagen måste expandera? Jag är inte alls lika övertygad om det som andra talare här. Skall man inte någonstans sätta gränsen för byråkratins och administrationens tendens att svälla ut? Måste riksdagen ha större lokaler än den f. n. har? Vad är det som säger det? Är det Parkinsons lag eller är det någon naturkraft? Det kan ju inte vara folkmängdsökningen i riket, för den är ju tämligen blygsam. Jag tror faktiskt att det finns anledning att peta en smula på argumentet om nödvändigheten av expansionsmöjligheter under det fortsatta utredningsarbetet.

Jag kommer i den här omröstningen att stödja reservationen – inte därför att jag är helt nöjd med den, utan därför att den är det alternativ som har en utsikt att vinna i omröstningen. Reservanterna lämnar ju frågan öppen, medan jag hade önskat att man redan nu bestämt skulle ha sagt ifrån att projektet återflyttning borde ha förvisats ur sinnevärlden.

Om reservationen går igenom innebär det att man river upp beslutet om flyttning nu, och för varje år som går minskar skaran av återflyttningsanhängare. Den gör det av naturliga skäl, och kan ett nytt beslut skjutas till efter valet 1979 föreställer jag mig att riksdagens sammansättning återigen har påverkats så, att de som nu drömskt går omkring och minns atmosfären i gamla riksdagshuset är en betydligt krympt skara i förhållande till nuläget. Som jag ser det handlar det i stor utsträckning om ett generationsskifte.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag vill först säga att jag har diametralt motsatta åsikter i förhållande till Alf Lövenborg. Samtidigt vill jag säga att jag har stor respekt både för Karl Boo och för Erik Wärnberg. Jag delar deras uppfattning att riksdagen inte kan stanna här vid Sergels torg. Eftersom jag ändå har en annan mening, som innebär att jag trots allt måste rösta på reservationen, skall jag nu anföra orsakerna härtill.

I inbjudan till arkitektpristävlingen står det att tävlingsområdet består av hela Helgeandsholmen, belägen vid Norrström mellan Gamla stan och stadsdelen nedre Norrmalm. Det var alltså fråga om enbart Helgeandsholmen.

Riksdagen skall ha *ett* hus. Jag stryker under ordet *ett*. Riksdagen under ett tak är en grundprincip som alla bör vara eniga om. Detta innebär att riksdagen inte i längden kan hålla till vid Sergels torg eller i några andra hus jämte det hus i vilket huvuddelen av riksdagen just nu inryms. Ett parlament som hyr

in sig hos en kommun är en orimlighet. Jag menar att det vore en katastrof om en sådan idé skulle förverkligas, oavsett vad Alf Lövenborg anser. Jag tror inte att han har sina kamrater i de socialistiska länderna med sig i sitt resonemang. Det måste vara en underlig särmening som han företräder.

Nu har Sveriges riksdag ett hus. Den lyckliga situationen är att Helgeandsholmen är riksdagens mark och att byggnaderna där är disponibla. I ett flertal motioner de senaste åren har flera riksdagsledamöter – bland dem jag – talat om Helgeandsholmens förmånliga läge. Inte minst det vackra läget måste räknas som en tillgång. Enkammarrisdagen kan efter främlingstiden flytta tillbaka.

Det finns *en* lösning av riksdagens lokalproblem, och den är framlagd i förslaget Samspel, som många gånger förts fram i motioner och som jag presenterat så långt det varit möjligt för en enskild riksdagsman i de tre motioner som behandlas i KU:s betänkande. Jag hänvisar till dem och till den recit i KU:s betänkande nr 23 där de återges i korthet. Jag anser inte att KU vederlagt de påstående om förslaget Samspeles överlägsenhet som jag anfört i motionerna.

Arkitekten Lennart Billgren och hans medarbetare har i Samspel funnit lösningen av lokalfrågan. Förslaget är byggt på de grundförutsättningar som vid arkitekttävlingen om riksdagens hus hade angivits. Förslaget Samspel fyller just det krav som då ställdes och som alltid bör ställas för ett parlamentshus: allt under ett tak, allt samlat i en enhet. Samspel visar att riksdagen ryms på Helgeandsholmen.

I den reservation till KU:s betänkande 1977/78:23 som nu föreligger förutsätts i klämman p. 1 att yrkandet nr 3 i min motion nr 920, tidigare framfört i motion nr 9 till detta riksmöte, ger anledning till ytterligare överväganden. Eftersom motionen i yrkandet nr 3 äskar anslag till vidareutveckling av förslaget Samspel och presentation av detta förutsätter jag att ett bifall till reservationen innebär att Samspel senare föreläggs riksdagen enligt vad i motionerna begärts.

Det är alltså omöjligt att tolka den punkten på annat sätt. Här motsäger jag då Hilding Johansson och andra, när de säger att det inte finns fler alternativ än H 2 och Sergels torg. Det är min övertygelse att när alternativ Samspel föreläggs riksdagen, överskådligt och med modeller och tydliga tekniska lösningar, skall ledamöterna kunna ansluta sig därtill – även de flesta av dem som i dag röstar för reservationen. Det innebär nämligen att riksdagen snarast och på billigaste sätt får de lokaliteter som är nödvändiga och i en miljö som är ypperlig.

Förslaget Aron II, som nu kallas H 2, innebär icke en acceptabel lösning. Det medför en splittring och spridning av rum och lokaler, som jag strax skall påvisa. H 2 förutsätter en konsumtion av kanslihuset, alltså att man äter sig in i Gamla stan, och sedan ytterligare delar av Gamla stan enligt KU:s skrivning, t. ex. på s. 46 och 47. Jag tycker att det anförts en del på de sidorna som talar om att man inte vet var lokalbehovet kommer att sluta. Jag är enig med Alf Lövenborg om att det måste vara omöjligt att tänka sig att riksdagen skall expandera hur långt som helst. Expansionen är skrämmande och dyr

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

och kommer att göra arbetet svårare för riksdagen.

Jag skulle vilja be mina kamrater i kammaren, i den mån de lyssnar, att ta del av vad som, trots svårigheterna att framföra materialet, föreligger i motionerna och i nu föreliggande recit i betänkande nr 23.

När det gäller Samspel kan jag inte hålla tillbaka min undran utan frågar hur det kommer sig att detta förslag har försvunnit. Jag har här kopior från tävlingsfunktionären vid arkitektävlingen, där prisnämndens förteckning finns över de förslag som vid tävlingens slut bedömdes uppfylla villkoren. Där finns 008 Samspel. Sedan tappades förslaget bort. Vi har försökt föra fram det: före mig en lång rad andra ledamöter och under de senaste åren jag och några till. Om inte förslaget tappats bort skulle vi enligt min mening ha sluppit debatten i dag. Riksdagen skulle redan ha haft sitt hus under byggnad och en mängd tid och mycket pengar skulle ha vunnits.

Jag har inte kvalifikationer att själv pröva förslaget Samspel, men jag har sett ojäviga personer, som icke är parter i målet, att se på vad förslaget H 2 innebär. Jag har här ett utlåtande om detta, som tyvärr är alltför långt att föredra för kammaren, men jag vill ändå säga något om vad det innehåller. Låt oss ta t. ex. den inre trafiken, gångtiderna. Här sägs att H 2 föreslår ett riksdagshus som ej fungerar. Man tar upp gångavstånden och säger: H 2 redovisar för kort vägsträcka och döljer dessutom det verkliga antalet rulltrappor.

Man tar upp säkerhetskravet och talar om att det finns både rulltrappor och rullband. Därvid säger man att H 2 ej ens fyller elementära krav på säkerhet. Man tar upp övervakningen och anför att H 2 förutsätter att hissar och rulltrappor skall vara fjärrstyrda. Detta kräver, säger man, extra övervakning och dessutom samordning mellan alla bevakande platser i de olika våningarna. Detta kan ej fungera.

Man tar upp funktionskraven: Bekväma gångvägar, korta förbindelser och oberoende av mekaniska anordningar är oavvisliga krav. H 2 faller på sådana självklara krav.

Slutsatsen blir att redovisningen är ofullständig och vilseledande, högst olämplig som underlag för riksdagsbeslut. Det framgår tydligt, säger man, att den stipulerade fyraminutersgränsen ej kan hållas men att tiden väl kan fördubblas. Det är alltså omöjligt att tillstyrka förslaget när det gäller den inre trafiken.

Den yttre trafiken vill H 2 lösa via Norrbro. Därmed skulle riksdagen för all framtid bli beroende av kommunens goda vilja att tillåta trafik över den redan överbelastade bron. Under rusningstid är vänstervägg knappast genomförbar på bron. Norrbro skall dessutom grundförstärkas och byggas om inom ca tio år. Arbetet kan knappast genomföras på kortare tid än tre år. Skall riksdagen då ställas utan körförbindelse med yttervärlden?

Samspel – det förslag som jag förespråkar – löser all yttre fordonstrafik via Stallbron och är därmed helt oberoende av Norrbro och kommunens goda vilja. Enligt Samspel blir Riksbron och Riksgatan gångstråk, öppna i övrigt endast för uttryckningsfordon.

Då det gäller programytorna, de av beställaren begärda lokalytorna, samt

rumsytorna och de överytor som redovisas i H 2 kommer man till slutsatsen att H 2 inte har uppfyllt det ursprungliga programmets krav, än mindre klarat senare tillkomna krav på lokalbehov, medan däremot Samspel helt fyller programkraven och erbjuder betydande över- och reservytor, allt inom Helgeandsholmen.

Då det gäller byggnadskostnaderna finns det siffror redovisade som är höga men ändå i verkligheten för låga. Fastighetskontoret anser att den angivna kostnaden 260 milj. kr. rätteligen skall vara 350 milj. kr. Men grundförstärkningen tas inte med. Den bör räknas med till ett belopp av 100 milj. kr. Man kommer fram till att värderingen 550 milj. kr. är en mer realistisk siffra.

Samspel – det förslag som nu kan tas upp utan svårighet och presenteras för riksdagen inom kort – har genom att samla alla riksdagens funktioner på Helgeandsholmen och huvudsakligen inom befintliga byggnadsvolymer givit en på förhand beräkningsbar byggkostnad och en årlig kostnad som i dagens penningvärde kan uppskattas till 20 milj. kr. mindre än motsvarande för H 2.

Då det gäller grundens bärlighet bedömde byggnadsstyrelsen 1968 att en grundförstärkning var nödvändig för gamla riksdagshuset. Fem år senare visste byggnadsstyrelsen att huset satt sig färdigt. I betänkandet på s. 123 sägs att plankrustsbäddar och träpålar "visar sig vara i mycket gott skick". Men byggnadsstyrelsen har även iakttagit att vissa pålskallar varit snett avskurna och trängt igenom rustbädden. Om så verkligen är fallet kan varken rustbädd eller pålar vara i förträffligt skick. Dessutom spricker fasaderna. Stora stenblock har spruckit sedan december månad. Och vidare föreslås sluss-trösklar, att man skall höja vattennivån medelst nya trösklar av samma typ som redan finns under Riksbron och Stallbron. Men kostnaderna finns inte med, och en vattendom blir ju nödvändig. Hur skall man kunna göra en ändring här utan en vattendom?

Förslaget Samspel förutsätter däremot en fullständig grundförstärkning redan nu och har med kostnaderna i kalkylen.

Särskilt för bevakning gäller att personalbehovet ökar då anläggningen ledas upp i flera hus. H 2 kräver vaktmästarplatser i betydligt högre grad än det nuvarande riksdagshuset vid Sergels torg och mångfaldigt fler än i en korrekt löst anläggning. Detta problem förvärras om man får med ännu fler byggnader i framtiden. Städningen blir också dyrare. Och förhållandena för tryckeriet är inte tillfredsställande lösta.

Samspel föreslår korrekta lösningar på dessa områden.

Plenisalen visas i H 2 i form av en cirkelsektor med ingångsdörrarna vettande mot Mälaren. Detta för med sig att vägen in i salen förlängs med genomsnittligt inemot 70 m. Den redan långa och obekväma vägen från ledamotsrummen gör denna extra förlängning omöjlig att acceptera. Och det finns flera andra förhållanden som jag för tidens skull inte kan ta upp.

Men jag vill säga att Samspel inte redovisar några av nämnda brister. Plenisalen är i Samspel rektangulär, något som programmet en gång förordade, till gagn för akustiken och även för det tekniska utförandet, då salens bärningar sammanfaller med den undervarande bankhallens murverk

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

och pelare.

Slutligen en sammanfattande kritik av H 2.

Vi menar att H 2 inte fungerar därför att den stipulerade tiden 4 minuter för förflyttning till plenisalen efter startsignal ej kan ernås ens med av H 2 föreslagna marschhastigheter, på grund av gångavstånd, 20-personers hissar avsedda att ta 24 personer på dispens – hur går det till? –, rulltrappor med dispens för hög hastighet, överdimensionerad vakande personal, centraldirigering av hissar och rulltrappor, rullband.

H 2 kan inte genomföras för uppgivna kostnader utan grundförstärkning ej heller utan ytterligare undersökning av undergrunden, eftersom byggnadsstyrelsens uppgifter är motstridiga. Att höja vattennivån genom att flytta slusströsklar kan vara skadligt. Kostnaderna måste redovisas.

H 2 fungerar inte, därför att redovisade rumsytor i flera fall understiger programytorna från 1970 och därför att reserver inte finns inom projektet.

H 2 fungerar inte på grund av stora avstånd mellan olika typer av samlingslokaler.

H 2 fungerar inte därför att tryckeriet och dess personal inte får behövlig närbkontakt med ledamöterna och deras arbete.

H 2 ger en monstruös teknokratisk stadsbild mot väster. Studera i den stora bok vi alla har fått ritningarna på hur taken på Helgeandsholmen kommer att se ut om det här förslaget går igenom!

Samspel, det förslag som jag har fört fram i motionerna, erbjuder korta gångavstånd, ett oberoende av hissar och rulltrappor, kontrollerbara kostnader, fullständig grundförstärkning, programenliga rumsytor, betydande reservytor, väl dimensionerade partilokaler, välplacerad läkarmottagning, vackra och värdiga andaktsrum, minsta antal vaktmästarplatser, ledamotsrum fredade för trafikbuller och avgaser, en skonad stadsbild, närbkontakt mellan plenisal och statsråd.

Det var mycket på en gång, men jag är tvungen att redovisa det. Jag har försökt i tidigare kontakter med ledamöterna att presentera detta, men många har inte brytt sig om att sätta sig in i möjligheten att på Helgeandsholmen få ett riksdagshus. Jag tycker därför att man skall göra det som står i min motion, i p. 3 i klämman: presentera Samspel. Samspel och Sergeltorgsalternativet kan då redovisas på lika villkor och jämföras förutsättningslöst. Då tror jag att även reservanterna, som nu vill ha Sergeltorgsalternativet, kommer att finna att det finns inget val – vi måste ha riksdagshuset på Helgeandsholmen. På Sergels torg har vi ett någorlunda bra provisorium, även om många av oss redan är trötta på det. Men för framtiden kan vi inte stanna här.

Trots att jag delar herr Wårnbergs, herr Boos och många andras uppfattning att riksdagshuset skall ligga på Helgeandsholmen måste jag i dagens läge yrka bifall till reservationen under förutsättning att också förslaget Samspel enligt min motion bearbetas och presenteras riksdagen. Vi bör tänka på den dom som kommer att falla över oss i framtiden om vi tar en ombyggnad av riksdagshuset utan att först noga undersöka frågan om grundförstärkningen.

ALF LÖVENBORG (apk) kort genmäle:

Herr talman! Tore Nilsson sade att vi har diametralt olika åsikter, och något annat vore förfärligt. Jag vill erinra om vad en av hans partikolleger, fru Kristensson i justitieutskottet, en gång sade i en offentlig debatt. Hon konstaterade att "Alf Lövenborg och jag har alltid olika åsikter, och vi är båda lika glada över det". Samma inställning kan möjligen Tore Nilsson och jag ena oss om, men svårligen om någonting annat.

Vad gäller hänvisningen till de socialistiska länderna har jag svårt att förstå dess betydelse i detta sammanhang. Men det finns ju ett gammalt talesätt som säger att det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.

TORE NILSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! På en punkt var dock Alf Lövenborg och jag överens. Och det har funnits politiska tal som Alf Lövenborg har hållit, t. ex. när det gäller Norrbotten, där jag har delat hans uppfattning, även om hans förslag beträffande hur problemen skulle lösas inte har varit mina. Det finns alltså många frågor där vi kan förstå varandra, men när det gäller hans tro att vi skall fortsätta här och att det skulle vara en förmån för riksdagen att ligga just vid Sergels torg står vi på var sin sida.

YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Med mer eller mindre lyckade resultat har man fram till våra dagar försökt att ge de byggnader som inrymmer kommunernas centrala förvaltning en speciell prägel.

Många av våra rådhus, stadshus och kommunalhus har kommit att symbolisera självständigheten, den kommunala självstyrelsen. Det må gälla det lilla rådhuset i Sigtuna, det pampigare dito i Östersund eller Stadshuset i Stockholm. Några av våra landsting föredrar att hålla sina möten på de gamla slotten. En del av parlamentsbyggnaderna ute i världen är väl kända, t. ex. i London, Wien, Washington – eller Helsingfors, för att gå närmare geografiskt.

Den senaste 20-årsperioden har medfört genomgripande förändringar i framför allt de större tätorternas bebyggelse. I deras ytterområden har nya bostadsområden vuxit fram, och i stadskärnorna har i åtskilliga fall gammal bebyggelse fått vika för ny. Förändringarna har inneburit att många kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer gått förlorade.

1970-talet har i alla fall givit oss en andningspaus i denna miljöförändring. Det har resonerats som så att det kan vara vettigt att till rimliga kostnader bevara, vårda och använda äldre byggnader – att "låta husen leva". Det har åberopats både miljömässiga och kulturhistoriska skäl för det.

Det växande intresset för byggnadsvård är inte unikt för Sverige. Under 1960-talet har problemområdet belysts vid seminarier och diskussioner inom Europarådet. 1970 bildades Europarådets byggnadsvårdskommitté. Den kommitténs arbete inriktades på det europeiska byggnadsvårdsåret 1975, i vilket 17 länder deltog. Byggnadsvårdsåret syftade bl. a. till att ge praktisk vägledning angående bevaringsfrågor till politiker, fackmän och enskilda, att

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

stimulera enskilda, myndigheter och organisationer att aktivt ägna sig åt att underhålla och upprusta bebyggelse.

Under byggnadsvårdsåret ägnade man sig åt tre s. k. pilotprojekt i Sverige. Det fanns inget i Stockholm. Det kanske var synd det! Nåja, det sker ju upprustningar i gamla riksdagshusets närhet i alla fall. Byggnadsstyrelsen bygger f. n. om Schering Rosenhanes palats på Riddarholmen för hovrättens behov. Wrangelska palatset och Hessensteinska huset i samma område skall byggas om för 16,5 miljoner under 1979, och byggnadsstyrelsen har begärt att få börja projektera dessa arbeten. Det görs för att Svea hovrätt skall få alla sina avdelningar samlade på Riddarholmen. Alla tre husen är byggnadsminnesmärken.

Så gäller det då riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. Jag skall inte gå in på Helgeandsholmsalternativet tekniskt, men det har konstaterats av sakkunskap att alternativet väl fyller de krav som kan ställas i fråga om funktionsduglighet. Skall vi ytterligare citera generaldirektören Lennart Holm, kan vi göra det från hans artikel som tidigare har återopats. "Man kan tacksamt acceptera att det ombyggnadsförslag som föreligger är av högsta kvalitet", säger han om förslaget till ombyggnader för riksdagens räkning. Fattigsverige skapade dessa byggnadsverk, säkerligen inte utan uppoffringar. Många skönandar har spytt sin galla över den arkitektoniska utformningen. Men eftersom åren har gått har sådana röster tystnat. Det är statens egendom, byggnadsminnesmärken, och de måste under alla förhållanden vårdas.

Till riksdagens år på Helgeandsholmen är knutet historia. Det var där demokratins princip fördes till full seger och grunden lades till välfärdens Sverige. Geografiskt är läget centralt i Stockholm och det är utomordentligt vackert. Den tänkta plenissalen och dess foajé får en utsikt som söker sin like. Nog finns det väl frågor där det är angelägnare att göra oss historielösa än när det gäller dessa byggnader.

Här har riksdag och regering under många år anslagit medel för att byggnadsminnesmärken och andra äldre byggnader skall kunna underhållas, ja, vårdas. Jag har personlig erfarenhet av det. I mitt civila arbete har jag haft i uppdrag att ute i kommunerna skapa intresse för detta, och det har inte varit särskilt svårt. Det finns en känsla för bevarande av byggnadskultur i Dalarna. För mig är det också ett personligt ställningstagande.

Om man den ena gången söker engagera kommunerna att vårda kulturella byggnadsminnesmärken, så kan jag inte tänka mig att en annan gång demonstrativt gå emot en sådan sak när det gäller ett par av statens mest kända byggnader av enahanda karaktär. I det fallet ansluter jag mig helt till riksantikvariens synpunkter från den 5 november 1974 vilka redan har nämnts av Olle Svensson. I sin helhet lyder det avsnittet: "I ett läge då frågan om en total omgestaltning av Helgeandsholmens bebyggelse med hänsyn till Stockholms stadsbild skjutits på framtiden och riksdagen fattat principbeslut om riksdagshusets bevarande finner ämbetet i konsekvens med sina tidigare ställningstaganden anledning att kraftigt ge sitt stöd åt tanken på riksdagsarbetets återupptagande i rikshuset och angränsande lokaler. Genom ett utnyttjande av byggnaderna för det ursprungliga ändamålet säkerställes

byggnadernas vård bäst, och beslutet om bevarandet blir allra mest meningsfullt på detta sätt. ---”

Det har i KU reservationsvis framförts förslag om att man skall fortsätta att utreda huruvida det långsiktiga lokalbehovet kan lösas genom kvarblivande här vid Sergels torg och genom expansion i nära anslutning till de nuvarande lokalerna. Man säger sig hysa förtroende för förvaltningsstyrelsen, på vilken det skulle ankomma att fortsätta utredningsarbetet. Det är, herr talman, ett något egendomligt sätt att visa sitt förtroende. Det framgår ju helt klart av de handlingar där Erik Wärnbergs och Eric Lindströms namn förekommer, att de är ytterst skeptiska till uppslagen hur lokalbehovet vid Sergels torg skall kunna tillgodoses. Detta har ju också verifierats genom Erik Wärnbergs inlägg här i debatten.

Jag måste konstatera att jag ser reservanternas förslag som ett underbetyg åt den högst seriösa utredning som gjorts under Erik Wärnbergs ordförandeskap. Jag finner inga som helst sakliga skäl att vara medansvarig för en sådan betygsättning. Man kan bara uppnå en helt onödig fördröjning och en demonstration innebärande att man hyser mindre förtroende för riksdagens egna representanter än för Stockholms stads företrädare.

Det har tidigare här från talarstolen påtalats att utredningsarbetet började redan 1968. Det bör räcka nu. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag!

I detta anförande instämde Sven Mellqvist (s) och Eric Carlsson (c).

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! I min ungdom hade jag ofta tillfälle att ana det gamla riksdagshusets charm utan att själv behöva erfara dess vedermodor. I det här huset finns väl inte så mycket charm, men inte heller några större vedermodor. Även om jag förmodligen inte hör till dem som en gång kommer att flytta tillbaka till Helgeandsholmen, och därför skulle kunna ställa mig neutral i frågan, har jag likväl velat ge några synpunkter på riksdagens lokalfrågor *på längre sikt*, eftersom det är titeln på betänkan-

det. Under 430 år hade Sverige en ståndsriksdag. Under 105 år hade vi en tvåkammarriksdag. Sedan 7 år har vi en enkammarriksdag. Om man ser på detta som en geometrisk serie – som ett uttryck för hastigheten hos förändringens vind – skulle den nuvarande riksdagen kanske ha mindre än 20 år kvar i sin nuvarande utformning.

Det kan inte uteslutas att man i vårt land, liksom i ett stort antal andra demokratier, i framtiden kommer att få behov av ett komplement till den nuvarande enda kammaren – för att välja ett neutralt ord: en senat.

Den nuvarande utvecklingen i vårt land kännetecknas av tendenser till vidsträckt decentralisering av beslutsfattande och myndighetsutövning. Samtidigt arbetar man med planer på ett framtida valsysteem som kanske i ännu högre grad än nu kan tänkas sälla fram riksdagsmän, som uppfattas och uppfattar sig mera som ombudsmän för lokala menigheters intressen än som

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

valda ombud för Sveriges folk. Båda dessa tendenser kan leda till en försvagning av ansvaret för helheten, för kontinuiteten och för en riksfattande politik med sikte på framtidens problem förbi och utöver dagens lokala bekymmer.

Det kan komma en tid – och den behöver inte vara mycket avlägsen – då en politisk instans, förmodligen med andra funktioner och annan sammansättning än vår första kammare hade, kan behöva tolka och uttrycka helhetens intressen gentemot delarnas och – i en tid av måhända snabbt växlande majoriteter – vårda de långa perspektiven, det som här kallas den "längre sikten".

Av betänkandet framgår att man avser att behålla plenisalarna i det gamla riksdagshuset – låt vara t. v. för andra funktioner. Jag tror att en beredskap inför tänkbara framtida författningsändringar också är en mycket värdefull egenskap i majoritetens förslag. Långt ifrån att *binda* utvecklingen tror jag att det *bevarar* utvecklingsmöjligheterna.

Herr talman! I det här huset talar den vanlige riksdagsmannen mestadels för läktaren och – i bästa fall – för eftervärlden. Det är med hänsyn till den senare som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, även om detta förefaller överflödigt efter Erik Wärnbergs storartade anförande.

GUSTI GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Riksdagens lokalfrågor har under en hel del år tillbaka varit föremål för mycket omfattande utredningar och diskussioner. Olika alternativa förslag till lösningar har förekommit och diskuterats. En arkitektävling har genomförts, varefter riksdagen beslutade att två huvudalternativ skulle närmare utredas på grundval av riksdagens aktuella lokalbehov.

Alternativen avsåg dels kvarblivande i provisoriet här vid Sergels torg, dels återflyttning till Helgeandsholmen efter ombyggnad av det gamla riksdagshuset. Andra i sammanhanget diskuterade alternativ var därmed borta ur debatten.

I maj månad 1975 fattade riksdagen principbeslut att flytta tillbaka till Helgeandsholmen efter ombyggnad av det gamla riksdagshuset och riksbanken. Beslutet innebar också ett fortsatt utredningsarbete. Ett synnerligen intensivt utredningsarbete och nya diskussioner och förhandlingar med olika myndigheter har också förekommit. Därmed anser jag att det bör vara nog med utredandet – nu är det dags att fatta beslut. Nu föreligger frågan för riksdagens behandling och beslut kommer att fattas om någon timme.

Den här frågan har givetvis en mycket stor betydelse för riksdagens framtida verksamhet, för dess personal och för de riksdagsledamöter som finns kvar vid tidpunkten för en eventuell återflyttning. Men den omfattas också med mycket stort intresse av det svenska folket, som nog gärna ser att riksdagen i framtiden är lokaliserad till en egen parlamentsbyggnad i stället för som nu till en halv kontorsbyggnad.

De riksdagsledamöter som är motståndare till en återflyttning till Helgeandsholmen framhåller ofta att provisoriet vid Sergels torg fungerar bra och att man därför bör stanna kvar här. Och visst fungerar det här huset bra,

det skall gärna erkännas. Men vad är det som säger att inte lokaliteterna på Helgeandsholmen skall komma att fungera lika bra? Huset skall ju ändå byggas om, och det kommer säkerligen, när det är klart, att kunna fungera lika bra som det här gör, kanske bättre.

Sedan hör det till saken att ekonomin är det inte minst viktiga. Enligt utredningen kommer det ju att bli förmånligare ur ekonomisk synpunkt att flytta tillbaka till Helgeandsholmen.

Det gamla riksdagshuset på Helgeandsholmen är enligt min uppfattning en vacker, monumental byggnad, som bör utnyttjas för det ändamål som den en gång är byggd för. I varje land finns i regel en parlamentsbyggnad, och då är det en monumental byggnad, som ligger fritt och som skiljer sig från annan bebyggelse. Jag skulle vilja i sammanhanget ställa frågan: Finns det något annat land i världen där parlamentet är inhyst i ett halvt kontorshus med bottenvåningen uttyrd för affärsverksamhet? Jag tror det inte.

Jag anser att parlamentsbyggnaden skall vara en monumental byggnad, som skiljer sig från annan bebyggelse. En sådan byggnad förfogar vi över på Helgeandsholmen. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

STURE PALM (s):

Herr talman! Debatten har blivit ganska lång i detta ärende. Betänkandet som omfattar ca 250 sidor har mycket att säga oss om hur tre byggnader med tre olika funktioner i ett enda drag skall fylla en enda uppgift – att bli vårt lands riksdagshus med biutrymmen. Förslaget har inte kunnat presenteras utan viss vånda, det framgår tydligt av texten. Många turer har gjorts, stora pengar har anslagits, ambitiösa pristävlingsförslag har buntats ihop och hamnat i någon skrubb någonstans. Utskottet har nu gått direkt på uppgiften utan att nämnvärt syssla med bakgrunden.

Det tycks vara riksdagshusfrågans öde genom tiderna att beslutet måste fattas i strid mellan olika synpunkter. Så är det nu, och så var det i slutet av 1800-talet, då det fördes oändliga diskussioner om hur mycket byggnadsmassa man rimligen kunde få belasta den lilla Helgeandsholmen med. Då diskuterades om det på Helgeandsholmen skulle byggas ett riksdagshus eller ett riksbankshus. Nu blev det både-och. I den tidens debatt talades om den trötthet man kände som en följd av de långa diskussionerna. I 1887 års debatt talades det rent av om hur man hamnat i en "kompromissshalka". Jag är rädd, herr talman, att det finns vissa likheter i denna frågas behandling mellan vad som hände i slutet av 1800-talet och vad som nu händer i 1970-talets Sverige.

Även om den byggnadskropp – en kopia av det gamla tyska riksdagshuset i Berlin – som finns på Helgeandsholmen anses för stor och tung, föreligger nu ett förslag om att öka byggnadsmassan än mer på den lilla holmen i Norrström. Dessutom skall riksdagen expandera in i Gamla stan.

Jag skulle naturligtvis inte ha tagit till orda i den här debatten om jag inte tidigare på mycket nära håll fått följa denna frågas behandling. För ungefär tio år sedan fick vi många föredragningar i gamla bankoutskottet, som jag

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

tillhörde, om riksdagshusfrågorna. Det gällde både de provisoriska och de tänkta permanenta lösningarna.

Föredragningarna var mycket lärorika. Vi fick veta att det skulle ställa sig betydligt dyrare att bygga om det gamla huset på Helgeandsholmen än att riva de nuvarande byggnaderna och bygga nytt – antingen på Helgeandsholmen, med ett betydligt stabilt underlag än det som finns där nu, eller på en annan plats. En byggnad som dessutom skulle kunna uppföras i ett betydligt lättare material.

Det var därför en fascinerande uppgift att få ta del i de diskussioner som fördes om ett nytt riksdagshus. Placeringen kunde ske inom vissa alternativ. För egen del anslöt jag mig till dem som ville planera det nya huset vid Gustav Adolfs torg. Vi fick snart veta att riksdagen var två år för sent ute med hänsyn till cityplaneringen i Stockholms kommun och att alternativet vid Gustav Adolfs torg endast kunde bli aktuellt inom en mycket begränsad ram. Riksdagen beslöt därför att planera med sikte på att bli kvar på Helgeandsholmen. Denna begränsning beklagade vi mycket.

I det nyssnämnda syftet startades också en stor nordisk arkitektpristävlan, och det uppdrogs åt de tävlande att arbeta med Helgeandsholmen som utgångspunkt. Ett hundratal förslag kunde studeras av de intresserade. Det har dess värre inte funnits något översvallande intresse för denna fråga att döma av den offentliga debatten, och tydligen under intryck av den nostalgi inför äldre byggnader som förekommit under senare år sopades alla nybyggnadsplaner under mattan.

Vi befinner oss alltså nu i ett val mellan att bygga om det gamla riksdagshuset eller att anpassa förhållandena så att riksdagen kan bli kvar här vid Sergels torg en tid framöver.

Med denna utveckling, herr talman, känner jag en lätt olust över att vi skulle hamna i en liknande "kompromisshalka" som man talade om för snart 100 år sedan.

Det är enligt min mening beklämmande att den stora nordiska arkitektpristävlan om ett nytt svenskt riksdagshus så lättvindigt förts åt sidan.

Vi är många som längtat tillbaka till Helgeandsholmen i rationella och ändamålsenliga lokaler som motsvarar enkammarriksdagens krav, men vi bjuds nu en konstruktion som skall tillfredsställa både de mera museala och de rationella intressena.

Det är en märklig vändning riksdagen gör om vi nu följer utskottsmajoritetens förslag.

Efter långa debatter och många års utredningsarbete beslöt den gamla tvåkammarriksdagen att övergå till enkammarssystem. Detta motiverade flyttningen till lokaler som motsvarade den nya enkammarriksdagens behov. Flyttningen gjordes hit till Sergels torg.

Några år senare ligger här ett förslag på riksdagens bord om att denna enkammarriksdag skall flytta tillbaka till Helgeandsholmen som kommer att erbjuda oss tre kamrar! Det är två historiska – den gamla första och den gamla andra kammaren – och en ny – den tredje kammaren – i gamla riksbankens ombyggda bankhall. Det finns fler belysande exempel på hur senare tidars

”kompromissshalka” fungerar i detta fall.

Jag är alltså besviken över oviljan att hantera denna unika möjlighet att få lokalfrågorna helt anpassade till den genomgripande författningsreformen. Besvikelsen är allra störst över att vi inte fullföljt vad som tycktes vara en allmän mening i mitten av 1960-talet, att bygga ett modernt och tidsenligt riksdagshus på Helgeandsholmen.

Mot den bakgrunden har jag tagit starkt intryck av den reservation som fogats till konstitutionsutskottets betänkande.

I reservationen sägs att man finner ”det otillfredsställande att riksdagen på det utredningsmaterial som nu föreligger skall fatta ett beslut med så vittgående konsekvenser som förvaltningsstyrelsen föreslår”.

Man uttrycker det än klarare i en följande mening där det bl. a. framhålls att det föreliggande återflyttningsoptionen i praktiken innebär att ”riksdagens framtida handlingsfrihet” under mycket lång tid kommer att minska när det gäller de egna arbetsförhållandena.

Med detta, herr talman, har jag klargjort att jag hela tiden har föredragit ett nybyggnadsalternativ. När nu valet står mellan en ombyggnad av ett antal gamla byggnader eller att t. v. stanna kvar i ett rationellt fungerande hus som detta vid Sergels torg väljer jag det senare. Jag hoppas nämligen att riksdagen på det sättet bereds ytterligare rådrum och att möjligheten för nybyggnation på lång sikt alltjämt hålls öppen.

Ett sådant ställningstagande anser jag vara mest konsekvent med hänvisning till de debatter som vi förde i slutet av 1960-talet i anslutning till författningsreformens genomförande. Den fortsatta debatten har visat – och det framgår med stor tydlighet av konstitutionsutskottets betänkande – att meningarna är mycket delade i denna fråga. Just detta talar för att det finns skäl att ytterligare penetrera frågan. Vi behöver ytterligare rådrum, som framhållits i en av motionerna, och detta tillgodoser vi genom ett bifall till reservationen. Jag kommer därför, herr talman, att rösta för reservanternas förslag.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Vad vi nu skall ta ställning till är om vi i dag definitivt skall låsa oss för en återflyttningsoption till Helgeandsholmen enligt förvaltningsstyrelsens förslag, eller om vi skall ta tid på oss för att genomlysna den här lokaliseringsproblematiken ordentligt och av det skälet stanna ytterligare ett par år i det här huset. Beslutet i dag är alltså inte ett val mellan att lokalisera riksdagen på Helgeandsholmen eller vid Sergels torg. Det är, herr talman, en god utrednings- och beslutstradition i den svenska riksdagen att inte fatta beslut utan att ha tillgång till ett fullgott beslutsunderlag och en ordentlig kostnadsredovisning. Det är just vad vi saknar i detta ärende. Jag skall något belysa detta.

Finansutskottet har i sitt yttrande till konstitutionsutskottet försökt att visa vad som bör ingå i en total kostnadskalkyl, som gör det möjligt att jämföra olika alternativ. Finansutskottet har inte gjort, och inte heller kunnat göra, en sådan total kostnadskalkyl. Men poängen är att inte heller någon annan har

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

kunnat göra det. I en total samhällsekonomisk kostnadskalkyl måste man beakta inte bara de direkta lokalkostnaderna utan också de alternativkostnader som vid de olika alternativen uppstår för de lokaler som inte används som riksdagshus. I den kostnadskalkyl som ligger till grund för konstitutionsutskottets majoritetsskrivning har man bara tagit med en typ av dessa kostnader, nämligen de kostnader som skulle uppstå beträffande byggnaderna på Helgeandsholmen om riksdagen inte flyttade dit. Däremot har man ingenting att säga om de kostnader som uppkommer i det här huset, om vi flyttar tillbaka till Helgeandsholmen.

Ett exempel på hur man har behandlat den här typen av alternativkostnader är frågan om kostnader för grundförstärkningar. Konstitutionsutskottets majoritet menar att dessa grundförstärkningskostnader inte bör belasta Helgeandsholmsalternativet, eftersom de uppkommer oavsett om en flyttnings skär eller inte. Jag skall här inte söka bedöma om dessa grundförstärkningskostnader verkligen blir lika stora vare sig man gör en stor ombyggnad på Helgeandsholmen eller ej. Inte heller skall jag försöka beräkna storleken av dessa grundförstärkningskostnader. Experter har beräknat dem till minst 100 milj. kr. Jag tar detta bara som ett exempel på att majoritetsutlåtandet är ensidigt i den meningen att man har räknat på och funderat över vilka kostnader det blir på Helgeandsholmen, om riksdagen stannar kvar här vid Sergels torg, medan man däremot aldrig har gjort de motsatta beräkningarna. Jag vill hänvisa till s. 49 i utskottsbetänkandet, där man beträffande Helgeandsholmsalternativet karakteristiskt nog uttalat följande: "Därtill kvarstår kostnaderna för riksbyggnaderna på Helgeandsholmen."

När Anders Björck tidigare i dag försökte göra en värdering av kostnaderna påstod han att man också måste beakta kostnaderna för att underhålla och göra något vettigt av Helgeandsholmen, och då kom han till slutsatsen att Helgeandsholmsalternativet blir betydligt billigare. Samma tankegång gav Erik Wärnberg uttryck för när han sade att vi inte skall blanda in Stockholms kommuns ekonomi i detta sammanhang.

Det här är typiskt för den mycket vilseledande argumentation som utskottsmajoriteten för. Man blandar samman de samhällsekonomiska kostnaderna för denna operationen med kostnaderna för riksdagen. Det hus som vi nu befinner oss i kommer ju inte att kunna fungera alldeles utan kostnad, oavsett vilket ändamål man vill använda det till, om riksdagen flyttar härifrån till Helgeandsholmen.

Låt oss t. ex. anta att den lokal som vi nu befinner oss i görs om till en teater – jag tänker då på den yrkesmässiga teaterverksamheten! Då kommer ju samhället, Stockholms kommun och staten, att ha kostnader både för ombyggnaden av fastigheten till teater och framför allt för driftkostnader för användningen av huset som en teaterbyggnad. Ett annat exempel på en kostnadspost som måste ingå i en totalkalkyl är den dubbelhyra för regeringskansliet som uppkommer under den period då det nuvarande kanslihuset står tomt för ombyggnad och då andra lokaler får användas för både regeringskansliet och riksdagen, under förutsättning att man går in för återflyttningsalternativet.

Om man gör en fullständig kalkyl och alltså beräknar de samhällsekonomiska kostnaderna för riksdagen förlagd till Helgeandsholmen och förlagd till Sergels torg och för de kostnader som följer med andra aktiviteter, som skall finnas i den byggnad som icke används som riksdagshus, blir det totala utfallet för de båda alternativen mycket olika. Helgeandsholmsalternativet, alltså återflyttning enligt majoritetens förslag och användande av detta hus till andra ändamål, blir då oerhört mycket kostsammare för samhället. Det är också viktigt att ha klart för sig att kostnaderna för de båda alternativen realekonomiskt är mycket olika. Sergelstorgsalternativet medför kostnader för användning av redan befintliga lokaler, framför allt hyror och underhåll, medan Helgeandsholmsalternativet med en ombyggnad ju tar i anspråk stora reala resurser i form av arbetskraft och material.

Jag tror i och för sig inte att någon i dag slutgiltigt kan uttala sig om de totala kostnaderna för den ena eller den andra lösningen. Anders Björck uttryckte sig så, att vi inte vet de exakta kostnaderna, men jag tycker ändå att konstitutionsutskottets resonemang om kostnaderna är torftigt, och jag skulle vilja be kammarens ledamöter att studera s. 49 i dess betänkande. Jag vill läsa upp ett par av de formuleringar som man där använder när man slutgiltigt skall ta ställning till denna viktiga kostnadsproblematik.

Det sägs på den övre delen av s. 49 bl. a. följande: "Kostnadsuppskattningar av detta slag är självfallet alltid i sista hand resultatet av en rad bedömningar av förhållanden som ännu inte kan med exakthet anges. Utskottet kan emellertid inte finna fog för antagande att kostnaderna i denna del uppskattats oralistiskt i förslaget eller att det eljest finns skäl att lägga en annan kostnadsbedömning för Helgeandsholmsalternativet till grund för ärendets prövning."

Det är alltså slutsatserna när det gäller kostnaderna för återflyttningen. Om Sergelstorgsalternativet säger utskottet:

"Vad gäller kostnaderna för ett eventuellt kvarblivande vid Sergels torg är dessa enligt utskottets mening mycket svåra att med säkerhet beräkna. Som framgått av det material som redovisas i bilagorna kan sådana kostnadsberäkningar göras på flera olika sätt och med i hög grad varierande resultat. --- För bedömningen av riksdagens lökalfrågor på längre sikt har utskottet dock inte funnit att skillnaderna i fråga om kostnaderna bör tillmätas någon avgörande betydelse."

Detta är faktiskt allt vad utskottet säger på dessa punkter. Vad jag försöker hävda är att man inte har gjort någon samhällsekonomisk kostnadskalkyl men att det med säkerhet kan sägas att en sådan kalkyl skulle uppvisa mycket stora skillnader mellan de bägge alternativen. Helgeandsholmsalternativet är en långt större samhällsekonomisk belastning än det andra alternativet. Storleken på de kostnaderna kan vi inte säga någonting om.

På en punkt kan vi däremot med större säkerhet säga någonting om kostnaderna, och det gäller effekten på den statliga budgeten. Helgeandsholmsalternativet kommer nämligen under den närmaste femårsperioden att belasta den statliga budgetens utgiftssida långt kraftigare än Sergelstorgsalternativet, medan man kan ha olika meningar och känna osäkerhet om vilken

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

budgetbelastningen blir på mycket lång sikt vid en jämförelse mellan de båda alternativen. Men i en situation när det statliga budgetunderskottet beräknas bli större än någon gång tidigare och då vi upplever mycket påtagliga finansieringsproblem för den offentliga sektorn i dess helhet är det ändå, tycks det mig, mycket svårt att också fatta ett beslut som kommer att belasta utgiftssidan på den offentliga sektorn med ett belopp i storleksordningen en halv miljard kronor eller mer. Vi har ju i den ekonomiska politiken varit ense om nödvändigheten av att minska stegringstakten vad gäller de offentliga utgifterna och att inte belasta statsbudgetens utgiftssida hårdare. Slutsatsen måste därför bli att det inte kan vara rimligt att nu fatta ett beslut om riksdagens lokalisering som innebär så stora anspråk på den statliga budgetens utgiftssida.

Herr talman! Man måste då ställa sig frågan: Varför vill majoriteten forcera fram ett beslut i den här frågan just nu? Är det en så stor nackdel för riksdagen att bli kvar i det här huset ett par år till och att använda den tiden till att på ett grundligare och mer ansvarsfullt sätt pröva frågan om den framtida lokaliseringen? Varför vill man hasta i väg? De frågorna har vi inte fått svar på i debatten. Ingen företrädare för konstitutionsutskottets majoritet har kunnat förklara för kammaren varför vi just nu i ett ovanligt ansträngt statsfinansiellt läge skall binda oss för stora kostnader och oklara konsekvenser, när vi lika väl kan avvakta ett eller ett par år ytterligare i det hus vi nu befinner oss i och som ändå fungerar ganska hyggligt.

Jag tror att också de som tycker att det här huset från funktionssynpunkt inte fyller alla de krav som man kan ställa, de som vill ha rationellare lokaler och större utrymme och som tror att man kan få det på Helgeandsholmen, borde kunna stödja ett alternativ som innebär att vi nu inte hastar i väg utan att vi tar oss tid att grundligt studera hela den här problematiken och att göra det på ett mer ansvarsfullt sätt än vad förvaltningsstyrelsen och konstitutionsutskottets majoritet har gjort.

Ett bifall till reservationen innebär att vi nu inte låser allt det fortsatta arbetet på riksdagens lokalfråga. Det ger grunden till en mera ansvarsfull och mera allsidig lösning av riksdagens lokalfråga.

Ett bifall till majoritetens förslag innebär däremot en slutlig bindning. Sedan är det för sent att ändra sig.

Av detta skäl, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

ERIK WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har med mycket stort intresse tagit del av finansutskottets yttrande till konstitutionsutskottet. Men låt mig, Björn Molin, säga att jag tycker att det är en kompromissprodukt för att få fram ett enhälligt utskottsbetänkande, som man egentligen kan utläsa nästan vad som helst ur – å ena sidan det och å andra sidan det. Jag tror inte att man i det aktstycket kan få något vidare stöd, vilken riktning man än vill följa.

Finansutskottet anför att man helt enkelt inte kan klara av att ge en samhällsekonomiskt samlad kalkyl, och det är riktigt. Det kan, som Björn Molin påpekade, ingen annan heller göra, därför att det är många fler

kostnader som skall tas med i bilden.

Vi har valt att försöka göra en beräkning av vad hyran kan bli här vid Sergels torg och vad hyran kan bli på Helgeandsholmen – utan att blanda in samhällsekonomiska synpunkter. Då kommer man fram till att det blir billigare för riksdagen att flytta ner till Helgeandsholmen.

Blir det då inte billigare även om man tar med de samhällsekonomiska kalkylerna i beräkningen? Jo, jag hävdar att det blir det. Jag tolkar det nämligen så, att Stockholms kommuns företrädare, som man säger, i dag tvingas att bygga om Stadsteatern på ett eller annat sätt eller skaffa en ny stadsteater – man är nämligen i en desperat situation, för att använda borgarrådet Hansons eget uttryck. Och om man alltså befinner sig i en desperat situation och ändå måste bygga en teater, var är det då samhällsekonomiskt sett bäst att bygga den teatern? Är det här – där man redan har dessa väldiga takhöjder, lämpade för en teater – eller i gamla riksdagshuset eller någon annanstans, på någon okänd plats som jag inte känner till? Självklart är att det blir billigast att bygga den här. Om det behövs hotellrum i Stockholms centrum, vart är det då billigast att förlägga de rummen? Givetvis hit, där hotellrummen redan är färdiga.

Det finns alltså ingenting som säger att det för att man skulle få en samlad totalekonomisk bild av läget skulle vara fördelaktigast för riksdagen att stanna kvar och lägga de utrymmen som man ändock förutsätter kommer att behövas på någon annan plats i staden. Det skulle inte bli billigare.

Om jag sedan får gå till frågan om budgetunderskottet, som Björn Molin tog upp, vill jag säga att det är klart att det blir ett budgetåtagande på en gång, vilket givetvis blir större vid en flyttning än det skulle bli om vi stannade kvar. Utredningens förslag innebär således ett större åtagande på en gång. Men inte värst mycket större! Reservanterna förutsätter att vi omedelbart skall bygga ett nytt hus på andra sidan av Drottninggatan för ett pris i storleksordningen 60 milj. kr. i dagsläget, att vi skall bygga om det här huset för 100 milj. kr. – det tänker man sig behövs för att få det beboeligt – att man under alla omständigheter skall klara det eftersatta underhållet nere på Helgeandsholmen och att man i rimlighetens namn också måste göra byggnaderna på Helgeandsholmen användbara för något alternativt ändamål. Man kommer då upp i kostnader som blir lika stora. Även rent samhällsekonomiskt sett är utredningens förslag att föredra.

BJÖRN MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt som Erik Wärnberg säger att ingen har gjort någon fullständig samhällsekonomisk kalkyl över båda alternativen – vi är ense om att finansutskottet inte gör anspråk på att ha utfört någon sådan. Vad som framhållits från finansutskottets sida är att man inför ett sådant ställningstagande inte kan nöja sig med att se på driftkostnaderna och att göra, som Erik Wärnberg säger, en hyresjämförelse, utan att man också måste göra en samhällsekonomisk kalkyl av de båda alternativen. Vad jag menar är att konstitutionsutskottets majoritet inte alls har redovisat någon sådan kalkyl.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

Jag har redovisat ett antal argument för varför jag *tror* – jag stryker under ordet *tror* – att Helgeandsholmsalternativet när det gäller de samhällsekonomiska kostnaderna blir väsentligt mera påfrestande än Sergelstorgsalternativet. Men det är ju från denna utgångspunkt, herr talman, som jag har sagt: Låt oss vänta med beslutet och låt oss först göra en fullständigare utredning! Därför vill jag på nytt ställa frågan till företrädarna för majoriteten: Varför vill ni forcera fram beslutet i dag? Vad är det för fel med att vänta någon tid för att göra en grundlig analys av kostnader och andra konsekvenser, då i första hand de samhällsekonomiska effekterna av de bägge förslagen?

Vad vi har förespråkats i en motion som jag har skrivit under tillsammans med ett 20-tal andra folkpartister och vad konstitutionsutskottets majoritet förordade år 1975 var ju att dessa båda alternativ skall ges en likvärdig belysning i utredningsmaterialet, men den belysningen vill majoriteten hela tiden hejda. Min fråga går därför på nytt till Erik Wärnberg, om han fungerar som företrädare för majoriteten här: Varför vill ni forcera fram ett beslut i dag utan att vi har ett fullständigt underlag? Vad är det för fel på att vänta ett tag och därmed stanna i detta hus två till tre år längre än vad man eljest skulle göra?

ERIK WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! För att få en fullständig samhällsekonomisk analys av den här frågan räcker det inte med ett par tre år. Förutsättningarna ändras för varje dag, och en analys beror helt enkelt på vilka förutsättningar man räknar med. Om man räknar med att vi skall ha människorna i det här landet sysselsatta och om man räknar med att byggenskapen i det avscendet är en motor – vi arbetar ju nu med att till varje pris få i gång byggenskapen, och vi skall bygga inte bara bostäder, utan också samlingslokaler och administrationsbyggnader – då ställer jag mig frågan: Varför är inte det här bygget en samhällsmotor i lika hög grad som någonting annat?

Enligt min mening går det inte att i varje enskilt läge räkna fram en samhällsekonomisk kalkyl som säger: Nu är det lämpligt, men i morgon är det inte lämpligt och i går var det ännu olämpligare. Det går inte att göra det, och därför är det lika bra att ge upp.

Medan jag har ordet skulle jag dessutom vilja säga att jag inte är helt säker på att Björn Molin har uppfattat saken fullständigt rätt när det gäller de dubbla hyror han vill lägga på. Han säger att man måste räkna med en dubbel hyra under den tid man håller på att lämna kanslihuset. Om Björn Molin har rätt i det fallet förutsätter det att man aldrig någonsin har tänkt att reparera kanslihuset. Tänker man göra det, så blir det även då en dubbelhyra. Inte ens det argumentet håller alltså, om man nu skall börja granska närmare den kompromissprodukt som det här är fråga om.

Man har ju nu hållit på med att utreda den här frågan under tio år, och man har diskuterat alla möjliga alternativ. Man kan inte fortsätta med detta hur länge som helst. Jag instämmer i vad Sture Palm sade här förut: Förr eller senare utbreder sig tröttheten. Ännu är vi på alerten och tycker att vi vet vad vi vill och att det inte gör så mycket om den ena eller den andra riktningen

skulle vinna med relativt liten majoritet. Vi vinner inte ett enda dugg med att fortsätta det här arbetet, för vi kommer aldrig någonsin att kunna få fram en samhällsekonomisk kalkyl som redovisar vilket som för landet är det bästa – det beror alldeles på omständigheterna under varje enskilt år, och det är därför ingen idé att hålla på med det.

Jag vill slutligen ta upp det argument som Stockholms fastighetskontor har använt sig av och som innebär att om man inte bara ser på de samhällsekonomiska kostnaderna utan även på andra kostnader så kommer inflationen att göra det hus vi föreslår på Helgeandsholmen mycket dyrare, och då kommer Sergelstorgsalternativet att framstå som billigare. Men om inflationen fortsätter kommer det att bli dyrare att bygga ett hus för varje år vi dröjer – det är en av nackdelarna. Man förrycker också planeringen om man väntar, och vi måste ju någon gång veta hur vi skall ha det i den här staden. Det är en annan nackdel, och jag skulle kunna nämna flera.

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

BJÖRN MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Erik Wärnberg glider undan de centrala frågor jag har ställt till honom. Jag efterlyser en samhällsekonomisk bedömning av effekterna av de olika förslag som lagts fram, och då säger Erik Wärnberg att det ju ändå skall byggas och att det t. ex. finns behov av fler hotell här i Stockholm. Men poängen är ju den att förslaget borde ha inkluderats i exempelvis ett investeringsprogram för statliga lokaler i Stockholmsområdet. Något sådant har man inte försökt göra.

Vad vi nu skall ta ställning till är å ena sidan en reservation – Erik Wärnberg kallar den för en kompromissprodukt, och det behöver i och för sig inte vara något negativt – som håller många olika lösningar öppna. Å andra sidan har vi ett majoritetsförslag som låser alla dörrar och ger utrymme för endast *en* lokalisering. Reservationen har därför fått stöd av personer med ganska olika syn på frågan om riksdagens framtida lokalisering. Det behöver inte vara något fel i det. Tvärtom är det enligt min mening riktigt att när det finns olika önskemål och olika bedömningar när det gäller frågan om riksdagens lokalisering, då skall man icke forcera fram ett beslut utan då skall man i stället göra en fullständig och förutsättningslös prövning.

Den avgörande frågan, herr talman, är ändå: Skall vi binda oss för det illa utredda, delvis ogenomtänkta och sannolikt mycket kostsamma förslag som förvaltningsstyrelsen har lagt fram eller skall vi ta litet mera tid på oss, resonera litet grundligare och försöka hitta en riktigt bra lösning?

Andre vice talmannen anmälde att Erik Wärnberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Den borgerliga regeringen rekommenderade 1977 riksdagen att senarelägga en återflyttning till Helgeandsholmen. Det kom till särskilt uttryck i kompletteringspropositionen, där regeringen uttalade det som önskvärt att återflyttningen senarelades. Skälet för denna begäran var det

Onsdagen den
8 mars 1978

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

kärva ekonomiska läget. Finansutskottet föreslog riksdagen att ge regeringen till känna vad utskottet anför. Det biföll riksdagen. Det borde åtskilliga borgerliga riksdagsledamöter ha tagit intryck av även i detta fall.

Man kan ha olika beteckningar för det ekonomiska läget. Det minsta som kan sägas är att det är kärvt. Ordet kris nämns allt oftare. Det betyder att många nära ting som bostäder, arbete, sjukvård och priser måste ha en bestämd prioritet vid fördelningen av de alltför få resurser vi har att ta i anspråk. Den framräknade siffran för återflyttning av riksdagen till Helgeandsholmen anges till 377 milj. kr. Alla vet att det är en delkostnad. Att totalkostnaderna kommer att uppgå till åtminstone 500 milj. kr. torde det vara ytterst få i byggbranschen initierade som invänder emot.

Detta är stora pengar som i nuläget, och inom överskådlig tid, skulle kunna användas till många samhällsnyttigare ting än att bygga nya lokaliteter åt Sveriges riksdagsledamöter. Låt mig ta ett enda exempel. Vi har bostadsbrist på gång, höga byggkostnader och ständigt ökade hyror. Från socialdemokratiskt håll har vi motionerat om ränte- och amorteringsfria stående lån i flerbostadshusen för att eliminera överkostnaderna. Det skulle betyda en kraftig sänkning av hyresnivåerna. Av den halva miljard jag använde i exemplet skulle vi behöva ta i anspråk 224 milj. kr., räknat på färdigställda lägenheter i flerbostadshus 1977. Vi skulle kunna – och det är nödvändigt – fördubbla antalet lägenheter i flerbostadshus 1978 och ändå inom ramen av en halv miljard ha utrymme för dessa tillägslån.

Jag anser att riksdagen borde ha ett större intresse av att satsa resurserna där de bäst behövs. Ingen kan, om han vill bli trodd, påstå att nya riksdagslokaler framstår som angelägnare än exempelvis nya bostäder.

Det har sagts att man på ett riksdagshus skall ha två bestämda krav. Det skall vara flexibelt, dvs. ha tillväxtpöjligheter, och det skall vara funktionsdugligt. Självklart är detta en bra målsättning. Men vi har också fått veta att funktionerna hos alternativet återflyttning till Helgeandsholmen och hos en utbyggnad av Sergelstorgsalternativet inte är i avgörande grad olika. Vad som kan uppnås på Helgeandsholmen med omnejd kan således också uppnås vid Sergels torg. Många sansade bedömare anser att återflyttningsalternativet enligt föreslagen modell innebär en viss exklusivitet på funktionens bekostnad. Sedan ankommer det på var och en av riksdagens ledamöter att, åtminstone inför sig själv, erkänna hur många procent som är nostalgi när det gäller återflyttningsalternativet.

Det har talats mycket om kvadratmeter i denna debatt – kvadratmeter på längden och på tvären. Tonläget har knappt varit hörbart när de ekonomiska frågorna har berörts. Det beror ju på att kostnaderna kommer att bli mycket betydande. Intressant har också varit att lyssna på all den välvilja mot Stockholm som självutnämnda stockholmianer har utvecklat i den här debatten. Vi har fått höra vad Stockholm bör göra med kulturhuset, med hotellbyggnaden och med det nuvarande riksdagshuset. En annan expert på Stockholm har berättat vad som inte är möjligt att genomföra. Som bevis för uppgifterna i den redogörelsen fick vi höra att fastighetsägare inte skulle komma att lämna ifrån sig de hus som behövs för att utveckla Sergelstorgs-

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

alternativet. På sluttampen fick 1960-talets politiker en dos ovet för några åtgärder som tydligen har verkat hindrande på riksdagshusets planering.

Som boende i Stockholm är jag alldeles omtumlad av denna s. k. sakkunskap. Men jag känner inte igen mig i dessa beskrivningar. Det snällaste jag kan säga till dessa debattörer är att debatten i dag principiellt gäller ett riksdagshus. Om riksdagen, mot allt förnuft, flyttar tillbaka till Helgeandsholmen kan ledamöterna av denna riksdag lugnt överlåta åt de boende i Stockholm och de styrande i Stockholm att avgöra vad som skall ske med de här fastigheterna. Om riksdagen stannar kvar här – i enlighet med vanligt sunt förnuft – har företrädare för denna stad gjort utfästelser som man kommer att infria. Det kan ni lugnt ta fasta på. Det borgarråd som i dag fick ett hedersomnämmande i utskottsordförandens inlägg är inte representativ för stämningarna i Stockholms stadshus.

Som alla andra som har ställt sig kritiska till återflyttningen har jag ständigt frågat: Vad är orsaken till att vi inte har utrett Sergelstorgsalternativet? Vi fick höra nyss i ett inlägg av Erik Wärnberg att den här frågan har utretts under en tioårsperiod. Inte någon gång under denna tioårsperiod har man kommit på tanken att tillmötesgå de starka önskemålen att på samma basis som Helgeandsholmen utreda alternativet Sergels torg. I stället för att få en utredning om Sergels torg, i stället för att få en seriös utredning tillsammans med Stockholms kommun får vi av Erik Wärnberg höra en mängd saker som borde ha belysts i en sådan utredning. Och det materialet framförs här av en av de hätskaste motståndarna till ett kvarstannande vid Sergels torg. Därtill kommer också att Erik Wärnberg odlar myten om Stockholmspolitikernas moral. Jag kan bara säga att man i Stockholms stadshus, oavsett partigruppering, har en gemensam bestämd uppfattning, nämligen att kommunen är angelägen om att riksdagen skall stanna i Stockholm och att riksdagsledamöterna skall trivas i Stockholm.

Herr talman! Efter Erik Wärnbergs inlägg vet vi också att ett uppskov i ärendet nu drar ett löjets skimmer över riksdagen och att det kommer att kosta mer pengar än som föreslagits. Ja, det kostar miljoner att utreda, det vet vi om utredningarna kring Helgeandsholmen. Men lägg märke till att samma företrädare som i olika omgångar fått flera miljoner för att arbeta med Helgeandsholmsalternativet konsekvent, sedan riksdagsbeslutet den 28 maj 1975, har vägrat – i kraft av majoritet i denna fråga – att på likvärdigt sätt utreda Sergels torg. Entusiasmen har helt ägnats Helgeandsholmen. Jag hoppas verkligen att denna händelse är ett undantag från den allmänt omfattade praxisen i parlamentariska sammanhang att i en fråga av denna storleksordning ge minoriteten samma chans att för sin åsikt ha bedömningsmaterial som tillkommit majoriteten.

Herr talman! Jag ställer självfallet upp på reservationen – även om jag helst hade sett att vi hade fått ett beslut i dag om att stanna kvar vid Sergels torg. Blir det beslut om Helgeandsholmen, som bygger på tyckande och sannolikheter, får jag bara önska de ledamöter som kommer att kuta runt där lyckas till. Kanske ändå i en framtid en del ledamöter i den omgivningen längtar tillbaka till Sergels torg. Det tolkar jag bäst genom att citera Hamlet, tredje

akten: Så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kranka blekhet över.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag har efter bästa förmåga försökt följa den här frågan.

För mig är det viktigast att riksdagens lokaler är ändamålsenliga och att arbetet flyter bra. Jag har inte blivit övertygad om att det kommer att bli bättre i sådana avseenden genom en återflyttning enligt utskottets majoritetsförslag. Tvärtom är det min uppfattning att det förslaget ger sämre arbetsmöjligheter, t. o. m. i flera avseenden än vad som har berörts här i dag.

Det finns också experter som allvarligt ifrågasätter de framlagda kostnads-kalkylerna och som menar att kostnaderna för det presenterade återflyttning-alternativet kommer att överskridas med flera hundra miljoner.

Om så skulle ske – hur skall vi som riksdagsmän då kunna gå ut och uppmana kommunalfolk att spara på förvaltningsbyggnader och annat? De kan då – med rätta – säga: Varför skall vi vara mera sparsamma än riksdagen?

När det gäller kostnaderna företer det här projektet vissa likheter med ett pappersbruk i Vietnam. Bai Bang-projektet har blivit betydligt dyrare än man tänkt sig, och det är inte färdigt än. Vi vet inte var det slutar. Men det räcker med *ett* Bai Bang – vi skall inte ha ett i Stockholm också.

Jag är inte heller säker på att en majoritet av de anställda här i huset vill ha en återflyttning. Jag vet att det finns olika meningar bland de anställda, men jag tror att en majoritet av dem som arbetar här i huset vill vara kvar här.

Jag har stor förståelse för argumentet att riksdagen bör ha ett eget hus. Det tycker jag också. Men bara för att nå det målet bör man inte godta ett dåligt alternativ. Jag kommer därför att stödja reservationen och yrkar bifall till den.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det byggs inte nya parlament särskilt ofta, vare sig i vårt land eller i andra länder. Det är nära nog en unik företeelse. Det är därför inte orimligt att planeringen av ett nytt parlament både tar tid och stöter på många svårigheter. Inte minst i ett sammanhang som detta är det därför klokt att i förväg eliminera så många svårigheter och brister som möjligt; det ges inte så många tillfällen att göra det sedan.

Det förslag till nytt eller, om man så vill, ombyggt riksdagshus på Helgeandsholmen som förvaltningsstyrelsen framlagt för kammarens behandling nu är ett resultat av riksdagens tidigare fattade principbeslut om en återflyttning till Helgeandsholmen. Enligt vad jag kan bedöma har byggnadskommitté och förvaltningsstyrelse på ett förtjänstfullt sätt fullgjort ett av riksdagen givet uppdrag som icke varit helt lätt.

Om resultatet ändå inte helt motsvarar i varje fall mera långtgående förväntningar på nya och ändamålsenliga lokaler för riksdagens arbete, så beror det inte på kvaliteten i det utförda uppdraget utan på att det är en i sig omöjlig uppgift att sammanfoga flera befintliga, för skilda ändamål uppförda

och för andra ändamål planerade, byggnader till ett väl fungerande sammanhållet riksdagshus. En sådan uppgift kan bara lösas genom långtgående kompromisser mellan skilda önskemål och behov.

Det framlagda förslaget bär naturligtvis också spår härav. Utifrån de förutsättningar som varit givna kan knappast en bättre lösning erhållas än den som nu föreligger. Reservanterna har inte heller övervägt att begära ytterligare utredning och överarbetning av det framlagda förslaget. Det är i varje fall min mening att det framlagda förslaget erbjuder nöjaktiga lokaler för riksdagens verksamhet för lång tid framöver. Men det är också min mening att det inte löser riksdagens lokalbehov på ett tillfredsställande sätt. Huruvida en mer ideal lösning över huvud är möjlig i den centrala delen av Stockholm, där jag tror att vi alla anser att riksdagshuset skall vara placerat, är inte självklart.

Men innan riksdagen för lång tid – det har i debatten nämnts 100 år – binder sig för en lösning av sin lokalfråga bör det dock först prövas om inte en mer ideal lösning kan erås. På samma sätt som Helgeandsholmsalternativet nu har utretts bör enligt reservanternas mening med samma omsorg prövas om inte en bättre och möjligen också billigare lösning kan uppnås genom en ändring av befintliga lokaler vid Sergels torg förenad med erbjudna tillbyggnadsmöjligheter. Enligt min mening har byggnadskommitté och förvaltningsstyrelse fullgjort det uppdrag som riksdagen har beslutat, men uppdraget bör nu utvidgas till att också omfatta en omsorgsfull prövning av Sergelstorgsalternativet.

I sitt anförande gjorde Yngve Nyquist gällande att reservanternas förslag var ett underkännande av en seriös utredning som riksdagen själv hade tillsatt. Det är ett felaktigt påstående. Vi kan inte underkänna en utredning som inte har utförts och som kommittén inte har haft i uppdrag att verkställa. Att det förhåller sig på det sättet kan man utläsa av utredningens eget yttrande i det avsnitt som gäller Sergelstorgsalternativet. Man skriver så här:

Utredningen har inriktats på att översiktligt studera konsekvenserna av att överarbeta lokalprogrammet 1977 för riksdagen applicerad på Sergelstorgsfastigheten, att precisera expansionsbehovet och erforderliga förändringar med hänsyn härtill samt att undanröja vissa funktionsproblem som sammanhänger med nuvarande lokaldisposition.

Vidare sägs i utredningen att en mycket översiktlig dispositionsskiss har upprättats främst som underlag för uppskattning av erforderliga ombyggnadskostnader. De åtgärder som finns i den sistnämnda delen får, enligt vad som uttryckligen framhålls i utredningen, endast ses som ett sätt att inplacera lokalprogrammet i den befintliga byggnaden och ej som ett förslag till omDisposition.

När utredningen av Sergelstorgsalternativet har förts fram till samma nivå som det nu föreliggande förslaget är det tid för riksdagen att ta slutlig ställning. Först då föreligger enligt reservanternas mening ett fullgott beslutsunderlag.

Mot bakgrund av reservanternas förslag finns det i dag icke anledning till

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

en mer omfattande analys av Helgeandsholmsalternativet kontra Sergels torg. För min egen del vill jag gärna konstatera att jag inte tycker att det framlagda förslaget ger en fullgod lösning på riksdagens långsiktiga lokalbehov men att jag också finner att de nuvarande lokalerna i den utformning de i dag befinner sig vid Sergels torg, även förenade med nybyggda lokaler vid andra sidan Drottninggatan, inte heller ger en tillfredsställande långsiktig lösning av lokalbehovet.

Herr talman! Just denna osäkerhet som flera av oss känner är det främsta skälet till att beslutsunderlaget bör utvidgas genom en omsorgsfull utredning om hur en lösning av lokalbehovet vid Sergels torg kan utformas.

Det har sagts att det är genant för riksdagen att inte kunna visa tillräcklig beslutskraft i sin egen lokalfråga utan att gång efter annan skjuta på frågan för ytterligare utredningar och överväganden. Jag kan inte dela denna uppfattning. Även den som gillar handlingskraft och beslutskapacitet borde kunna medge att vi här har att behandla ett så unikt, dyrbart och för lång tid bindande byggnadsverk att en omsorgsfull prövning inte kan läggas riksdagen till last.

Mot denna bakgrund kan jag icke heller finna att en tidsförskjutning på ett år innan riksdagen slutligen och definitivt avgör frågan kan vara särskilt anstötlig eller till mera avsevärt förfång. Vi förfogar dock under tiden över lokaler som, även om de inte är helt ideala, ändå måste anses som acceptabla. Det är som går förlorat genom att vi nu utvidgar beslutsunderlaget och senare möjligen beslutar anta Helgeandsalternativet borde kunna bäras med jämnomod.

Det är egentligen orimligt att lösa riksdagens lokalfråga för hundra år framåt i tiden genom ett beslut, beträffande vilket uppemot halva kammaren har en annan åsikt än majoriteten. Det kan i varje fall inte vara ett uttryck för att förslagets fördelar framstår som särskilt påtagliga. Det kan inte göras gällande att kanske uppemot hälften av kammarens ledamöter skulle styras av andra motiv än omsorgen om goda arbetsbetingelser för riksdagen. Nog vore det en stor tillgång både för kammarens anseende, som det har talats så mycket om i dag, och för det framtida riksdagsarbetet om vi kunde leta oss fram till en gemensam lösning av vår lokalfråga.

Det är vidare min förmodan, herr talman, att medborgarna skall hålla oss räkning för att vi så omsorgsfullt som möjligt prövar denna viktiga men också kostsamma fråga, även om dådkraften i handläggningen blir litet eftersatt. Och skulle denna förmodan icke visa sig riktig, så kanske kommande generationer av riksdagsmän skall hålla oss räkning för att vi hade bästa möjliga beslutsunderlag när vi avgjorde deras lokalfråga. Om inte heller detta skulle vara ett korrekt antagande, så kan jag försäkra att de av oss som känner sig osäkra i dag skulle känna det tryggt att vi medverkat till att vår lokalfråga prövats så omsorgsfullt som det över huvud taget är möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Låt mig med tanke på vad som har sagts om utredningar och sådant ge ett litet historiskt perspektiv.

Den svenska riksdagen har rykte om sig att basera sina beslut på mycket väl förberedda förslag. Frågorna är som regel mycket noggrant utredda. En noggrann belysning av ärendena sker från olika synpunkter. Detta kan med fog påstås också om riksdagens lokalfrågor på längre sikt.

Redan år 1968 förelåg den första teknisk-ekonomiska utredningen, utförd av byggnadsstyrelsen. Sveriges riksdag inbjöd 1971 till nordisk arkitektävling om lösning av riksdagshusfrågan på längre sikt. Prisnämnden för denna tävling fick som ordförande förra statsrådet Lindholm, och kommittén bestod av representant för Stockholms stad och de politiska partierna. Därför ingick i kommittén arkitekter från Sverige, Finland, Danmark och Norge.

Tävlingen fick stort deltagande av arkitekter från hela Norden. Den blev uppdelad i två huvuddelar – dels en som avsåg ett nybyggnadsalternativ, dels en som avsåg ombyggnad av de nuvarande riksbyggnaderna. Även för nybyggnadsalternativet var Helgeandsholmen förläggingsplatsen. Tävlingsresultatet blev att ett nybyggnadsförslag vann. Skapare av detta var ett par danska arkitekter. Först på fjärde och femte plats kom ombyggnadsförslag.

I kommittén avgavs ett par reservationer och ett särskilt yttrande. En av reservanterna ansåg att ett ombyggnadsalternativ bort vinna och uttryckte för sin del klart att de gamla riksbyggnaderna borde bevaras:

”Oavsett byggnadens skönhetsvärde har det gamla Riksdagshuset vuxit in i det allmänna medvetandet som en del av miljön vid Norrström. Byggnaden speglar en epok och utgör en symbol för den svenska parlamentariska demokratin. Den kan, om den rivs, aldrig efterliknas. Byggnaden bör därför bevaras och rimliga kompromisser bör i stället göras i avseende på byggnadens funktionssätt och stadsbilden. Vi rekommenderar att riksdagens lokalfråga löses genom ombyggnad.”

Vid den omfattande remissomgången yrkade nästan alla instanser på att inte riva, utan på att genom ombyggnad bevara riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. Det utredningsarbete som efter den stora tävlingen vidtogs, har som bekant även klarlagt att ett ombyggnadsalternativ blir det mest ändamålsenliga. Dels kan med föreliggande ombyggnadsförslag rationella och framtidsdugliga parlamentslokaler inrättas i de gamla riksbyggnaderna, dels blir det största möjlighet att inom och i nära anslutning till dessa förfoga över ett större framtida expansionsutrymme än det Sergelstorgsalternativet kan erbjuda. Detta är i siffror klart bevisat.

Vi kan etablera det framtida parlamentet helt på den av riksdagen ägda Helgeandsholmsmarken jämte därtill anslutna statsägda fastigheter. Detta är, tycker jag, värt mycket stort beaktande. Där riksdagen alltså kan få en framtida god etablering, där kan vi samtidigt konstatera att detta därtill är ett mindre kostsamt alternativ än att bli kvar i Sergelsbyggnaderna. Någon sade här tidigare i debatten att funktionsdugligheten har underordnats riksbyggnadsangelägenheten. Nej, tvärtom, de gamla lokalerna blir anordnade till än

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Riksdagens lokal-
frågor på längre
sikt*

mera funktionella lokaler än vad vi har här vid Sergels torg.

Ytterligare en viktig aspekt tillkommer, nämligen säkerhetsfrågorna, vilka tidigare i dag här omnämnts. Tyvärr måste vi nu mera än tidigare beakta möjligheten av dessa frågors lösning. Dessa har kommittén diskuterat tillsammans med rikspolisstyrelsen. Därvid har det framkommit att det s. k. skalskyddet lättare går att få till stånd på Helgeandsholmen och till rimliga kostnader. Men i nuvarande riksdagsbyggnad vid Sergels torg, där många andra dagliga aktiviteter pågår, är frågan om skalskyddet mycket svårbemästrad. Härtill behövs inbyggande av hissbatterier och etablering av nya reservutgångar för utrymning, m. fl. detaljer, vilket kommer att kosta mycket och ändå inte blir riktigt bra i detta hus.

Detta är alltså ett uttalande från auktoritativt håll. Jag vill hänvisa till att det också har gjorts en kostnadsutredning med föreliggande siffror i både utskottsbetänkandet och i förvaltningsstyrelsens utlåtande, som också belyser kostnaderna med Sergelstorgs- resp. Helgeandsholmsalternativet. Ännu en gång vill jag alltså säga att kostnaderna blir lägre med det senare alternativet.

Herr talman! Jag har här i debattens slutskede velat anföra några synpunkter på tillkomsten av de olika noggranna utredningar som gjorts på riksdagens uppdrag i akt och mening att ge svenska parlamentet en framtida och tidsenlig byggnation. Att vidta ytterligare utredningar leder säkerligen inte till något annat än ökade kostnader.

Vi kan alltså konstatera att det går att etablera ett modernt parlament i de traditionsrika byggnaderna i ännu mer tidsenliga och ändamålsenliga lokaler till en kostnad som är lägre än för provisoriet här vid Sergels torg. Jag tror även att om vi gjorde en gallupundersökning skulle de flesta svenskar vilja ha sin gamla parlamentsbyggnad kvar som ett levande parlament och inte som ett museum. Riksdagen får då även äga sina parlamentsbyggnader och Stockholms kommun har möjlighet att bibehålla sina avsedda kulturaktiviteter i de byggnader för vilka de uppförts.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets förslag.

TORKE LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att Thorsten Larsson anser det självklart att det är så mycket billigare att flytta till Helgeandsholmen än att vara kvara här. Låt mig säga att den punkten är minst sagt omtvistad. Undersöker man detta samhällsekonomiskt, så torde det vara troligast att det blir betydligt dyrare att flytta.

Jag skulle vilja fråga Thorsten Larsson: Varför kan vi inte utreda ordentligt, så vi har ett riktigt beslutsunderlag och fatta det definitiva beslutet senare? Varför är det nödvändigt att vi i dag skall binda oss för kanske 100 år framåt? Kan vi inte få ett beslutsunderlag först?

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja beröra ytterligare en fråga som har tagits upp av Thorsten Larsson, och det gäller utbyggnadsplanerna och Stockholms kommuns inställning.

Jag får ibland ett intryck av att man, inför den framtida behandlingen här, misstror Stockholms kommun och utgår ifrån att kommunen skulle begagna varje tillfälle att gå emot de önskemål som riksdagen har. Visst kan jag hålla med om att det finns inslag av egennyta även i Stockholms kommuns agerande, men från utfrågningen i utskottet, där ju flera av ledamöterna var närvarande, och även Thorsten Larsson, fick man ett helt annat intryck. Kommunen har bara velat komplettera det material och de uppgifter som här har lagts fram av förvaltningsstyrelsen. Man sade där att kommunen ställer upp för vilken lösning riksdagen än väljer. Jag vill påpeka att detta är förklaringen till vad som sägs i reservationen på s. 59 i betänkandet:

”Mot bakgrunden av den välvilliga inställning från företrädare för samtliga politiska partier i Stockholms kommunfullmäktige som kommit till uttryck bl. a. i utfrågningen inför utskottet — — — bör särskilt belysas möjligheterna för riksdagen att få fritt förfoga över — med eller utan äganderätt — de aktuella lokalerna vid Sergels torg.”

Detta ger en god utgångspunkt för den undersökning som skall komma om reservationen bifalls. Totalt skulle riksdagen inom några tiotal år i detta synnerligen närbelägna kvarter som kallas Hägern Större, på andra sidan Drottninggatan, enligt de aktuella beräkningarna få tillgång till ytterligare 16 000 m² lägenhetsarea, och det tillgodoser behoven fram till år 2000.

Detta bör undersökas när man skall ta fram de två alternativ som står emot varandra: riksdagshuset vid Sergels torg i moderniserat skick och alternativet Helgeandsholmen—Gamla stan.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Jag skall inte gå in i någon polemik med de två senaste talarna. Jag tycker uppriktigt sagt att debatten här i dag har belyst dessa frågor, och jag hävdar än en gång att kostnadsproblematiken är utredd i båda alternativen. Det kostar 589 kr. per m² i Helgeandsholmsalternativet, och det kostar 810 kr. i Sergelstorgsalternativet. Jag kan bara till dessa båda senaste inlägg hänvisa till vad Erik Wärnberg och konstitutionsutskottets talesmän har sagt och till det tryck som föreligger. Där har ni alla era uppgifter. Läs och begrunda dem!

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag kan bara konstatera att man över huvud taget inte har utrett de samhällsekonomiska kostnaderna. Det är egentligen ingen som vet hur de slår. Vi kan tro, men vi har icke utrett det. Det vore ganska värdefullt om vi fick det materialet också. Men det finns en del som tydligen tycker att vi skall fatta beslut i dag med det dåliga underlag vi har.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

Alkoholpolitiska frågor

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Holger Mossberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Olle Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Holger Mossberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Olle Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 196
Nej - 121
Avstår - 1

§ 8 Föredrogs skatteutskottets betänkande 1977/78:26 med anledning av propositionen 1977/78:100 bilaga 11 i vad avser vissa anslag för budgetåret 1978/79 inom budgetdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 9 Alkoholpolitiska frågor

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1977/78:27 med anledning av motioner om alkoholpolitiska frågor.

I detta betänkande behandlades motionerna
1977/78:233 av Wiggo Komstedt (m) och Bo Lundgren (m),

1977/78:234 av Bo Lundgren (m) och Wiggo Komstedt (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av reglerna för beskattning av vin i enlighet med vad som anförts i motionen,

1977/78:659 av Per-Erik Nisser (m),

1977/78:660 av Per-Erik Nisser (m), vari hemställdes att riksdagen beslutade undanröja tillståndstvånget för

1. servering av öl i personalmatsalar,
2. servering av alkoholhaltiga drycker vid slutna, privata fester – t. ex. personalfester – i personalmatsalar,

1977/78:939 av Karin Ahrland (fp) och Jörgen Ullenhag (fp), vari hemställdts

1. att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av lagen om dryckeskatt såvitt gällde beskattningen av vin samt

2. att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av alkohollagstiftningen i syfte att minska byråkratiseringen och bättre klargöra när alkohohlaltiga drycker fick serveras och försäljas,

1977/78:965 av Joakim Ollén m. fl. (m),

1977/78:968 av Magnus Persson m. fl. (s), vari hemställdts att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av nuvarande lagstiftning, i syfte att underlätta rätten att servera öl i personalmatsalar,

1977/78:970 av Birgitta Rydle (m) och Georg Danell (m), vari hemställdts

1. att riksdagen skulle anta av motionärerna föreslagen ändring av 2 § lagen om tillverkning av drycker,

2. att riksdagen beslutade att 10 § lagen om tillverkning av drycker omskrevs så att extrakt eller koncentrat av druvmust eller annan fruktsaft fortsättningsvis skulle få användas vid tillverkning i hemmet för eget behov,

3. att riksdagen beslutade att tillståndsvånget för ölservering i samband med heminackordering i kollektivhusmatsal och i personalmatsal upphävdes, samt

1977/78:1460 av Margaretha af Ugglas m. fl. (m), vari hemställdts att riksdagen skulle besluta att tillägg gjordes till 56 § i lagen om handel med drycker av innebörd att denna bestämmelse skulle gälla för s. k. personalmatsalar och militära mässar endast under ordinarie arbetstid.

Utskottet hemställde

1. beträffande allmänna alkoholpolitiska frågor att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:965,

2. beträffande frågor om tillverkning av vin m. m. att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1977/78:233,

2. motionen 1977/78:659,

3. motionen 1977/78:970, yrkandena 1 och 2,

3. beträffande beskattningsfrågor att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1977/78:234,

2. motionen 1977/78:939, yrkandet 1,

4. beträffande försäljningsfrågor att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1977/78:660,

2. motionen 1977/78:968,

3. motionen 1977/78:970, yrkandet 3,

4. motionen 1977/78:1460,

5. beträffande övriga frågor att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:939, yrkandet 2.

*Alkoholpolitiska
frågor*

Reservationer hade avgivits

1. beträffande beskattningsfrågor

av Valter Kristenson (s), Nils Hörberg (fp), Karin Ahrland (fp), Bo Lundgren (m) och Sixten Pettersson (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1977/78:234 och 1977/78:939, yrkandet 1, begärde översyn av vinbeskattningen i enlighet med vad som anförts i reservationen,

2. beträffande försäljningsfrågor och övriga frågor

av Karin Ahrland (fp), Bo Lundgren (m) och Sixten Pettersson (m) som ansett att utskottet under 4 och 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1977/78:660, 968, 970, yrkandet 3, 1460 och 939, yrkandet 2, begärde att regeringen skyndsamt lade fram förslag om slopande av de tillståndstvång för servering av alkohol- drycker som behandlades i motionerna.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Karin Ahrland (fp), Bo Lundgren (m) och Sixten Pettersson (m).

KARIN AHLAND (fp):

Herr talman! Jag tänker i det här inlägget tala om betänkandet nr 27 och utskottets förslag under rubrikerna Beskattningsfrågor och Försäljningsfrågor.

Jag börjar med de sistnämnda, försäljningsfrågorna, som kort uttryckt innebär att utskottet yrkar avslag på ett antal motioner där vi har föreslagit att riksdagen skall ta bort tillståndstvånget i fråga om servering av öl i personalmatsalar. Allt fler människor äter i dag sin lunch på arbetsplatsen i en s. k. personalmatsal. Utan att ha tillgång till någon säker statistik vågar jag påstå att måltidsdrycken i de flesta fall är mjölk eller vatten. Men några vill ha öl till maten. Det skall de också kunna få, det tror jag vi är eniga om – det finns inte några motioner om ölförbud i personalmatsalar. Det finns inte heller något som tyder på ett utbrett ölmissbruk i personalmatsalarna. Tvärtom har riksskatteverkets alkoholbyrå klart sagt ifrån att servering av öl i personalmatsalar inte har "vållat några olägenheter". Riksdagen införde ändå tillståndstvång i tron att enhetliga regler för alla alkoholdrycker skulle medföra förenklingar. Nu har det visat sig att så inte blev fallet – tvärtom! T. o. m. skatteutskottet säger sig vara "medvetet om" att det nya tillståndstvånget "lett till praktiska komplikationer" och "vållat en del irritation". Utskottets majoritet förstår också att ett sådant här krav på tillstånd kan uppfattas som onödigt krångel och beklagar att man inte tog initiativ till övergångsbestämmelser.

Efter alla dessa ursäkter och en del till leder logikens regler en att tro att utskottet skall tillstyrka motionerna och föreslå riksdagen att upphäva bestämmelsen. Enighet tycks ju råda mellan riksskatteverket och utskottet om att tillståndsvånget för ölservering i personalmatsalar inte behövs för att vi skall bli nyktrare. Alla som vill ha tillstånd har nämligen också fått det! Då är det med stigande häpnad man läser vad majoriteten dragit fram som skäl för att ändå – trots att man har medgivit allt det här – yrka avslag på motionerna. Utskottet påstår att det inte finns motiv för att göra skillnad mellan en personalmatsal och en vanlig lunchrestaurang! Om så vore, herr talman, skulle man inte kräva tillstånd för vanliga restauranger där folk äter lunch heller. För är det ingen skillnad, så vållar sådana restauranger lika litet som personalmatsalar några problem.

Utskottet har dels indirekt sagt att det inte är några bekymmer med personalmatsalar, dels sagt att de är likadana som andra restauranger. Logiken brister i det här. Jag tror att utskottet och jag är ense om att det av s. k. alkoholpolitiska skäl är nödvändigt med tillståndsvång för andra restauranger. Det är nämligen skillnad mellan personalmatsalar och andra restauranger. Vi är också ense om att de inte har samma uppgift som personalmatsalarna. Vi är dessutom ense om att tillståndsvånget har lett till praktiska komplikationer.

Men vi drar olika slutsatser. Jag hoppas förstås att riksdagens majoritet skall vara ense med mig. Riksdagen har hittat på en opraktisk, onödigt byråkratisk bestämmelse. Då bör riksdagen erkänna det och rätta till saken. Därmed yrkar jag bifall till reservationen 2 vid utskottets betänkande.

Jag skall be att få övergå till det som har behandlats under rubriken Beskattningsfrågor. Här har utskottet avstyrkt yrkanden om en översyn av vinbeskattningen. Med hänsyn till skrivningen vill jag påpeka att båda motionerna begär just en översyn av vinbeskattningen. Vi säger inte skattesänkning, som utskottet tycks tro. Vi skulle naturligtvis inte ha någonting emot det, men vi vet att förutsättningarna är obefintliga. Vad vi syftar till är främst att stoppa den typ av automatiska skattehöjningar som är följden av det nuvarande systemet. Det nuvarande beskattningssystemet har negativa effekter på alkoholpolitiken, och genom denna vill vi alla nå en begränsning av det som vi kallar den totala alkoholkonsumtionen. Det betyder att den totala volymprocent alkohol som svensken konsumerar per vecka, månad eller år borde minskas.

Ett styrmedel är beskattningen av vin och sprit. Så långt är vi överens, men sedan råder ingen enighet om att den nuvarande beskattningen motverkar en önskvärd övergång från starkare till svagare drycker. Jag behöver här icke hålla en ingående föreläsning om hur vi beskattar vin och sprit, men det är tydligen nödvändigt att jag erinrar om verkningarna. I reservationen 1 till utskottsbetänkandet har vi reserveranter som exempel nämnt att om alla grundpriser fördubblades i dag, skulle försäljningspriserna öka med 16 % på enkel vodka, med 56 % på Vin Rouge d'Algérie och med 83 % på Bourgogne Vieux. Jag skulle kunna anföra fler exempel men hinner inte just nu.

Utskottet har också dragit vissa slutsatser av utvecklingen under 1977. Jag

kan med detsamma säga ifrån att jag förstår när utskottet redan i nästa mening tar tillbaka sina slutsatser. Man säger att säkra slutsatser från försäljningen under det året är svåra att dra med hänsyn till avvecklingen av mellanölet. Jag vill tillägga att det också rädde exceptionella förhållanden i övrigt med devalvering, lågkonjunktur och inflation under det året. Jag tycker inte att vi skall diskutera 1977 i det här sammanhanget. Men dessutom konstaterar utskottet att vinkonsumtionen har ökat under tiden efter motbokens avskaffande hela tiden. Det är alldeles riktigt. Men det hade varit hederligare att också konstatera att samma sak gäller spritkonsumtionen. Från 1972 till 1976 steg alkoholförsäljningen per invånare från 8,3 till 9,8 liter sprit. Försäljningen av vin steg under samma tid från 9,9 till 10,7 liter, allt per invånare. Det betyder att varje invånare ökade sin konsumtion av sprit med 1,5 liter och med vin med 0,8 liter under samma tid. Jag kanske också skall nämna att t. o. m. försäljningen av alkoholfria drycker ökade.

Utskottet påstår också att en avveckling av procentavgiften skulle leda till ett skattebortfall som måste kompenseras. Ja, det är alldeles riktigt, om man bara gör det. Men det är inte detta vi har begärt. Vi har begärt en översyn av den här typen av beskattning. Det kan innebära en avveckling av procentavgiften och införandet av en annan typ av beskattning. Vad vi är ute efter är att mota Olle i grind före nästa höjning av vinpriserna utomlands, för att den kommer är vi säkra på.

Till sist: Utskottet har också sagt att nämnden för alkoholfrågor kommer att uppmärksamt följa frågor om beskattningens betydelse för alkoholkonsumtionen och föreslå åtgärder, som kan betingas av icke önskvärda förskjutningar mellan olika varugrupper inom alkoholdrycksområdet. Det kan ju vara bra om nämnden gör det, men jag vill faktiskt repetera vad någon har sagt i den tidigare debatten om riksdagshuset i dag. Han sade att riksdagen har statsrättsliga funktioner som skall fullgöras, och han antog att det råder enighet om att riksdagen skall behålla dessa funktioner.

Till riksdagens statsrättsliga funktioner hör att besluta om skatter. Förslag om beskattning väcks av enskilda riksdagsledamöter eller av regeringen. Det gör inte ett dugg – det kan t. o. m. vara bra – om den här nya nämnden sitter och följer beskattningsfrågorna. Men det är faktiskt viktigare att riksdag och regering gör det. Det är därför vi har motionerat. Det är riktigt att vi inte har kommit med något förslag för skatteomläggningen. Men vi kräver inte heller en särskild utredning om vinbeskattningen. Vi har förtroende för budgetdepartementet. Där finns det tillräckligt med expertis för att man skall förstå vad det är vi önskar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Dagordningen säger att kammaren nu skall diskutera alkoholpolitik. Skatteutskottets betänkande bär rubriken Alkoholpolitiska

frågor. Men vad är det som finns under den rubriken? Vad är det som kallas "Alkoholpolitik"?

Är det meningen att vi skall tala om utslagningen i samhället? Om den som stöter bort, förnedrar, skapar stress och neuroser? Skall vi tala om de villkor under vilka de hundratusentals alkoholberoende lever? Skall vi tala om den namnlösa ångesten hos de människor som griper efter alkohol, därför att den ger några timmar av konstlad lättnad och säkerhet? Skall vi tala om hur den sociala ångesten stiger i den ekonomiska krisens spår? Skall vi tala om vad som händer med människor ur arbetarklassen som berövas sin identitet, sin klasskänsla, under trycket av exploatering och utstötning? Skall vi tala om det sjuka samhälle som fördömer de fattiga som super, samtidigt som det i sin veckopress förhållig överklassens spritvanor? Skall vi tala om vad vi skall göra, när det finns 300 000 alkoholberoende som behöver omedelbar behandling, samtidigt som det bara finns några hundratal platser där behandling av någorlunda vetenskaplig valör förekommer? Skall vi tala om varför man så grovt har svikit behandlingsbehovet, samtidigt som man vräker miljarder på rustningar och bidrag åt bolagen?

Nej, allt detta skall vi inte tala om här. Allt detta är inte alkoholpolitik, bevars. Vi skall tala om ifall folk skall få brygga maskrosvin. Vi skall tala om vilken skatt det skall vara på vin, utifrån den besynnerliga idén att vinalkoholism är acceptablare och mera ståndsmissig än brännvinsupande. Vi skall dra den traditionella velsen i riksdagens sätt att behandla alkoholen, nämligen det hycklande växelspel som består i att ömsom förfasa sig över missbruket, ömsom vilja använda det för att dra in pengar till staten.

Alkoholismen som en klassfråga, som ett problem för den sociala frigörelsen av de utstötta och utslagna – det skall vi inte diskutera. För det står det om i vänsterpartiet kommunisternas motion om kampen mot alkoholberoendet och utslagningen i samhället. Och den motionen hör till ett annat utskott än skatteutskottet och skall alltså inte behandlas ihop med frågan om ökad vintillverkning eller mildare vinbeskattning.

Herr talman! Kammarledamöter! Är det så märkligt att svensk alkoholpolitik sedan 50 år har varit ett fruktansvärt fiasko? Är det så märkligt när man på detta sätt slår sönder det stora samhällsproblemet i detaljfrågor och skiljer dessa från varje logiskt sammanhang med det sociala komplex av orsaker som är dess bas? Det är ju precis som när man diskuterade mellanölet – man blåste upp en storm kring en detaljfråga. Man moraliserade och väsnades för att få till stånd ett förbud. Och man lyckades effektivt skyla över hela frågan om vad kampen mot alkoholismens orsaker egentligen rör.

Man gör på samma sätt i dag. Och vänsterpartiet kommunisterna kan inte framtvunga en samlad behandling av de alkoholpolitiska frågorna i utskotten. Vpk är som bekant berövat möjligheten att påverka utskottsarbetet och att yttra sig i utskotten, eftersom både borgare och socialdemokrater 1976 sprang ifrån den princip om matematiskt rättvis fördelning av utskottsplatserna som alla partier dittills hade accepterat ända sedan enkammarriksdagens tillkomst.

Vad vi bevittnar i dag är allt det dubbelbottnade och ansvarslösa i den

hållning politikerna intar till alkoholproblemen. Ena dagen ger man några fattiga summor till olika organisationer för att de skall tala om hur fullt det är att supa, vilket de alkoholberoende redan är fullt klara över. Andra dagen vill man öka möjligheterna att tillverka maskrosvin. I det ena ögonblicket förbjuder man mellanölet, i nästa ögonblick ställer man sig helt passiv till att systemet aktivt marknadsför en ny vindyck som har alla förutsättningar att erbjuda en långt sämre och mer förödande verklighetsflykt än mellanölet. Politikernas beteende i dessa stycken är rena schizofrenin.

Grövt är den politiska ansvarslösheten på behandlingsområdet. I den ekonomiska krisens spår ökar alkoholproblemen, ökar passiviseringen, ökar utslagningen. I etablerade samhällskretsar stiger då ofta ropen på ökat tvång och ökad repression. Samtidigt vägrar man envist att ta itu med utslagnings- och utstötningsproblem. Man vägrar se det faktum i ögonen att det praktiskt taget inte finns någon behandling att i dag hänvisa de hundratusentals alkoholberoende till. Det är ett svek och en ansvarslöshet som saknar motstycke. Men det förutsätter man att vi skall tiga om. Låt oss i frid och ro och i gemytlighet diskutera maskrosvin och klockslag för ölservering.

Herr talman! Enligt vårt partis mening är alkoholpolitiken ingen tillståndsfråga, ingen skattefråga, ingen småborgerlig moralfråga och ingen polisfråga.

Kampen mot alkoholismen är en klassfråga. Därför är den en fråga för arbetarrörelsen. Alltför länge har arbetarrörelsen bortsett från sitt ansvar. Vi har diskuterat så begränsat som det diskuteras här i dag. I årtal har också arbetarrörelsen accepterat den sociala utstötningen, behandlat drogfrågorna som om de rörde sig om administrativa åtgärder eller social välgörenhet. T. o. m. i arbetarrörelsens egna organisationer har det till stor del etablerats umgänges- och dryckesvanor som kopierar en dålig borgerlig livsstil, som innebär dålig solidaritet med de många alkoholproblematiker som finns bland folk i arbetarklassen och som accepterar det medel för socialt förtryck som tillhandahållandet av droger i det borgerliga samhället innebär.

Kampen mot alkoholproblemen är en social frigörelsekamp. Den är en del av klasskampen. Den kan därför inte bedrivas med den borgerliga statens tvångsapparat. Den kan inte bedrivas genom att manipulera med skattesatser. Den kan inte bedrivas om man blundar inför utstötningen och utslagningen i arbetsliv och sociala gemenskaper. Den kan inte göras till en fråga om socialhjälp och liberal välgörenhet.

Den kan bara bedrivas som aktiv, kollektiv frigörelsekamp – en solidarisk kamp från hela arbetarrörelsen mot utstötningen, en kamp som återupprättar de nertrycktas och utstöttas verklighet. Arbetarrörelsen måste från en ideologisk och klassmässig bas gå in för ett program som kan ge drogproblematikerna ett verkligt alternativ, ett nytt sätt att leva, ty vårt ansvar är tungt. Efter 40 års arbetarstyrelse finns det i stort sett ingenting av detta. Det behöver tillskapas tiotusentals nya platser i demokratiskt inriktade behandlingsgrupper och kollektiv de närmaste åren, såsom skisserats i vpk:s motion i alkoholfrågan. Arbetarrörelsen måste också klart ta ställning i de viktiga frågorna om vilka principerna för en sådan frigörande och medvetandegö-

rande behandling bör bli. Vi som är progressiva kan inte vara för LTO-lagen, ökat tvång, repression och förnedring av de redan förtryckta och förnedrade. Vi kan inte heller vara för slappa liberala filosofier, som avpolitiserar frågan och som gör den till en lekplats för inåtvända och i grunden passiviserande typer av terapi utan egentliga mål. Det är inte fler amerikanska frälsningsläror som behövs utan en aktiv, skapande verklighetssyn och en klar ideologisk identitet.

Det är den frigörelsekampen, herr talman, som vi borde ha diskuterat i dag i stället för att spilla tid på befängda förslag om vintillverkning och manipulationer med meningslösa skattesatser.

Vänsterpartiet kommunisternas motion, som i dag sopats under bordet, tar upp detta problem i hela dess vidd. Den ekonomiska krisen förvärrar dag för dag problemen. Om vi kunde mäta den förnedring och ångest som i dag drabbar de utstötta i samhället, mäta ensamheten i hyreslägenheterna, smutsen i kvartarna, självföraktet i socialbyråns korridorer, skulle vi inte spilla mer tid på maskrosvinet. Det är ett oundgängligt krav på politikerna – och särskilt på arbetarrörelsens folk – att de lämnar den gamla svenska alkoholpolitiken åt historien och slår in på en helt ny väg.

Redan i vår måste riksdagen, enligt vår åsikt, ta upp en debatt om drogfrågan i hela dess vidd. Om regeringen inte förmår komma med initiativ, bör riksdagen själv göra det.

ALVAR ANDERSSON (c):

Herr talman! Det råder väl inget tvivel om att Jörn Svenssons anförande innehöll en mängd synpunkter som det skulle varit utomordentligt intressant att diskutera. Vi får tillfälle att göra det en annan gång, ty vi måste väl något så när hålla oss till de ärenden som tas upp i de betänkanden som föreläggs oss. Jag kan gärna hålla med Jörn Svensson om att rubriken "alkoholpolitiska frågor" i det här fallet är pretentiös. Det är givet att en del är ytterligt marginellt, och man kan fråga sig om det egentligen hör till alkoholpolitiken eller om det är något slags enklare hemslöjd.

Jag skall gå in på de konkreta sakerna i betänkandet där skatteutskottet behandlat ett antal motioner. Först vill jag ta upp vinbeskattningen. Det är klart att man kan anse att det är felaktigt att ha en 36-procentig beskattning ovanpå kvantitetsskatterna. Men i annat fall finge volymbeskattningen bli betydligt högre. Det har emellertid ansetts rimligt att ha en värdebeskattning.

Jag har dessutom litet svårt att förstå att det kan vara så mycket att erinra mot att den mycket starka prisstegringen, på grund av misslyckade skördar som gjort att det uppstått en brist på vissa av de s. k. bättre vinerna, slår igenom ytterligare via de ökade skatterna. Om den totala skatten skall förbli lika hög och man sänker priserna på de bättre vinsorterna, måste man onekligen i stället höja dem för de enklare vinsorterna.

Det kan i och för sig sägas att det kunde vare klokt med en översyn, men vi i utskottsmajoriteten har tyckt att de argument som framförs i motionerna är ett alltför klen underlag för att riksdagen skulle begära en översyn av denna

beskattning. Om departementet anser att det finns anledning att ta initiativ i dessa frågor är det departementets sak, men vi anser näppeligen att det behövs någon riksdagsbeställning i nuläget.

När det sedan gäller frågorna om tillstånd för servering av alkoholhaltiga drycker är det intressant att konstatera att det vid behandlingen av den alkoholpolitiska propositionen förra året stod fullt klart att personalmatsalarna i fortsättningen skulle begära tillstånd även för ölservering. Det väcktes ingen motion, där man anmälde avvikande mening på den punkten. Ingen tog upp frågan i utskottet och ingen förde den på tal under riksdagsdebatten.

Däremot diskuterade man ingående och voterade i frågan om vi i fortsättningen skulle behålla oktrojperioderna eller följa propositionens förslag att slopa dessa och därmed den generella prövningen. Hösten 1977 skulle vara den sista generella oktrojprövningen, och i fortsättningen skulle tillstånden löpa tills vidare. Det skulle gälla inte bara för personalmatsalar utan också för restauranger osv. Det var på den punkten som det fanns olika uppfattningar. Propositionens förslag vann med rätt stor övervikt, och därmed ägde den generella prövningen rum för sista gången i höstas.

På grund av den anhopning av ärenden som uppstod, till vilken naturligtvis personalmatsalarna bidrog i betydande grad, har det blivit vissa förseningar, men nu är väl denna prövning i huvudsak avslutad. Tillstånden är beviljade, och i fortsättningen blir det bara särskild prövning för nya personalmatsalar eller restauranger som ansöker om serveringstillstånd eller i de fall där tillstånden inte skötts på ett tillfredsställande sätt, då länsmyndigheter eller kommunala myndigheter griper in.

Jag vill understryka att ett något onödigt krångel i samband med prövningen har bidragit till förseningen, speciellt när det gäller personalmatsalarna. Riksskatteverkets alkoholbyrå, numera socialstyrelsens alkoholbyrå, gick ut för sent med påbudet att tillstånd måste sökas. Man gick inte ut med det påpekandet förrän i slutet av september månad, fastän det kunde ha skett redan vid halvårsskiftet. Vidare har åtskilliga kommuner låtit den gamla ordningen gälla med prövning via sociala centralnämnden, kommunstyrelsen och fullmäktige, trots att man hade kunnat delegera dessa ärenden. Vissa länsstyrelser lär också ha gjort det onödigt invecklat. Men allt är väl i stort sett klart nu. Och då finns det näppeligen någon anledning att ändra på lagstiftningen.

Eftersom väl maskrosvinet kommer upp i debatten senare – av vad jag kan förstå av talarlistan – vill jag säga att utskottet konstaterar att s. k. maskrosvin alltid har varit olagligt därför att det inte är vin i lagens mening. Maskrosorna gör varken till eller från. Det är därför tillåtet att tillsätta maskrosor eller andra ogräs eller kryddväxter till de drycker som i övrigt till sin sammansättning anses som vin. Och jag skulle vilja göra en travestering på en gammal känd sats och säga: Maskrosorna verkar det förvisso icke. Det är de andra beståndsdelarna det är fråga om. Men detta har man tydligen inte haft klart för sig. Därför vållade det stor förvirring när alkoholbyrån på en fråga gav svaret att tillverkning av det här s. k. vinet var olagligt. Men det beror ju inte

på den lagstiftning vi fattade beslut om förra året, utan det har alltid varit olagligt.

Skulle man nu legalisera det s. k. maskrosvinet blir förmodligen nästa drag att det motioneras om att hembränning också bör legaliseras. Jag tror det skulle vara en ytterligt olycklig utveckling om man legaliserar därför att vissa *inte efterlever lagen*, och så tar ett steg i sänder åt det hållet.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Alkoholpolitiska
frågor*

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Alvar Andersson säger att det djupgående problemet, alkoholfrågan i egentlig mening, får vi väl tillfälle att diskutera någon annan gång.

De orden kunde stå som en gravskrift över den hittillsvarande svenska alkoholpolitiken. Det har alltid varit så, att en diskussion om utstötningen i samhället, alkoholismens egentliga orsak, skjuts upp till ett annat tillfälle. Det har alltid funnits tid att diskutera administrativa detaljer, polisiära åtgärder, plats för ölutskänkning, reklam och volymprocent i genomsnitt. Men det har aldrig funnits tillfälle att diskutera alkoholfrågan i hela dess vidd.

Nu finns det en motion från vpk, som för sin behandling förutsätter en samlad debatt. Men det fanns det inte tillfälle att ta upp i dag. Det blir tydligen tillfälle någon annan gång – ingen vet när.

På samma sätt var det när vi diskuterade mellanölet. Då fanns det tillfälle att diskutera denna speciella och i det större sammanhanget inte särdeles viktiga förbudsdetalj. Men den större problematiken sköts också då upp till en annan gång.

Likadant var det när man skulle diskutera den psykiatriska vårdens målsättning, som f. ö. har rätt stor betydelse just för behandlingen av de alkoholberoende och deras problematik. Då höll man på och utredde vården i tio år. Under hela den tiden fick man svaret att vårdens målsättning får vi diskutera en annan gång, när utredningen är klar. Så blev utredningen klar, men då beslutades det om en fortsatt utredning. Och när man sedan, då utredningen var klar, tänkte att nu var det tillfälle att diskutera fick man veta att nej, det var det inte tillfälle till – det tillfället fick komma någon gång i framtiden.

Så är det tyvärr, herr talman, gång efter annan när man tar upp den här frågan i dess verkliga perspektiv, som arbetarrörelsen bör diskutera den utifrån. Det stora utstötningssproblemet finns det tydligen aldrig tillfälle att diskutera. Det tillfället kommer alltid en annan gång.

Detta är det stora svek mot de utstötta och mot de alkoholberoende som Sveriges politiker och riksdagsledamöter gång på gång begår.

KARIN AHRLAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar först att de två andra talarna har ägnat mycket tid åt maskrosorna. Jag har skrivit på ett särskilt yttrande, där jag har sagt vad jag tycker om maskrosvinet, så det är inte värt att jag ödar mer tid på det i kammaren.

Sedan vill jag göra vissa kommentarer till Alvar Anderssons anförande. Han säger att man absolut måste höja priserna på de enklare vinsorterna, om man gör en översyn av vinbeskattningen. Jag har begärt en översyn av vinbeskattningen *totalt*, och den behöver inte alls innebära det. Jag räknar med att folket i budgetdepartementet har fantasi nog att försöka se på *hela* beskattningen. Det var visserligen glädjande att höra att Alvar Andersson inte definitivt ville motsätta sig att man i departementet funderar på en översyn, men han ville inte att riksdagen skulle ta några initiativ. Jag får då återigen påminna om en statsrättslig fråga som handlar om att det är riksdagen som skall stifta lagar om skatter här i landet! Det är någonting som vi har haft att göra i många år, och vi skall inte ge upp den saken.

Alvar Andersson sade också att någon motion inte väcktes förra året i fråga om ölutsökningen i personalmatsalar. Det är alldeles riktigt. Jag har dock en liten misstanke om att det berodde på att en del ledamöter som annars skulle ha motionerat inte upptäckte saken. Däremot medgav Alvar Andersson att det hade varit onödigt krångel, men han sade att det numera i stort sett är klart med alla tillstånd och att vi därför inte behöver ändra någonting. Jag vill till detta säga att om vi inte upptäckte det förra året, tycker jag, att när vi nu *har* upptäckt det, hör det till våra skyldigheter att ändra på det. – Det är den ena saken jag vill säga.

Den andra saken är att även om utskänkningstillstånden nu är beviljade för de personalmatsalar som sökte sådana till den 1 januari i år är det åtminstone mitt hopp – och även min tro – att det inte därför skall vara ett totalt stopp för utvecklingen i det här landet. Jag räknar med att vi kommer att få fler personalmatsalar, och det är också för deras skull som vi skall undvika krånglet.

ALVAR ANDERSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka för Karin Ahrland att hon satt med i utskottet även förra året när vi behandlade propositionen, fick föredragningar osv. I varje fall utskottsledamöterna borde rimligtvis ha klart för sig att personalmatsalarna skulle ha tillstånd enligt propositionen och enligt utskottets enhälliga utlåtande.

Det är klart att vi kommer att få fler personalmatsalar i fortsättningen, men det kan inte vara särskilt besvärligt att de en enda gång söker tillstånd för utskänkning. Tillståndet löper ju tills vidare, eftersom oktrojperioderna avskaffats. Mer invecklat är det inte. Jag tror att det från många synpunkter kan vara förnuftigt att ha även personalmatsalarna registrerade, eftersom det förmodligen för en mängd personalmatsalar – kanske för de flesta – kommer att sökas tillfälliga tillstånd för utskänkning i övrigt också. För att sådana ansökningar skall kunna behandlas måste myndigheterna ha dessa matsalar

registrerade på ett eller annat sätt.

Sedan till Jörn Svensson! Jag vill bara påpeka att det inte är den kommunistiska motionen som vi har att behandla nu. Skatteutskottet har inte fått den remitterad till sig utan har nu lämnat ett utlåtande bara över de motioner som remitterats dit. Jörn Svenssons kritik borde därför ha riktats åt annat håll och inte mot skatteutskottet – vi kan ju rimligen inte behandla en motion som inte remitterats till oss. Jag tar för givet att den kommunistiska motionen ligger hos socialutskottet. När den behandlats där får vi ta upp alla de – jag vill gärna understryka det – värdefulla och riktiga synpunkter som Jörn Svensson framförde i sitt stort upplagda anförande.

Vi får nu begränsa oss till att behandla de frågor som tagits upp i skatteutskottets betänkande. Vi kan ju inte komma ifrån att det går till på det sättet här i riksdagen att vi måste behandla de konkreta frågorna. I den stora flod av motioner som väcks tas upp förslag i fråga om ofta mycket små detaljer. Om vi skulle ta en stor politisk debatt och röra oss över nästan hela fältet varje gång vi behandlar en sådan detalj, får det ganska orimliga konsekvenser.

KARIN AHRLAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar, men jag satt faktiskt inte i utskottet när förbudet infördes och jag var alltså inte med om behandlingen av de här frågorna. Jag beklagar det, särskilt i år. Men även om jag hade varit med om behandlingen är det inte säkert att jag skulle ha upptäckt det hela – ingen annan gjorde det ju heller. Jag tycker emellertid att när vi nu har upptäckt det, så finns det skäl att ändra på det. Det tillhör de mänskliga rättigheterna att få ändra sig om man har ställt till något trassel. Man har dessutom en skyldighet att göra det. Den rättigheten och skyldigheten borde också gälla för riksdagsledamöter.

Jag vill också tillägga att jag under mitt liv faktiskt har sysslat ganska mycket med utskänkningstillstånd. Jag känner också personer på länsstyrelsen som gör det nu, och jag kan försäkra att de river sitt hår inför detta med personalmatsalarna.

JÖRN SVENSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Alvar Anderssons sista replik understryker ytterligare den problematik som jag tidigare berörde. Vi skall diskutera de konkreta sakerna, det är ändå dessa vi skall ta upp i första hand, säger han. Jag tycker emellertid att alkoholismen och utstötningen i samhället är högst konkreta saker, betydligt konkretare, större och viktigare än frågan om maskrosvinet och vinbeskattningen.

Min kritik av behandlingen av alkoholproblematikernas situation och alkoholproblemet i stort gäller inte specifikt skatteutskottet. Den kan riktas till alla de riksdagsledamöter och alla de aktiva politiker som här har försummat sin uppgift. Det hade inte varit någon som helst svårighet att rent formellt och utifrån flera utskotts samlade betänkanden ta upp en stor och övergripande principdebatt från flera olika aspekter av en och samma stora fråga – det förekommer ju ofta och det hade mycket väl kunnat göras nu. Vad

som framför allt är märkligt är att det så snabbt blir tid att diskutera detaljerna. De får komma först vid riksdagens behandling, men när och var de stora sociala problemen skall behandlas vet man inte riktigt.

Jag skulle vilja fråga Alvar Andersson och vem som helst annan som har lust att yttra sig i saken: Nu har vi alltså fått tillfälle här att diskutera maskrosvinet och en rad andra administrativa smådetaljer som egentligen inte har ett dugg med alkoholproblematikens djup att göra, men är det ingen som kan säga när tillfället skall komma att diskutera kampen mot alkoholism och social utslagning?

Det finns många hundra tusen människor i detta land som är intresserade av att få svar på den frågan. För deras personliga situation är det av djupgående vikt och betydelse att få veta när den diskussion kommer som kan bilda grund för effektiva kampåtgärder mot alkoholproblemen och mot utstötningen.

ALVAR ANDERSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Först bara ett påpekande till Karin Ahrland. Hon tillhörde utskottet även förra året. Det var det jag nämnde i mitt tidigare inlägg, och faktum kvarstår. Vem som satt på ärendet vill jag inte ge mig in på att diskutera nu, men utskottstillhörigheten är helt klar.

När det gäller Jörn Svenssons försök att få i gång en stor alkoholpolitisk debatt vill jag säga att en sådan debatt rimligen måste föras när den motion som Jörn Svensson anförde som närmaste bakgrund kommer upp till behandling. Jörn Svensson kan väl själv ta reda på när det blir aktuellt att behandla den motionen här i kammaren. Den ligger icke hos skatteutskottet, och det är skatteutskottets ärenden som vi behandlar i dag.

Jag är den förste att förena mig med Jörn Svensson i hans uppfattning att det som han för fram nu är ytterst konkreta, allvarliga och viktiga saker, men de får väl ändå tas upp till behandling vid ett tillfälle då socialutskottets betänkande med anledning av den kommunistiska motionen eller andra motioner på samma tema om alkoholpolitiken i stort tas upp här i kammaren.

Nu är det, som Jörn Svensson mycket riktigt påpekade inledningsvis, ytterst marginella ting det gäller. Vi behandlar nu vissa skattepolitiska frågor och inte något annat. Alkoholpolitiken i stort handläggs ju inte längre av skatteutskottet. När dessa frågor på central myndighetsnivå flyttades över från riksskatteverket till socialstyrelsen och från det gamla finansdepartementet till socialdepartementet – huvuddelen av de alkoholpolitiska frågorna ligger ju på den sociala sidan – flyttades de också över till socialutskottet. Endast den del av alkoholpolitiken som rör skatterna ligger kvar i skatteutskottet, och det är den delen som vi diskuterar i dag.

Förste vice talmannen anmälde att Karin Ahrland anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! "Byråkratiseringen av vårt samhälle måste brytas. Kraftfulla insatser skall göras mot krångel, onödig centralstyrning och svårbegripligt myndighetsspråk." Så står det i den regeringsdeklaration som den borgerliga regeringen avgav den 8 oktober 1976, här i denna kammare föredragen av statsministern Thorbjörn Fälldin. Därför tycker jag att det är litet konstigt att det inte finns någon representant för centerpartiet som anslutit sig till reservationen 2 beträffande försäljningsfrågorna.

På s. 12 i utskottsbetänkandet står det: "Utskottet är medvetet om att ifrågasvarande bestämmelser lett till praktiska komplikationer och vållat en del irritation. — — Utskottet vill mot bakgrund av det inträffade beklaga att utskottet inte tog initiativ till övergångsbestämmelser som kunde ha förenklat förfarandet i samband med den nya lagens ikraftträdande. Som situationen nu är finns det enligt utskottets mening emellertid inte anledning att ändra bestämmelserna. Praktiskt taget alla personalmatsalar, som ansökt härom, torde ha fått tillstånd som gäller tills vidare."

Utskottet väljer alltså ett sätt där man skall söka tillstånd, att dessa ansökningar skall behandlas och att alla skall få sin ansökan beviljad i stället för det gamla sättet med en generell tilldelning. Detta är icke att följa regeringsdeklarationen om att man skall försöka tackla byråkratin och krånglet.

Under den allmänna motionstiden i år väckte Bo Lundgren och jag ett par motioner, nr 233 och 234. Nr 233 är föranledd av det krångliga, för att inte säga dumma, beslut som riksdagen fattade föregående år när det gäller vissa delar av alkohollagstiftningen. Det finns knappast någon i det här landet som älskar maskrosor. Villaägarna jagar dem och yrkesodlarna gör likadant. Vi tvingas ibland tillgripa bekämpningsmedel som vi inte gillar bara för att få bort dem. Men Sveriges riksdag tycker att den som plockar dem och kan använda dem till något annat än kaninfoder skall betraktas som brottsling. Det sägs att det här är en delfråga — vilket tidigare talare varit inne på — men vi har i riksdagen uppgiften att försöka förenkla även om det gäller detaljer.

Utskottet har sysslat med att diskutera i vilken form man skall kunna använda maskrosor och man har försökt konstatera hur mycket bär och frukt som skall användas för att man sedan skall kunna ha maskrosorna som en tillsats. Det har också sagts från den här talarstolen i dag att det inte går att använda bara maskrosor, eftersom man lika gärna kunde tillåta hembränning. Så är det faktiskt inte riktigt. Jag har nämligen ett recept, som säger att med 31 maskrosblommor, 4 l vatten, 1 3/4 kg socker och 3 citroner får man ett utomordentligt gott vin. Detta recept är hämtat från en seriös tidskrift som heter Allt om Mat. Det är alltså inget enkelt hembränningsrecept som jag har skaffat fram utan det är faktiskt ett riktigt vinrecept. Jag tycker att det är att ta i när man anför att det skulle vara fråga om hembränningsens frisläppande om vi tillät den här enkla framställningen. Jag tror nämligen att svenska folket — det finns många som har vittnat om det — gör det här vinet och förmodligen kommer att fortsätta att göra det oavsett vad denna riksdag säger. Då vore det roligare om vi kunde medverka till att människorna fick framställa det i stället

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Alkoholpolitiska
frågor*

för att vi blundar eller medverkar till att göra dem till brottslingar.

I motionen 234 tar Bo Lundgren och jag upp vår alkoholbeskattning. Vi har nog alla som målsättning att vi i det här landet skall komma till rätta med alkoholproblemen. Men det finns naturligtvis också – låt oss vara ärliga och konstatera det – människor som har de här problemen och som troligen kommer att få brottas med dem så länge det finns tillgång till alkohol, och det kommer det förmodligen alltid att finnas, även om man inte tillhandahåller den i samma omfattning som i dag. Det finns exempel på hur all sådan här försäljningsverksamhet har dragits in genom myndigheternas beslut, och det har inte gett det bästa resultat. Det vore, tycker vi, rimligt att försöka ge människorna en möjlighet att använda alkoholsvaga drycker, att inte favorisera starkspriten, dvs. gynna den i förhållande till lättare alkohol-drycker, såsom vin, genom beskattningsformen.

I utskottsbetänkandet finns på s. 4 en redovisning, såsom Karin Ahrland varit inne på tidigare, som man har gjort med utgångspunkt i konsumentprisindex som från 1962 till 1977 ökat med 164 %. Priset på renat brännvin har ökat med 185 %, Ballantine whisky med 126 % medan ett Bourgognevin, som inte är speciellt märkligt men ganska hyggligt, ökat med 325 %. Vi tycker inte att det är att försöka ge hjälp till dem som har alkoholproblem, att försöka ge dem en möjlighet att konsumera alkoholsvaga drycker, när man har en sådan beskattningsform.

Jag trodde faktiskt att man ville hjälpa till att lösa alkoholproblemen och att det var det primära. Men av det utskottet skriver på s. 10 och 11 blir jag mycket besviken. Där heter det nämligen att en sänkning eller avveckling av procentavgiften skulle leda till ett skattebortfall som enligt utskottets mening måste kompenseras. "Att på denna grund skärpa spritbeskattningen framstår inte som motiverat."

Jag tycker att man kan skärpa spritbeskattningen när det gäller starkspriten i förhållande till vinet. Men om man vill lösa alkoholproblem tycker jag det är ett dåligt argument att hänvisa till ett skattebortfall för staten. Det problemet måste vi sannerligen lösa på annat sätt. Vi kan inte fördöma supandet och tycka att det är ett problem i samhället, om vi inte samtidigt är beredda att avstå från de intäkter som det ger statskassan. Det är tveksamhet att tala på det sättet.

Vi har också föreslagit en översyn och vi tror att det finns förutsättningar att göra den via departementet; man behöver inte tillsätta en stor, tung, byråkratisk utredning för att handlägga det ärendet – det går säkert att klara på ett smidigare och lättare sätt. Det innebär också en ytterligare avbyråkratisering.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna till skatteutskottets betänkande.

PER-ERIK NISSER (m):

Herr talman! August Strindberg hade mycket att förtälja om svenska folket och dess egenheter. Inte nog med att han ansåg att det generellt sett var synd om alla människor. Han menade också att på ett område firade svensk

dådkraft oanade triumfer – det var när det gällde att hitta på mer eller mindre krångliga förbud.

Alkohollagstiftningen på August Strindbergs tid framstår likt en himmelsk västanfläkt jämfört med förhållandet i våra dagar. Hade August Strindberg fått se dagens alkoholpolitiska utskottsbetänkande här i kammaren hade vi säkert kunnat vänta oss ett drama fyllt av kanske inte alkohol men väl av dräpande funderingar över lagstiftares tydliga längtan att klåfingrigt lägga sig i allt. Krånglet inom bl. a. det alkoholpolitiska området har verkligen firat triumfer – så ock i dag.

Min motion nr 659 och utskottets skrivning angående tillverkning av s. k. snabbvin med extrakt är tydligen redan överspelade. Den mänskliga uppfinningsrikedomen är enorm när det gäller att finna kryphål. Nu har man alltså ändrat distributionsmetoderna och kringgått lagen. Utskottet har här resignerat yppat tanken att socialstyrelsen bör hålla *ett*, helst *flera* Argusögon på detta problem. Man må utbrista: "Arma socialstyrelsen!" Här finnes verkligen plats för tårar, kanske t. o. m. styrketårar!

Verkligt olympiska höjder av byråkratiskt krångel nås emellertid när det gäller utskänknings av öl och vin i personalmatsalar och vid interna fester därstädes, vilket tagits upp i min motion 660. Utskottets majoritet erkänner krånglet härvidlag och beklagar att man inte tagit initiativ till övergångsbestämmelser. Man kan riktigt se framför sig bilden av utskottet i form av en byråkratisk övergångsbestämmelseorm som hamnat i en myrstack.

Man kan verkligen ta sig för pannan och utbrista: "Ach, Du lieber Augustin!" Varför då inte i stället likt Alexander den store hugga av knuten genom att helt enkelt slopa de bestämmelser till vilka det enligt utskottet saknas övergångsbestämmelser? Det har talats om gordiska knutar förut här i kammaren; den debatten skall jag – finkänslig som jag är – inte förlänga.

F. ö., herr talman, skall vi verkligen här i landet behöva övergångsbestämmelser för förtärande av vanligt enkelt öl? Finns det inte risk för att under utarbetandet av övergångsbestämmelserna vinet och ölet genom ny lagstiftning har hunnit tunnas ut och bli vatten? Hemska tanke! Vad blir då kvar att förbjuda? Och vad skall då socialstyrelsens eventuella övervakningsavdelning göra? Skall vi kanske förbjuda inmundigandet av vatten? Härliga tider, strålande tider stundar då för alla förbudsälskare här i landet! Man får väl i alla fall hoppas att det inte blir så torrlagt att det hela slutar i en ökenvandring i dubbel bemärkelse för våra medborgare!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som fogats vid skatteutskottets betänkande nr 27.

BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Georg Danell och jag har i motionen 1977/78:970 yrkat på några ändringar i den nya alkoholpolitiska lagstiftningen för att komma till rätta med i varje fall en del av otympligheterna i den.

Vårt första yrkande gäller klassificeringen av vinaperitifen Campari. Enligt svensk definition är den att anse som spritdryck på grund av framställnings-sättet, trots att volymprocenten alkohol understiger de 22 % som är gränsen

för vad som betraktas som starkvin. Vi har i vårt yrkande föreslagit en ändring i lagstiftningen i enlighet med det ursprungliga förslaget, så att regeringen får fullmakt att hänföra vissa spritdrycker till klassen starkvin.

Utskottet har avstyrkt vårt yrkande. Jag kan acceptera motiveringen för avstyrkandet eftersom utskottet samtidigt öppnar dörren för ett positivt ställningstagande till en ny motion med ett annat yrkande, koncentrerat till tullbehandlingen. Utskottet förklarar nämligen att det är berett att pröva förslag om att resande skall kunna få införa Campari och eventuella därmed jämförliga drycker inom ramen för medgiven vininförsel.

Jag vill också beröra frågan om tillståndstvånget att servera öl i personalmatsalar, som vi har tagit upp i ett annat yrkande och som också tagits upp i andra motioner. Som tidigare sagts erkänner utskottet att bestämmelserna har lett till praktiska komplikationer och vållat irritation. Men sedan avfärdar man krånget med att bekymren nu torde vara ur världen i och med att tillstånd erhållits. Efter vad jag förstår innebär det att man utgår från ett framtida statistiskt tillstånd, där inga nya personalmatsalar tillkommer, inga personalmatsalar byggs om och inga byter ägare eller förståndare. Så kommer det ju inte att bli.

Vidare säger utskottet i fråga om tillståndsprövning i övrigt: "Tillståndsprövningen för servering måste alltid bygga på olika värderingar, som närmast skall vara uttryck för kommunal opinion." Tyvärr kan det finnas risk för att ett kommunalt beslut lika litet speglar den kommunala opinionen som Sveriges riksdag speglar svenska folkets när det gäller byråkratiskt krånge i alkohollagstiftningen.

I reservationen 2 anförs flera skäl för ett slopande av tillståndstvånget för bl. a. ölservering i personalmatsalar. Där åberopas också byråkratiutredningens uppfattning att det finns skäl att ompröva lagen. Jag instämmer i det som sägs i reservationen och yrkar bifall till den såväl som till reservationen 1.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag har fått löften om att det en annan gång blir tillfälle att diskutera den verkliga alkoholpolitiska problematiken. Vi skall från vårt parti sannerligen återkomma. Låt mig dock göra en liten reflexion på den väg som ännu återstår dit där riksdagen tar ett verkligt ansvar för denna fråga och göra några små kommentarer.

Det har talats mycket om att bekämpa byråkratin, och vi fick uppleva den underbara scenen att höra en moderat åberopa Strindberg. Strindberg var som bekant en av de främsta gisslarna av den konservativa byråkrati som fanns på hans tid och vars åtgärder riktade sig mot folkmajoriteten och folkmajoritetens intressen. Nu är det ju inte den byråkratin som herrar moderater är ute efter att minska. De är bara ute efter att göra det lättare för människor att privat tillverka vin.

Det skall bli intressant att se när den verkliga rättsdebatten kommer i gång och när vi får en övergripande alkoholpolitisk debatt, om herrar moderater då är lika intresserade av att minska den del av byråkratin som riktar sig mot och

förnedrar de redan förnedrade och utstötta i samhället – tvångslagarna, repressionen, lagen om tillfälligt omhändertagande och förandet av register över alkoholberoende. Vpk anser att den typen av byråkrati verkligen skall avskaffas. Det avskaffandet är långt angelägnare än avskaffandet av de saker som varit på tal i dag. Vi får se hur det då blir med antibyråkratismen. Om jag inte spår helt fel kommer moderaterna att vara entusiastiska försvarare av den tvångs- och repressionslagstiftning som riktar sig mot de alkoholberoende och mot de socialt utstötta.

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det löftet kan jag ge Jörn Svensson, att när det gäller att bekämpa byråkratin så är vi från vår sida pålitliga. Det går kanske inte att vara lika optimistisk när det gäller Jörn Svensson. Vi skall ta den debatten en annan gång, och vi skall naturligtvis välja att diskutera den byråkratin vid rätt tillfälle – vi skall inte göra som Jörn Svensson, dvs. ta fel debatt vid fel tillfälle.

När det gäller att ta hand om de oliktankande, om de utslagna och om de avvikande, har vi naturligtvis mycket att lära. Jag skulle kunna tänka mig att göra ett studiebesök till någon öststat, t. ex. Sovjet, för att se hur man där hanterar både de utstötta, de oliktankande och alkoholmissbrukarna. Kanske vi kan göra en gemensam resa, Jörn Svensson.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Nu får jag höra av herr Komstedt att detta är fel debatt. Det är just vad jag sagt, att det är fel att diskutera småsaker och struntdetaljer innan man diskuterat de verkligt stora sociala problemen, som man nu hela tiden skjuter framför sig. Det är felet i debatten. Vi borde i dag ha haft en alkoholpolitisk debatt om de stora frågorna. Den debatten borde man inte ha skjutit på. Herr Komstedts maskrosvin hade vi kunnat strunta i, för det har ingen social betydelse alls. Det finns frågor som har långt större social betydelse och som man borde ha diskuterat i dag, därför att de brådskar och därför att de skärps i den ekonomiska krisens spår.

Herr Komstedt kommer med det vanliga moderata struntpratet om Sovjetunionen och förhållandena där. Det är återigen en klassisk flykt. I stället för att ta upp de stora, trängande socialpolitiska problemen i det här samhället börjar man prata om ett annat samhälle, som vi i princip inte har något med att göra när det gäller behandlingen av den sociala problematiken.

Vem är den mest pålitliga antibyråkraten – herr Komstedt som röstat för lagen om tillfälligt omhändertagande, eller vänsterpartiet kommunisterna som röstat mot lagen om tillfälligt omhändertagande?

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det är lätt att göra sig till martyr när man står på behagligt avstånd. Jag tillåter mig, Jörn Svensson, att även i fortsättningen åberopa de länder vars ideologi ligger så väldigt nära Jörn Svenssons, och det sätt på

---

*Alkoholpolitiska
frågor*

vilket de behandlar sina oliktankande. Jag tycker faktiskt att man kan ålägga sig en viss självdisciplin när man kritiserar och tar ställning mot det som man annars hyllar i så hög grad.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vi har, herr Komstedt, i vpk aldrig varit några förutsättningslösa hyllare av förhållandena i de socialistiska länderna. Vi är kända för att skarpt kritisera de brister som vi anser finns där, när sådan kritik är befogad.

Vad vi vänder oss mot är att man i stället för och som ett argument för att inte diskutera hundratusentals människors trängande problem här i landet börjar göra utflykter och tänka på studieresor till andra länder. Jag tror att det vore bättre om Wiggo Komstedt stannade här och studerade alkoholproblematiken. Då kanske han kunde ta upp tiden här i kammaren med socialt och politiskt väsentligare frågor än frågan om folkets rätt att brygga maskrosvin!

WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Vi skall ta den debatten, Jörn Svensson, men det är bara det att detta inte är rätta tillfället, för vi behandlar just nu ett betänkande av skatteutskottet som tar upp de till riksdagen väckta motioner som gäller de här detaljerna – visserligen småsaker, men de berör väldigt många enskilda människor. Jag tillåter mig att både motionera och föra en debatt om detta. Men jag vill inte på något sätt nonchalera de problem som Jörn Svensson tar upp. De är jämförelsevis i prioritet betydligt större och allvarligare, men det är ju inte det som debatten i dag gäller. Då får Jörn Svensson kritisera handläggningen av det sätt på vilket man arbetar i kammaren.

Nu finns det ett betänkande som behandlar de här frågorna, och då tycker jag att det är väsentligt att diskutera dem. Det är väl Jörn Svensson som väljer fel debatt i alla fall, inte jag?

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Valter Kristenson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Ahrland begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Valter Kristenson m. fl.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

Kapitalbeskattningen m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Wiggo Komstedt begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 181
Nej - 117
Avstår - 7

Mom. 4 och 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Karin Ahrland m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Ahrland begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 4 och 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Karin Ahrland m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Ahrland begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 192
Nej - 104
Avstår - 11

§ 10 Kapitalbeskattningen m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1977/78:28 med anledning av motioner om kapitalbeskattningen m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:321 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga hemställdes att riksdagen skulle uttala sin anslutning till de i motionen framlagda förslagen om en skärpning av kapitalbeskattningen och hos regeringen begära att förslag härom snarast förelades riksdagen, innebärande

Onsdagen den
8 mars 1978

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

1. höjning av skatten på stora förmögenheter enligt i motionen angiven skala,
2. slopande av 80/85-procentsregeln,
3. höjning av skatten på arv och gåvor med i genomsnitt 50 %,

1977/78:945 av Fritz Börjesson m. fl. (c, m, fp),

1977/78:959 av Axel Kristiansson m. fl. (c), vari hemställt att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning och förslag angående de problem rörande markförvärv och förmögenhetsredovisning som redovisats i motionen,

1977/78:1439 av Tage Adolfsson m. fl. (m),

1977/78:1455 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (punkten 3) hemställt att värderingsreglerna vid beräkning av kapitalskatt fr. o. m. den 1 juli 1978 skulle få den lydelse de hade före riksdagens beslut den 17 december 1977,

1977/78:1458 av Olof Palme m. fl. (s), vari hemställt att riksdagen beslutade att en med 30 % förhöjd förmögenhetsskatt skulle utgå under budgetåret 1978/79, och

1977/78:1719 av Hans Wachtmeister m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande allmänna skärpningar av kapitalbeskattningen att riksdagen skulle avslå

- a) motionen 1977/78:321 i denna del,
- b) motionen 1977/78:1458;

2. beträffande förmögenhet i företag m. m. att riksdagen skulle avslå

- a) motionen 1977/78:1455 punkten 3,
- b) motionen 1977/78:959,
- c) motionen 1977/78:1439,
- d) motionen 1977/78:1719;

3. beträffande vissa livräntor att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:945.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande allmänna skärpningar av kapitalbeskattningen av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Rune Carlstein, Olle Westberg i Hofors, Hagar Normark och Bo Forslund (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 b bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1458 skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om tillfällig förhöjning av den statliga förmögenhetsskatten,

2. beträffande förmögenhet i företag m. m. av Erik Wärnberg, Valter Kristenson, Tage Johansson, Rune Carlstein, Olle Westberg i Hofors, Hagar Normark och Bo Forslund (samtliga s) som ansett att utskottet under 2 a bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1455 punkten 3 skulle anta av reservanterna framlagda

1. förslag till lag om upphävande av lagen (1977:1173) om ändring i lagen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt samt

2. förslag till lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,

3. beträffande förmögenhet i företag m. m. av Valter Kristenson (s) som ansett att utskottet under 2 b bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:959 begärde utredning och förslag från regeringen beträffande den i motionen berörda frågan om förmögenhetsbeskattningen vid nyförvärv av fastigheter.

Kapitalbeskattningen m. m.

TAGE JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag ber till att börja med att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid detta betänkande. Reservationerna är undertecknade av Erik Wärnberg och övriga s-ledamöter i skatteutskottet.

För båda reservationerna, och för motionerna som vi yrkar bifall till, gäller att de skall ses i anslutning till vår partimotion om den ekonomiska politiken i stort.

När det gäller reservationen 1, alltså motionen 1458, föreslår vi en engångshöjning av förmögenhetsskatten med 30 %. Av tekniska skäl föreslår vi en höjning med 15 % vid 1979 års och vid 1980 års taxeringar – detta med hänsyn till att förmögenheterna redovisas vid kalenderårsskiftena.

Motivet för vårt förslag att höja förmögenhetsskatten är bl. a. att statsinkomsterna genom ett sådant beslut skulle öka med ca 250 milj. kr. – och det bör ju inte föraktas i dessa tider. Men skälet är också – och kanske framför allt – att vi anser det rimligt att också kapitalägarna får vara med och ta konsekvenserna av den ekonomiska situation som vi befinner oss i just nu, och som innebär att stora grupper får finna sig i minskade realinkomster. Vi ser det alltså i hög grad som en rättvisefråga. Inte minst löntagargrupperna har rätt att begära att bördorna fördelas på ett rättvist sätt och att även kapitalägarna får ta sin del av bördorna.

I reservation 2 tar vi upp de under förra året ändrade reglerna för beräkning av kapitalbeskattningen och föreslår en återgång till vad som gällde före beslutet den 17 december 1977. Kammaren hade i anslutning till det beslutet en mycket ingående debatt, och det finns väl ingen anledning från någondera sidan att ta upp alla de argument som redovisades i den debatten. Det beslut som då fattades innebar i korthet att de som har förmögenheter i jordbruk, i maskiner, i varulager, i rörelse över huvud taget skall betala kapitalskatt på enbart 30 % av värdet. Tidigare var det 60 %. Vi reserverade

Onsdagen den
8 mars 1978

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

oss givetvis redan då mot detta beslut, som ju innebar att en redan gynnad grupp i detta avseende fick ytterligare lättnad.

Andra grupper som har förmögenheterna placerade i pengar på bank, i bostadsfastigheter eller i värdepapper får beräkna sin inkomst på hela värdet, alltså 100 %, och det är i och för sig ingenting som vi har anledning att beklaga. Men från principiella utgångspunkter är det, menar vi, felaktigt att ha olika nivåer på kapitalskatterna beroende på i vilka objekt förmögenheterna är placerade. Skillnaderna får i varje fall inte bli hur stora som helst.

Bakom reservation 2 finns samma motiv som beträffande reservation 1, nämligen att det i läge där stora grupper får finna sig i reallönesänkningar måste vara fel att ge vissa andra grupper skattelättnader.

Från våra utgångspunkter finns det alltså goda skäl att i nuvarande läge göra den engångshöjning av förmögenhetsskatten som föreslås i reservation 1. Det finns också skäl att slopa de nya värderingsregler för kapitalbeskattningen som genomdrevs i december förra året och alltså återgå till vad som gällde före december 1977.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 vid skatteutskottets betänkande nr 28.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag kan instämma med den föregående talaren i att det här handlar om en rättvisefråga. Jag vill också betona vad som är känt från de utredningar som har gjorts, nämligen att kapitalskatternas andel av de totala skatteinkomsterna har minskat starkt under de senaste årtiondena. Om vi tittar exempelvis på förmögenhetsskattens andel av de samlade skatteintäkterna så finner vi att den har sjunkit från 1,9 % år 1950 till 0,4 % år 1977. Arvs- och gåvoskattens andel har under samma period minskat från 0,8 till 0,2 %. Det förtjänar understrykas att den relativa minskningen av de belopp som förmögenhetsbeskattningen ger har att göra med beskattningen av stora förmögenheter, eftersom som bekant bara förmögenheter över 200 000 kr. f. n. är skattepliktiga.

Både nedgången i kapitalskatternas relativa andel av de totala skatteinkomsterna och den faktiska utveckling som har varit under de senaste åren med en stark ökning av stora förmögenheter och av spekulations- och värdestegringsvinster motiverar enligt vår mening att man skärper såväl den årliga förmögenhetsbeskattningen som beskattningen av arv och gåvor.

Vi har ju nu ett och ett halvt års erfarenhet av att den borgerliga majoriteten i riksdagen inte tvekar att föreslå höjningar av mervärdeskatten och av olika punktskatter på konsumtionen, men någon som helst skärpning av nuvarande kapitalskatter vill den inte vara med om. Den handlar i enlighet med tydliga klassintressen. I stället har genom beslut av 1977/78 års riksmöte särskilda lättnader genomförts vid kapitalbeskattningen beträffande egendom som är nedlagd i rörelse eller jordbruk. Ett av våra förslag är att dessa förändringar i kapitalbeskattningen återgår; vi kan på den punkten stödja den socialdemokratiska reservationen i skatteutskottet.

När man diskuterar frågan om en skärpning av beskattningen av större

förmögenheter, så brukar det alltid anföras från dem som är motståndare till en sådan skärpning att den skulle vara meningslös, eftersom den s. k. 80/85-procentregeln, som ju innebär en begränsning av den sammanlagda skatten på inkomst och förmögenhet, gör att någon verklig skärpning inte inträder. Vi föreslår i vår motion att den spärren skall tas bort. Enligt vår mening föreligger det inget som helst skäl att den skall finnas. Vi ställer det förslaget utifrån den principiella uppfattningen att beskattningen av förmögenhet bör betraktas som åtskild från beskattningen av inkomst. Det är ju heller inte så att andra skatter är hopkopplade på det sätt som här sker. När man höjer mervärdeskatten från de borgerliga partiernas sida, så struntar man ju fullständigt i vilka övriga skatter som exempelvis en barnfamilj har att erlagga.

Det finns alltså inget skäl till att den här hopkopplingen skall finnas av inkomstskatten och förmögenhetsskatten. Förmögenhetsskatten skall vara en skatt på förmögenhet som förutom att ge medel till statskassan också enligt vår mening skall motverka de nuvarande klyftorna i förmögenhetsfördelningen. Förmögenhetsskatten uttas nu efter en skala som börjar med 1 % i skiktet 200 000–275 000 och sedan successivt ökar till 2,5 %. Vi föreslår en höjning av skatteuttaget med 1 procentenhet i vart och ett av de nuvarande skikten, vilket alltså ger en skala som löper från 2 till 3,5 %. Dessutom föreslår vi en ny skiktgräns vid 2 milj. kr. och en skattesats i detta skikt av 4 %.

Beträffande skatten på arv och gåvor föreslår vi en höjning med i genomsnitt 50 %.

Herr talman! Det föreligger vid årets riksdag också en socialdemokratisk motion, som vi nyss har hört, i vilken krävs en viss skärpning av den årliga förmögenhetsbeskattningen. Det tycker vi från vpk:s sida är mycket glädjande. Vårt parti har i många år krävt en skärpning av förmögenhetsbeskattningen, men dessa förslag har varje år avslagits av en gemensam stor majoritet, bildad av de borgerliga partierna och socialdemokraterna. Den som framför allt haft till uppgift att argumentera mot våra förslag har varit förre finansministern Sträng, som i många debatter har påstått att de förslag som vi framfört om skatteskräpningar på stora förmögenheter varit, som han brukar säga, enbart optiska. Jag hoppas att det socialdemokratiska förslag som nu föreligger om en skärpning av förmögenhetsbeskattningen utgår från att en sådan skärpning är helt möjlig och nödvändig och att detta förslag alltså inte bara handlar om optik.

Det finns som bekant möjlighet att titta i en kikare från två ändar. Tittar man från den ena änden så förstoras de föremål man betraktar, tittar man från den andra så förminskas de. Jag vill uttrycka den förhoppningen att den socialdemokratiska inställningen i den här frågan inte är grundad på bedömningen att man i regeringsställning tittar från den ena änden och i oppositionsställning från den andra, utan att man har gjort en realistisk värdering av möjligheterna till en sådan skärpning av förmögenhetsskatten som vänsterpartiet kommunisterna i många år har föreslagit.

När det gäller skatteutskottets avstyrkande av vår motion, liksom av den

Onsdagen den
8 mars 1978

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

socialdemokratiska motionen, i dessa stycken kan jag inte finna några argument alls anförda. Man anser helt enkelt från borgerligt håll att det är bra som det är. Man skall inte kräva att de stora förmögenhetsägarna på något sätt drabbas av de svårigheter som det svenska folkhushållet har f. n. Man vill lägga bördorna på löntagarna, på pensionärerna, på barnfamiljerna. De stora förmögenhetsägarna vill man låta smita undan. Det är en gammal konservativ ståndpunkt som vi väl känner till. Vad som är litet förvånande är kanske att partier som kallar sig socialliberala eller liberala – som folkpartiet och centerpartiet – här helt har vikt sig för moderata samlingspartiets gamla inställning till dessa skattefrågor.

Herr talman! Vpk har ju inte i skatteutskottet varit i tillfälle att utforma egna reservationer, trots att det gäller en fråga som vi har drivit i många år. Jag vill upprepa vår protest mot den nuvarande ordningen i skatteutskottet och i andra utskott, nämligen att de suppleanter som enligt en tidigare överenskommelse företräder vpk, och som skulle ha beretts möjlighet att delta i arbetet på samma sätt som representanter för övriga partier, nu till följd av de borgerliga partiernas och socialdemokraternas odemokratiska inställning inte kan arbeta i utskottet på samma sätt som andra valda företrädare för Sveriges folk. Jag vill ställa en direkt fråga till skatteutskottets medlemmar, som är direkt berörda av de problem vi diskuterar just nu: Tycker ni verkligen att detta är en bra ordning i skatteutskottet?

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till motionen 321 i de delar som nu behandlas.

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Det ärende som vi nu diskuterar och som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 28 har nog varit uppe i riksdagen under hela 1970-talet. I år har det yrkats på en skärpning av kapitalbeskattningen, men från vissa partiers sida har det krävts en skattelättnad. Framför allt har beskattningen av det i företagen bundna kapitalet kommit att diskuteras.

Vissa beslut om att lätta beskattningen av detta kapital har gjorts under 1970-talet, men dessa har inte ansetts tillräckliga. Riksdagen beslutade 1974, på förslag av ett enigt skatteutskott, att hos regeringen begära att företagskatteberedningen via tilläggsdirektiv skulle få i uppdrag att ta upp de likviditetsproblem som förmögenhets- och arvsbeskattningen innebär för familjeföretagen. De skulle tas upp till en allsidig bedömning i större sammanhang, varvid man även skulle ta ställning till frågan om vilka åtgärder som erfordras för att minska problemen vid generationsväxlingar i mindre och medelstora företag. Såväl från de nuvarande regeringspartierna som från ledande personer inom det socialdemokratiska partiet har uttalats att det är angeläget att det sker en lindring av beskattningen av det i företaget bundna kapitalet.

Det är mot denna bakgrund förvånande att socialdemokraterna i höstas motsatte sig det förslag som då framlades av regeringen i syfte att lindra beskattningen av det i företagen bundna kapitalet. Än mer förvånad blir man när socialdemokraterna nu upprepar sin motion från i höstas och kräver att

riksdagen upphäver förra årets beslut. När socialdemokraterna dessutom kräver en 30-procentig höjning av förmögenhetsskatten under budgetåret 1978/79, frågar man sig vad socialdemokraterna egentligen har menat med sitt tidigare resonemang. Struntar man totalt i vad man tidigare uttalat om beskattning av det bundna kapitalet? Var det endast tomt prat när man talade om de mindre och medelstora företagens problem? I stället för att förverkliga det uttalande som gjorts, och gjorts ganska ofta, föreslår man en 30-procentig skärpning av förmögenhetsskatten. Det som här sker är förvånansvärt.

1970-talet har präglats av nästan årliga förändringar av inkomstskattesystemet. Hänsyn har därvid tagits till de penningvärdeförändringar som inflationen medför. Alla har varit eniga om att detta har varit nödvändigt. Men beträffande kapitalbeskattningen har praktiskt taget inga andra förändringar skett än att det fria beloppet i botten har ökat. Det innebär att på förmögenheter, på vilka det utgår kapitalskatt eller förmögenhetsskatt, har genom inflationen automatiska skatteskräpningar årligen ägt rum. Därför är det ett felaktigt resonemang som förs när man säger att det inte har skett någon skatteskräpning på detta område. Sådana har skett årligen, och nu föreslår man ovanpå detta en 30-procentig skärpning av skatten.

För att återgå till beskattningen av det i företagen bundna kapitalet finns det anledning att erinra om att kapitalskatterna inte är avdragsgilla utan betalas med medel som belastats med såväl inkomstskatt som arbetsgivaravgifter. Det innebär i många fall att det erfordras inkomster som är fyra till fem gånger större än kapitalskatten för att man skall få tillräckliga resurser för att kunna betala denna. Inte minst i en lågkonjunktur som den nuvarande innebär detta ganska stora problem. Jag har själv vid åtskilliga tillfällen fått detta påpekat inte bara av företagare utan också av företrädare för fackklubbar, som med stor oro sett hur företagen urholkats genom att berövas kapital, som i stället borde ha fått stanna och investeras i företagen.

En skärpning av förmögenhetsskatten för de mindre och medelstora företagen skulle i dag ytterligare försvåra förutsättningarna för en del av dessa, och det kan inte vara ett intresse för någon. Vi bör väl i stället sträva efter att förbättra möjligheterna för sysselsättning och produktion, och då skall vi inte lägga krokben för en sådan utveckling.

När man nu läser de första raderna i socialdemokraternas andra reservation måste man ställa frågan: Tar ni tillbaka allt vad ni under 1970-talet sagt om det angelägna i att hindra beskattningen av det i företagen bundna kapitalet? Låt mig citera de första raderna i reservationen:

”Rent principiellt är det felaktigt att ha olika nivåer på kapitalskatterna beroende av i vilka objekt förmögenheterna är placerade. Undantag från principen om likhet mellan olika skattskyldiga måste grundas på mycket starka skäl, vilket emellertid inte är fallet beträffande de genomförda skattelättnaderna.”

När man läser detta och jämför med uttalandet i skatteutskottets betänkande i ärendet år 1974 liksom med de uttalanden som har gjorts av ledande företrädare för den tidigare socialdemokratiska regeringen blir man verkligen förvånad och undrar vad som är orsaken till denna förändring. Det

bundna kapitalet ger ofta en låg avkastning men skänker sysselsättning åt både företagare och anställda, och det är detta vi skall tänka på när vi ser på den avkastning som det bundna kapitalet kan ge.

I skatteutskottet har jag tidigare funnit en allmän förståelse för de problem som möter företagarna, framför allt i de mindre och medelstora företagen, och jag beklagar att det tillståndet inte längre är rådande. Denna företagsgrupps värde tror jag ingen vill förneka, och då bör vi inte heller undergräva dess existens.

I utskottsbetänkandet behandlas också ett par andra motioner, bl. a. en från vpk, som Carl-Henrik Hermansson nyss har berört. Beträffande denna vill jag endast säga att vi har olika syn på den enskilda människans rätt att förfoga över sina tillgångar och på det enskilda näringslivets möjligheter att existera. Den skärpning som föreslås i vpk-motionen skulle innebära ytterst besvärliga utsikter för den fria företagsamheten i framtiden, och jag kan inte annat än i likhet med utskottet yrka avslag på motionen.

Den fråga som berörs i motionen 959 och i reservationen 3 av Valter Kristenson behandlades ju senast i riksdagen den 17 december. Ingenting har skett som föranleder utskottet att nu inta en annan ställning än vad utskottet gjorde då. Som uttalades i december är de nya reglerna av provisorisk karaktär, och givetvis kommer effekterna av dem att följas noggrant såväl av budgetdepartementet som av den aviserade utredningen om kapitalbeskattningen.

Vidare behandlades i utskottet ett par motioner som berörde frågor som behandlats i 1972 års skatteutredning och som kommer att prövas i samband med remissbehandlingen och ställningstagandet till det förslaget.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 28.

TAGE JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att vi sagt att det från principiella utgångspunkter inte bör vara alltför stora skillnader mellan skattesatserna. Men vi säger också i det stycke som Stig Josefson började citera att om det skall finnas undantag så måste det finnas starka skäl för detta. Och vi anser inte att det finns så starka skäl att vi bör gå med på en sänkning till 30 %. Vi har också åberopat, beträffande både reservationen 1 och reservationen 2, att det är det aktuella ekonomiska läget som motiverar dels att man bör se till att få in mer pengar till statskassan, dels och framför allt att vi ser det här som en rättvisefråga. I ett läge då framför allt stora löntagargrupper får kännas vid reallöneminskningar och standardsänkningar menar vi att det är stötande med ytterligare skattelättnader för vissa andra grupper.

Det förslag som vi har lagt fram nu är helt konsekvent och i linje med det ställningstagande som vi gjorde i december förra året, när vi tog ställning till den här frågan.

Sedan är det nog ingen risk för att vi vare sig ber om ursäkt för eller ångrar den politik som vi fört tidigare när det gäller företagsbeskattningen. Det har varit en generös företagsbeskattning i vårt land, och det är det fortfarande.

Men man kan inte isolera kapitalbeskattningen från beskattningen i dess helhet alltför mycket – då blir det litet för stora orättvisor totalt sett.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Stig Josefson sade att han och jag hade olika syn på de enskilda människornas rätt att förfoga över sina tillgångar. Ja, utan tvekan har vi det.

Herr Josefson och de tre borgerliga partier han skall representera här anser ju att det är helt riktigt att höja medvärdeskatten och att höja andra indirekta punktskatter, vilket hårdast drabbar de människor som har låga inkomster i samhället, exempelvis barnfamiljerna. Däremot anser de inte att det är riktigt att tillmötesgå våra och socialdemokraternas krav på att skärpa skatten för de stora förmögenhetsägarna.

Vi har alltså fundamentalt olika syn på skattepolitiken och på fördelningen av bördorna i samhället. Och det är naturligtvis det som också ligger bakom att vi och socialdemokraterna ställer vissa krav i våra motioner och att de tre borgerliga partier som nu bildar majoriteten i skatteutskottet och här i kammaren vill avslå våra motioner. Det är två olika synsätt som står emot varandra.

Men det är ett faktum som man inte heller från borgerligt håll kan förneka att den andel av samtliga skatter och avgifter som de stora förmögenhetsägarna betalar har sjunkit oerhört kraftigt.

Jag nämnde i mitt inledningsanförande att den andel som faller på förmögenhetsskatten var 1,9 % år 1950 – räknat på summan av skatter och avgifter. År 1960 hade den sjunkit till 1,1 %, år 1970 till 0,7 %, år 1975 till 0,5 %, och år 1977 var den nere i bara 0,4 %.

Arvs- och gåvoskatten har minskat i andel från 0,8 % år 1950 till 0,5 % år 1960, 0,4 % år 1970 och 0,2 % åren 1975 och 1977. Ser vi på hela summan av vad bolagen och förmögenhetsägarna betalar i skatt – alltså summan av bolagsskatt, förmögenhetsskatt samt arvs- och gåvoskatt – finner vi att denna år 1950 utgjorde 16,5 % av samtliga skatter och avgifter som uttogs. År 1977 svarade bolagen och förmögenhetsägarna för bara 3,5 % av samtliga skatter och avgifter.

Det är mot den bakgrunden som man måste se våra förslag, och det är också mot den bakgrunden man bör se de borgerliga partiernas avslagsyrkande.

STIG JOSEFSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Till Carl-Henrik Hermansson vill jag säga att man med procenträkning och med det rätta utgångsläget kan få fram nära nog vad man vill.

Jag tror att man här måste se på vad som har hänt på förmögenhetsbeskattningens område. Ingen kan väl förneka min uppgift om att förmögenhetsbeskattningen har varit oförändrad, men ändå har den på grund av inflationen skärpts år från år. Hur stor den totala skatten blir beror sedan också såväl på bolagens inkomster – det visade det exempel som herr Hermansson tog fram – som på de förmögenheter som finns. Skatten som

sådan har alltså i stort sett stått oförändrad, men den har skärpts automatiskt genom den penningvärdeförändring som har skett.

Tage Johansson sade i sitt huvudanförande att bördorna bör fördelas på ett rättvist sätt. Därtill vill jag bara säga att ingen kan förneka att också kapitalägarna har fått ta konsekvenserna av den lågkonjunktur som har rått. Det finns många exempel på detta, och det finns väl ingen anledning att bestrida det.

När man sedan säger att man inte kan gå med på någon ytterligare sänkning av förmögenhetsskatten till förmån för en redan gynnad grupp blir jag något förvånad med tanke på vad som har sagts. Har socialdemokraterna menat allvar med sitt tidigare resonemang är ju talet nu om en gynnad grupp något egendomligt! Vidare är det inte på det sättet, Tage Johansson, att man bara går emot den skattesänkning som riksdagen beslutade om i höstas, utan man föreslår samtidigt en skärpning av förmögenhetsskatten på 30 %. Det är således ett steg i rakt motsatt riktning mot vad man tidigare har uttalat.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Josefson påstod här i talarstolen att man med procenträkning kan få fram vad som helst.

Nej, det kan man inte alls, herr Josefson! Med procenträkning kan man *inte* få fram att bolagen och de stora förmögenhetsägarna i år skulle betala *lika stor* andel av det samlade skatteuttaget i Sverige som de gjorde 1950. Man kan ännu mindre få fram att de skulle betala en *större* andel f. n. än vad de gjorde 1950. Med tillämplande av de vanliga räknėsätten – jag undrar om herr Josefson bestrider deras riktighet och har någon alldeles speciell metod att räkna på – får man fram, vilket är officiella uppgifter, att bolagen och de stora förmögenhetsägarna år 1950 svarade för 16,5 % av samtliga skatter men år 1977 svarade för bara 3,5 %. Den matematiken måste man väl erkänna även på borgerligt håll? Eller bestrider herr Josefson riktigheten i de här lämnade uppgifterna?

Vad vi diskuterar är ju den relativa fördelningen av skattebördan. Herr Josefson och de partier han företräder är helt beredda att lägga vilka bördor som helst på barnfamiljerna, på låglönegrupperna och på pensionärerna, men när det gäller att de stora kapitalägarna skall vara med och betala någonting säger de nej; då vill de i stället ha lättnader för kapitalägarna, vilket de i dag kräver. Jag tycker detta är avslöjande för de borgerliga partiernas inställning till skatte- och fördelningspolitiken i samhället!

TAGE JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anslutning till Stig Josefsons senaste inlägg.

Man kan naturligtvis ha olika meningar om vilka grupper som är gynnade, men när jag i mitt första anförande talar om en redan gynnad grupp och när vi i utskottet gör det, då menar vi en sådan grupp i relation till de andra kapitalägare som här diskuteras. Mot den bakgrunden är mitt påstående obestridligen riktigt.

Vad sedan gäller vårt förslag om en höjning med 30 % av förmögenhets-
skatten sade jag tidigare att denna höjning skall ses utifrån den aktuella
situation som vi f. n. har och där vi bör ta till vara alla möjligheter att förstärka
statskassan. Även om man kan tycka att 250 miljoner inte är så mycket i
dagens situation, så är det enligt vår mening värdefullt med varje tillskott. Vi
tycker dessutom att det är angeläget att vi i det läge vi nu befinner oss i
markerar att alla skattebetalare bör vara med och dra sitt strå till stacken för att
förbättra vårt lands ekonomi.

STIG JOSEFSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Till Carl-Henrik Hermansson vill jag säga att vi har ett
skattesystem här i landet som innebär att vi betalar skatt efter en fastställd
skala och inte efter person eller efter antal bolag. Statistiken som lämnades
här ger därför en felaktig bild av utvecklingen. Vi måste se på hur
skatteskalorna har ändrats under gångna år – att endast se på totalsumman
ger enligt min uppfattning inte en rättvisande bild.

Jag vill vidare säga till Tage Johansson att jag kan konstatera att
socialdemokraterna här har ändrat sin uppfattning när det gäller de mindre
och medelstora företagen och att man i dag i stället för vad man har utlovat
under årtal – en lindring i beskattningen av det i företagen bundna kapitalet –
nu ställer krav på en 30-procentig skärpning. Det innebär en betydande
förändring i förhållande till de löften som vi tidigare har hört från
socialdemokratiskt håll när det gäller de mindre och medelstora företagen.

Förste vice talmannen anmälde att Carl-Henrik Hermansson anhållit att
till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

VALTER KRISTENSON (s):

Herr talman! Jag skall ge Stig Josefson rätt på en punkt, och det gäller den
motion av herr Kristiansson i Harplinge och den reservation av mig som
behandlades den 16 eller 17 december. Riksdagsmajoriteten avtog denna
motion, men närmare hundratalet kloka socialdemokrater och något tiotal
kloka centerpartister röstade ändå för reservationen. Den har ingen annan
innebörd än att vi skall försöka få en så rättvis beskattning som möjligt.

Reservationen och motionen går ut på att om man har en förmögenhet som
vid ett visst tillfälle har ett värde av exempelvis en halv miljon, och man
använder denna halva miljon för att köpa en jordbruksfastighet – det kan lika
gärna gälla en enfamiljsfastighet eller vilken fastighet som helst – men
fastigheten är åsatt ett taxeringsvärde på 250 000 kr., då blir grunden för
beräkningen av förmögenhetstillgången taxeringsvärdets belopp, alltså
250 000 kr. I motionen och reservationen föreslås att en utredning skall göras
för att på något sätt komma till rätta med det orättvisa förhållandet att man
kan sänka sin förmögenhetsbeskattning genom sådana här köp.

Med hänsyn till att det bara är något över två månader sedan kammaren
behandlade motionen och reservationen skall jag inte ta kammarens tid i
anspråk längre, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationen. Jag

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

vill tillägga att jag tror att det inte heller i dag finns några moderater eller folkpartister som av skatterättsviseskäl vill följa reservationen, men om så skulle vara fallet hälsas de hjärtligt välkomna in i församlingen.

AXEL KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig föredömligt kort, men jag vill i egenskap av motionär säga några ord om motionen 959. Den berör reglerna för förmögenhetsbeskattning av jordbruk efter nyförvärv. Märk väl endast i det fallet! Yrkandet kan närmast karakteriseras som ett krav på en spärregel som skulle få vissa gynnsamma effekter på prisbildningen på jordbruksfastigheter.

Man kunde knappast förvänta sig att utskottet skulle byta fot över ett årsskifte. Den förhoppningen hade jag inte heller. Vi behandlade samma fråga så sent som före jul. Jag märker ändå någonting av ånger i utskottets skrivning, som väl närmast kan tolkas som så, att måtte detta ske fastän utan vår förskyllan. Det är ju en anspråkslöshet och blygsamhet hos utskottet som är fantastiska. Utskottet erkänner således att problemet finns – man kan ju inte heller göra annat. Men man säger att det klarar sig kanske med den nya jordförvärvslag som är att förvänta. Jag sade i den förra debatten, och jag kan upprepa det nu, att jag tror inte att man hur man än utformar den lagen kommer till rätta med den här problematiken.

Vare nog sagt om detta. Jag vill bara också ha sagt till herr Josefson att detta problem ingalunda uppkom i och med att riksdagen ändrade beskattningsreglerna strax före jul. Problemet fanns redan tidigare, men det är naturligtvis i ännu högre grad aktuellt sedan riksdagen tog de nya bestämmelserna.

Jag kommer självfallet, herr talman, att rösta på reservationen av Valter Kristenson m. fl. Jag instämmer helt i hans yrkande, men jag vill denna gång – liksom jag gjorde förra gången – ta avstånd från de första raderna i hans reservation, som inte är någon korrekt återgivning av nuvarande förhållanden.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det fanns några påståenden i herr Josefsons senaste anförande som jag inte kan avstå från att kort kommentera.

Herr Josefson sade att det är så i Sverige att skatt uttas efter fastställd skala och att det är förklaringen till att de stora förmögenhetsägarna och bolagen nu betalar så mycket mindre del av de totala skatteinkomsterna i samhället. Ja, visst uttas skatt efter fastställd skala, herr Josefson, men det är ju den skalan som vi från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll vill ändra på i dag. Det är ju det som kammaren har att ta ställning till. Herr Josefson menar väl inte att skalan skulle vara en gång för alla tider fastställd och inte vara möjlig att ändra? I så fall kan vi ju också avskaffa skatteutskottet.

Det andra påståendet som herr Josefson fällde och som jag också vill kommentera var att det material som jag anförde när det gällde den relativa fördelningen av skattebelastningen på stora förmögenhetsägare, bolag och andra skattedragare ej skulle vara rättvisande. Jag vill påpeka för herr Josefson att de uppgifter jag anförde är hämtade ur 1972 års skatteutredning. I

den utredningen fanns det så småningom en majoritet av herr Josefsons partivänner. De har alltså godkänt detta material som rättvisande. Jag blev mycket förvånad när herr Josefson sade att materialet inte skulle vara rättvisande. Det får herr Josefson verkligen göra upp med de prominenta företrädare för de borgerliga partierna som satt i utredningen.

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Jag har inte sagt att siffrorna inte var de rätta. Jag sade att de inte ger någon rättvisande bild av problemställningen. Sedan vill jag också säga till herr Hermansson att det inte bara är fråga om procenten och skatteskalan utan det är också fråga om vilka inkomster som föreligger. Man förenklar det hela om man endast tar fram de belopp som man får in i skatt från juridiska och fysiska personer. Därför måste det göras en betydligt mera ingående analys om man skall få fram en rättvisande bild av det problem som herr Hermansson redovisade.

Beträffande den andra reservationen av Valter Kristenson har jag redan sagt att utskottet ansett att det inte finns någon anledning att ändra ståndpunkt i förhållande till det ställningstagande vi gjorde före jul.

Med anledning av Axel Kristianssons yttrande här vill jag bara betona vad vi har sagt både denna gång och tidigare. Det har inte skett någon sinnesändring inom utskottet, utan vi har exakt samma uppfattning, nämligen att om man skall komma till rätta med denna fråga måste man se på vidare frågor än enbart denna. Jordförvärvslagstiftningen har utan tvekan en oerhört stor betydelse för att begränsa eventuella kapitalplaceringsköp. Och vi bör i så fall även se över vissa delar av inkomstbeskattningen för att begränsa intresset att placera kapital i jordbruksfastigheter.

Utskottet har också sagt att det inte behövs ytterligare åtgärder eller uttalanden från riksdagens sida med anledning av denna motion. Det är vår ståndpunkt nu liksom i december. Jag anser att man inte skall förringa den roll i detta sammanhang som jordförvärvslagstiftningen spelar. Nu har ett utredningsförslag framlagts. Detta kommer att remissbehandlas, och jag hoppas att en proposition kommer att läggas fram till årets riksdag. Denna måste vara utgångspunkten för att vi skall kunna komma till rätta med de problem som Axel Kristiansson tagit upp i sin motion.

AXEL KRISTIANSSON (c):

Herr talman! Jag vill bara ha sagt att när jag tog upp den här frågan under föregående riksdag tog jag upp den i ett vidare sammanhang. Men det ledde inte heller till något annat resultat än avslag.

Avsikten med denna motion är ingalunda att beskatta folk högre, utan avsikten är naturligtvis att få en rättvis beskattning mellan olika slag av ägande men framför allt – och det är väsentligt – att se till att människor inte gör skattevinster genom att överbetala sådana värdebeständiga objekt som jordbruk och skog utgör.

Onsdagen den
8 mars 1978

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill bara säga med anledning av herr Josefsons senaste inlägg att om man jämför de absoluta siffrorna för skatteuttagen ger det en ännu mer skrämmande bild av hur orättvis skattepolitiken har blivit under de senaste årtiondena och allra mest under det senaste året.

VALTER KRISTENSON (s):

Herr talman! Herr Josefson har tydligen uppfattat framför allt reservationen men därmed också motionen litet felaktigt. Reservationen går nämligen inte ut på att det bara är jordbruksfastigheter som skall tas upp till inköpsvärdet om detta är högre än taxeringsvärdet. Det gäller alla fastigheter, och de problemen klarar man inte med att hänvisa till jordförvärvslagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 321 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Carl-Henrik Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 1 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 321 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Carl-Henrik Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 18
Avstår - 1

Mom. 1 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tage Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 1 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tage Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156
Nej - 147

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Kapitalbeskatt-
ningen m. m.*

Mom. 2 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Erik Wärnberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tage Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 2 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Erik Wärnberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tage Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 147

Mom. 2 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Valter Kristenson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Valter Kristenson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 2 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Valter Kristenson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Valter Kristenson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 203
Nej - 98
Avstår - 1

*Realisationsvinst-
beskattningen*

§ 11 Realisationsvinstbeskattningen

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1977/78:29 med anledning av motioner om realisationsvinstbeskattningen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:321 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari under punkten 4 hemställdes att riksdagen uttalade sin anslutning till de i motionen framlagda förslagen innebärande bl. a. skärpning av realisationsvinstbeskattningen genom att den grundades på följande principer:

- a) hela realisationsvinsten borde vara skattepliktig,
- b) även realisationsvinst från avyttring av lös egendom avsedd för personligt bruk borde vara skattepliktig,
- c) beskattningen av realisationsvinsten borde vara av minst samma skärpa som beskattningen av arbetsinkomster,

1977/78:955 av Bertil Johansson (c) och Martin Olsson (c),

1977/78:956 av Gunnar Johansson m. fl. (m) och

1977/78:1441 av Jan Bergqvist m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande allmänna skärpningar av realisationsvinstbeskattningen m. m. att riksdagen skulle avslå

- a) motionen 1977/78:321 i denna del,
- b) motionen 1977/78:1441,

2. beträffande realisationsvinstbeskattningen av jordbruksfastigheter att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:956,

3. beträffande uppskovsreglerna m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:955.

JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Nog är det skrämmande. Vi har en ekonomisk kris. Företag läggs ned. Människor förlorar sina jobb. Investeringarna i industrin rasar katastrofalt.

Men vad som månad för månad slår nya rekord är kapitalägarnas investeringar i konst, antikviteter, diamanter och liknande.

”Vi gör ingen hemlighet av att de förmånliga beskattningsreglerna är en av drivfjädrarna i vår verksamhet”, säger direktören för ett av de diamantinvesteringsbolag som nu växer upp som svampar ur marken. Och chefen för en s. k. antikvitetsinvesteringsfirma förklarar i en tidningsartikel följande:

”Firman är specialiserad på att lägga upp s. k. investeringslager av kinesiskt porslin. Porslinet läggs direkt i bankvalv och plockas inte fram förrän efter

fem år. Då är beskattningsrisken borta.

År 1974 lade man det första lagret i bankvalv. Det var 179 föremål med 40 delägare. Värdet var sammanlagt 100 000 kr. I dag är värdet 200 000 kr. När det tas fram kommer man att få en skattefri vinst på över 100 000 kr.

Chefen för firman säger: "Visst är det cyniskt att lägga vackra saker i bankvalv." Men han försvarar sig med att detta sker ju även med konst.

Herr talman! Den här spekulativen är djupt förnedrande för både konstnären och hans konst och för hela det svenska kulturlivet. Att på det här sättet förgylla konsten är att ta ifrån den dess innersta mening och syfte.

Hur stor är då spekulativen i konst, antikviteter, äkta mattor och liknande? Statistiken är dålig, men vi vet att den största auktionsfirman på området, Stockholms Auktionsverk, på tre år har fördubblat sin omslutning när det gäller dessa saker. Från auktionsverkets sida gör man bedömningen att branschen som helhet har haft samma explosionsartade utveckling.

När det gäller försäljningen av lösa, oinfattade diamanter, kan man försiktigt räkna med att denna nu är uppe i över 10 milj. kr. per månad. Tar vi alla investeringar i värdefullt inre lösöre rör det sig om mer än 100 milj. kr. per månad.

Hur länge skall vi då i den svenska riksdagen passivt stå och titta på hur den här spekulativen blir allt våldsammare? Och varför skall den som placerar sina pengar i lösa diamanter slippa förmögenhetsskatt, medan den som sätter pengarna i produktiva tillgångar skattar fullt ut? Varför skall den som har en miljon i oslipade diamanter slippa skatt, medan den som har en liten brosch eller något annat smycke som är värt 1 500 kr. måste redovisa hela beloppet som skattepliktig tillgång? Varför skall vinstbeskattningen upphöra efter fem år för den som samlar kinesiskt porslin i bankvalv, medan den i princip är obegränsad i tiden för aktier och fastigheter? Varför får man fritt utföra moderna konstverk till obegränsade belopp från Sverige, medan man i Holland och Frankrike måste ha licens? Varför skulle inte vi kunna räkna in sådana här tillgångar i förmögenhetsskatten, när man gjort det under låg tid i andra länder, t. ex. i Norge.

Svaret på dessa frågor brukar samlas kring tre punkter. Man säger: Hemmets helgd får inte kränkas, kontrollproblemen är stora och värderingsproblemen är svåra.

Jag vill för min del ta allvarligt på alla dessa invändningar. Självfallet skall man inte få lov att kränka hemmets helgd. Speciella hembesök är givetvis uteslutna. Därför är kontrollfrågan framträdande – det är inget tvivel om det. Å andra sidan är kontrollproblemet här knappast större än för vissa andra tillgångar som i dag träffas av beskattning, t. ex. kontanter, premieobligationer och smycken. Det är min bestämda uppfattning att man här kan komma fram till en mycket effektivare kontroll än den man i dag har t. ex. när det gäller smycken.

Värderingsproblemen är förstas stora vid den här typen av tillgångar. Men vi skall inte bortse från att det här redan finns med i det svenska beskattningssystemet av i dag. Myndigheterna tvingas redan nu att ta ställning till svåra värderingsproblem när det gäller konstföremål i samband

med arvsbeskattning, gåvobeskattning och realisationsvinstbeskattning. Jag tror att man mycket väl kan komma fram till bättre värderingsmetoder än man i dag har i de här sammanhangen.

I en reservation till kapitalskatteberedningen för några år sedan sade Stig Alemyr att praktiska svårigheter inte bör få lägga hinder i vägen för ett allvarligt försök att komma till rätta med detta problem. Han sade att det framstår som viktigt att man fångar in de fall där det inte är fråga om ett vanligt konstsamlande, utan där det klart pekar mot konstinvesteringar. Meningen är inte att lägga förmögenhetsskatt på vanliga hem, inte ens de välutrustade. Därför måste förmögenhetsbeskattningen kompletteras med frikostigt tilltagna grundavdrag. Stig Alemyr föreslog 200 000 kr. Det bör finnas möjligheter för regeringen eller riksskatteverket att ta ställning till kulturhistoriskt värdefulla samlingar eller andra fall där det finns skäl för skattefrihet.

När jag läste skatteutskottets hemställan, så blev jag kanske litet besviken över att man formellt avstyrkte motionen. Men när jag å andra sidan läser vad utskottet skrivit inne i texten, så försvinner mycket av den här besvikelsen, för om jag inte ser fel så säger man att de här frågorna bör utredas, och det är ju det vi är ute efter.

För att det inte skall råda någon oklarhet på den här punkten vill jag ställa en fråga till utskottets talesman: Innebär skrivningen i skatteutskottets betänkande nr 29 att den utredning som utskottet förutsätter skall komma har möjlighet att pröva alla de frågor som tas upp i motionen 1441?

I detta anförande instämde Lars Henrikson (s) och Lars-Ingvar Sörenson (s).

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Diskussionen rörande frågan om vem eller vilka som skall betala skatt i samhället måste utgå från en rättvisande omfördelningsprincip. Denna omfördelning skall dels underlätta för de lägre inkomstagarna, dels försöka skapa rättvisa beträffande inkomsterna.

Vänsterpartiet kommunisterna lägger förslag till sådana förändringar i flera sammanhang. Den gamla regeringens skattepolitik har i den praktiska handläggningen resulterat i stora orättvisor i beskattningshänseende. Det synes också ha varit meningen då företagsbeskattning, mervärdskatter, kapitalbeskattning, realisationsvinstbeskattning och inkomstskattereformerna konstruerats. Socialdemokratin har inte förmått eller velat att på allvar ta itu med de stora orättvisor som skattesystemet har medfört. Denna politik har sedan den borgerliga regeringen fortsatt med. Det enda den har behövt göra är "smärre" justeringar för att därigenom öka orättvisorna ännu mer.

Det är mot denna skattepolitik som vpk lägger fram alternativ – alternativ som syftar till att utjämna inkomsterna genom skattesystemet. Men det är inte endast en fråga om utjämning av inkomster utan också en fråga om att skapa en lagstiftning som inskränker något i den maktutövning som

skattesystemet och de höga inkomsterna möjliggör. En del i denna inskränkning syftar vpk:s förslag om skärpning av realisationsvinsterna till.

Vänsterpartiet kommunisterna utgår från klara och entydiga principer. Dessa är:

Hela realisationsvinsten bör i princip vara skattepliktig.

Även realisationsvinst från avyttring av lös egendom avsedd för personligt bruk bör vara skattepliktig.

Beskattningen av realisationsvinsten bör vara av minst samma skärpa som beskattningen av arbetsinkomster.

Inför behandlingen av realisationsvinstbeskattningen i maj 1976 skrev LO-tidningen i nr 11 under rubriken Orättvisan består följande:

”Propositionen om reavinstbeskattningen förändrar inte några av de grundläggande orättvisorna i vårt skattesystem där reavinstbeskattningen kanske är den allvarligaste boven av alla.”

Propositionen i fråga lades av den dåvarande finansministern, socialdemokraten Gunnar Sträng. Det var inte bara vänsterpartiet kommunisterna som den gången krävde skärpningar, utan det gjorde även löntagarorganisationerna LO och TCO genom sina remissvar till realisationsvinstbeskattningens betänkande. Dessa remissvar lades åt sidan av regeringen, livligt påhejad av de borgerliga partierna.

Efter att ha tagit del av vad Ingemar Mundebo m. fl. borgerliga ledamöter sade i den debatten finner man utskottets betänkande i dag förstäligt. Men för de socialdemokrater som i 1972 års skatteutredning reserverat sig till förmån för en ny utredning om realisationsvinster, där en skärpning skall komma till stånd, är utskottsbetänkandet närmast ett fattigdomsbevis.

De frågor som närmast måste angripas när det gäller realisationsvinstbeskattningen är de möjligheter till arbetsfria och skattefria inkomster som den nuvarande lagstiftningen ger. Jag måste ställa frågan till socialdemokraterna: Är det er uppfattning att spekulationsvinster inte skall beskattas? Det är nämligen vad som i stor utsträckning sker i dag. Det är detta som vänsterpartiet kommunisterna vill ändra på. Det är denna arbetsfria och skattefria inkomst, som ett litet fåtal kan skaffa sig, som utskottets samtliga ordinarie ledamöter inte vill ändra på.

Enligt de gällande reglerna får, om fastighetsavyttringen omfattat byggnad som i huvudsak är avsedd för bostadsändamål, vid vinstberäkningen avdrag göras med ett belopp av 3 000 kr. per år. Effekten av de olika undantagsreglerna från en strikt beskattning av realisationsvinster på fastigheter blir emellertid sammantaget att många fastigheter efter ett antal år blir praktiskt taget fria från realisationsvinstbeskattning vid försäljning. Varje jämförelse med såväl innehavare av vanliga hyreslägenheter som vanliga inkomsttagare talar för att 3 000-kronorsavdraget avskaffas – ett krav som också LO ställt.

En skärpning av realisationsvinstbeskattningen vid fastighetsförsäljning skulle dessutom bidra till en lugnare prisutveckling på mark och fastigheter. Det skulle i sin tur ge lägre taxeringsvärden med lägre boendekostnader som följd. De enda som drabbas av en skärpning enligt vårt förslag är de som inte

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Realisationsvinst-
beskattningen*

har fastigheterna att bo i, utan endast intresserar sig för dessa därför att de kan göra arbetsfria inkomster med låg eller ingen skatt.

Även en skärpning av realisationsvinstbeskattningen vid försäljning av aktier är nödvändig, framför allt efter den ytterligare uppluckring som gjordes beträffande skattereglerna för aktiefonderna. I det beslutet beviljades aktiefonder som innehafts i två år skattefrihet vid försäljning, hur stor realisationsvinst som än har uppstått. För övriga aktieförsäljningar gäller att efter två år endast 40 % av reavinsten beskattas. Vi kan inte dela uppfattningen att arbetsfria inkomster skall beskattas bara till en relativt liten del och inte tillnärmelsevis beskattas som inkomster av hederligt arbete.

Samma uppfattning har vi beträffande annan lös egendom. I fråga om lösöre föreligger skillnader i skattehänseende, och den uppdelning som görs är inte konsekvent. Det finns inget som säger att en båt måste minska i värde med åren. Verkligheten har visat att även båtar ökar i värde i en inflationsekonomi. Det avgörande ur skattesynpunkt måste vara om det föreligger en realisationsvinst eller inte, oavsett vilket lösöre det gäller. Det är också orimligt att undanta konst och antikviteter, ädelstenar, mynt, frimärken etc. från realisationsvinstbeskattning, allra helst som den höga inflationstakt som regeringen är med och skapar gör att de uppräknade föremålen blivit eftertraktade av dem som har förmögenheter som de behöver värdesäkra.

En skärpning av realisationsvinstbeskattningen enligt de linjer som jag här skisserat avskaffar naturligtvis inte de grundläggande ekonomiska förhållanden som gör det möjligt för vissa grupper att göra stora vinster på utsugning och utplundring av andra människor. Markspekulation och privat tillägnande av markvärdestegringen kan man t. ex. först komma till rätta med genom att samhället övertar all mark. En skärpning av realisationsvinstbeskattningen skulle dock motverka spekulatjonen och uppdrivningen av priserna, t. ex. på mark. Den är ett nödvändigt led i ett rättvist skattesystem.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att något redogöra för hur odemokratiskt riksdagsmajoriteten behandlar vänsterpartiet kommunisterna. Vi har av socialdemokrater och borgare ställts utanför ett normalt arbete i riksdagen. Vi förvägras att på lika villkor arbeta i utskotten, att reservera oss eller framställa särskilda yrkanden. Den överenskommelse som träffades mellan representanter för de olika partierna har från de övriga partiernas sida övergivits. Det enda parti som hållit överenskommelsen är vänsterpartiet kommunisterna.

När jag för ett par månader sedan påtalade detta förhållande från talarstolen, kom en borgerlig ledamot fram till mig efteråt, högröd i ansiktet och med fradgan sprutande ur munnen, därför att jag avslöjat deras svek mot gjorda överenskommelser, låt vara muntliga och inte i skriftligt protokoll nedförda och underskrivna. Så odemokratiskt agerar de som inbillar sig vara de enda demokratiska partierna.

C.-H. Hermansson ställde en fråga till skatteutskottet om vad utskottet hade att anföra om orsaken till att vi inte tillerkänns rätten att arbeta på lika

villkor. Det finns möjlighet för utskottets talesman att svara på den frågan nu.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vänsterpartiet kommunisternas motion nr 321 i de delar som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 29.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Den här frågan är ju i och för sig rätt komplicerad. Man skall naturligtvis kunna beskatta vinster som uppkommer genom spekulation eller genom en värdestegring som inträffar bara på grund av inflation. Det finns givetvis en möjlighet att göra det, och den förekommer på vissa delar av vårt skatteområde. Det är ändå så att vi i dag har en gräns exempelvis på smycken när det gäller förmögenhetsdeklarationerna som ligger på 1 000 kr. Men hur många av kammarens ledamöter tror att den gränsen på något sätt respekteras? Är det någon som tror att man sätter upp sina smycken till fulla värdet? En och annan person kan göra det, men det stora flertalet gör det inte.

Detta har jag tagit upp som ett bevis för hur svårt det är att granska sådana här frågor. Det är alltså egentligen en kontrollfråga.

Tommy Franzén frågade: Är det er mening att spekulationsvinster skall beskattas? På den frågan svarar jag ett obetingat ja. Spekulationsvinster *skall* beskattas.

Vi har alltså försökt att skärpa realisationsvinstbeskattningen en hel del, men vi är fullt medvetna om att det finns kontrollproblem som vi ännu inte har lyckats klara av. Det var därför vi hoppades att 1972 års skatteutredning skulle kunna hitta någon lösning på dessa kontrollproblem. Utredningen lyckades inte göra det – det berodde väl på tidsnöd – utan i stället förutsätter man att det skall bli en ny utredning som ser på bara realisationsvinstbeskattningen. Vi förutsätter från utskottets sida att den utredningen kommer till stånd. Vi förutsätter också att utredningen skall ta hand om reavinstbeskattningen när det gäller både aktier och fastigheter men också när det gäller de övriga delar som Jan Bergqvist har tagit upp och som han frågade mig om. Vi anser alltså att hela fältet skall utredas av den utredning som följer på 1972 års skatteutredning, så jag kan helt enkelt svara ja också på den fråga som Jan Bergqvist ställde. Men jag är inte säker på att en utredning, även om den håller på med det här hur länge som helst, kommer fram till en lösning. Problemen kvarstår ju även för den kommande utredningen. Ingen av de talare som varit uppe här vill att man skall gå in i hemmen och göra en granskning, utan man skall bara göra en kontroll om det finns någon större konstsamling, en större samling av diamanter e. d. Enbart detta är en svår gräns att dra. Vad är det normala hemmets samling av konst och var blir jag plötsligt spekulant? Redan det är en svårighet – det måste fastställas en viss summa, en förmögenhetsgräns eller någonting sådant.

Det är ett av de problem som jag menar finns. Ett annat problem är: Vad gör man med realisationsförluster? I dag har vi en avdragsrätt för realisationsförluster mot realisationsvinster. Om man nu skall beskatta allting när det gäller realisationsvinster, var skall man då dra gränsen för realisationsförluster?

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Realisationsvinst-
beskattningen*

Alltihop det här är, menar jag, problem som den här utredningen får tänka på, och vi har för dagen från utskottets sida yrkat avslag på motionerna helt enkelt med tanke på denna utredning. Vi tar icke ställning i sak.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag kan notera att varken C.-H. Hermansson eller jag har fått svar av skatteutskottet på frågan, varför vi inte får vara med och jobba på lika villkor. Vi får se vad som händer när Nils Berndtson kommer upp i nästa ärende – om det möjligen då kan bli ett svar på frågan.

När 1972 års skatteutredning var klar skrev LO-tidningen att av skatteutredningen blidde det bara en tumme, och det kan man verkligen hålla med om. Alla de frågor som egentligen skulle ha tagits upp resulterade i frågan om indexreglering av inkomstskatteskalorna. Spekulationsvinsterna hoppade man över för de var otrevliga. Jag kan med tanke på den utveckling som har skett förstå att man kanske kände en viss rädsla för frågan om hur spekulationsvinsterna skall tacklas.

I utredningens material finns en tabell av vilken det framgår att inkomsterna av tillfällig förvärvsverksamhet under en femårsperiod – taxeringsåren 1972–1977 – blivit tre gånger större än tidigare. 1972 uppgick summan när det gäller fysiska personer till 325 milj. kr. och 1977 till över 1 miljard kronor. Detta är vad som blivit redovisat. Det är ju framför allt härav som man vet att det uppstår realisationsvinster och att realisationsvinstbeskattningen borde skärpas.

Jag måste också fråga herr Wårnberg eller någon annan som tillhör utskottet: Varför utredde inte 1972 års skatteutredning realisationsvinstbeskattningen, och varför accepterade socialdemokraterna i höstas regeringens förslag om lättnader i realisationsvinstbeskattningen, om socialdemokraterna nu verkligen ville få en skärpning till stånd, som de ändå uttalat sig för i utredningen? Jag hoppas att vi får svar på våra frågor dels om utskottsarbetet, dels om vad som i framtiden kommer att ske när det gäller realisationsvinstbeskattningen.

ERIK WÅRNBERG (s):

Herr talman! Varför utredde inte 1972 års skatteutredning realisationsvinstbeskattningen? frågade Tommy Franzén. Jag kan inte ge något exakt svar, men jag tror att utredningens ledamöter i slutskedet råkade i tidsnöd. Någon ledamot av utredningen får väl upplysa om saken.

Däremot skall jag svara på frågan varför man inte, som herr Franzén kanske tycker, har likvärdigt medlemskap i utskott. Det stora spörsmålet varför man inte finns med i alla utskott, varför man inte får göra reservationer och särskilda yttranden gäller också för alla andra utskott. Jag har inget särskilt att tillägga, men jag trodde att herr Franzén upptäckt en sak, nämligen att han på sin suppleantplats är välkommen till utskottet. Han får säga vad han vill från väggen. Detta skiljer sig inte från förhållandena under jämviktsriksdagens dagar, då man var överens om utskottsplatserna. Det är exakt likadant i utskottet nu, och jag hoppas att herr Franzén har känt sig välkommen dit.

TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Frågan gäller ju inte bara om man får yttra sig. Det väsentliga är givetvis att de yttranden man faller också skall kunna ge något resultat, ett resultat som innebär att man har möjlighet att i en reservation till utskottets betänkande föra fram sin åsikt. Det är ju det som förvägras oss. Vi får inte yrka bifall till våra motioner i utskotten. Jag är medveten om att skatteutskottet är ett undantag, då man där redan tidigare haft yttranderätt. Det stora flertalet utskott vägrar däremot våra ledamöter att över huvud taget yttra sig.

Jag måste beträffande reavinstbeskattningen ställa följande fråga till Erik Wärnberg: Vore det inte bättre att, såsom vänsterpartiet kommunisterna föreslår i sin motion här i riksdagen, i ett uttalande stadfästa vilka principer reavinstbeskattningen skall följa? Är det inte bättre än att, som utskottets majoritet inkl. de socialdemokratiska ledamöterna gör, förlita sig på det borgerliga regeringskansliet? För mig framstår det inte på något sätt som en garant för en tillfredsställande lösning.

ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag har deklarerat att socialdemokraterna i skatteutskottet är beredda att verka för att spekulationsvinster skall reavinstbeskattas, men det betyder inte att jag är redo att tala om hur det skall gå till. Det kan jag nämligen inte göra. Jag hoppas att utredningen skall kunna komma fram till lösningar, men att i dag deklarerar att dessa skall följa något visst mönster, trots att man vet att det inte kommer att fungera, är meningslöst. Sådana skattelagstiftningar vill jag inte vara med om. Skattelagstiftningen måste vara sådan att efterlevnaden kan kontrolleras – annars är det ingen mening med den.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 321 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Tommy Franzén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 29 mom. 1 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 321 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Tommy Franzén begärde

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

*Realisationsvinst-
beskattningen*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 280
Nej - 13
Avstår - 1

Mom. 1 b, 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

På förslag av förste vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 12 Anmälades och bordlades

Proposition

1977/78:97 om åtgärder för att bevara skrifter och ljud- och bildupptagningar

§ 13 Anmälades och bordlades

Justitieutskottets betänkande

1977/78:26 med anledning av propositionen 1977/78:69 om ändring i 6 kap. brottsbalken jämte motioner

Utrikesutskottets betänkande

1977/78:11 med anledning av propositionen 1977/78:100 i vad avser vissa anslag m. m. för budgetåret 1978/79 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Trafikutskottets betänkande

1977/78:12 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt avser utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1978/79 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

§ 14 Anmälades och bordlades

Motion

1977/78:1762 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg*

med anledning av propositionen 1977/78:94 om höjning av bensinskatten, m. m.

§ 15 Meddelande om frågor

Nr 90

Onsdagen den
8 mars 1978

---

*Meddelande om
frågor*

Meddelades att följande frågor framställdes

den 8 mars

1977/78:339 av *Anna-Greta Skantz* (s) till statsrådet Birgit Friggebo om betalningsansvaret för reparation av vissa hjälpmedel åt handikappade:

Vem skall enligt statsrådet Friggebos uppfattning betala reparation av hjälpmedel som tillhandahålls åt handikappade med stöd av statligt bostadsanpassningsbidrag?

1977/78:340 av *Bengt Wiklund* (s) till utbildningsministern om förkortade handläggningstider i vuxenutbildningsnämnderna:

En del vuxenutbildningsnämnder uttrycker stor oro över att personalbemanningen inte ger möjligheter att åstadkomma rimliga behandlingstider för främst tim- och dagstudiestöd, men också för det särskilda vuxenutbildningsstödet, som företrädesvis ges till korttidsutbildade vuxna. Den långa behandlingstiden motverkar grundtanken i reformen, som i stället är avsedd att stimulera dessa grupper till vidareutbildning.

Jag vill därför ställa följande fråga till utbildningsministern:

Kan statsrådet presentera några lösningar på detta allvarliga problem, så att handläggningstiderna för dessa stödformer inte blir så utdragna att det medför risk för allvarliga rubbningar i de ursprungligen fastställda reglerna för dessa bidrag?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 17.56.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert